KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ

UĞUR SALUR

DANIŞMAN

DOÇ. D. MUHAMMED BAHAEDDİN YÜKSEL

2025

T.C.
KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Uğur SALUR

Danışman
Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL

Jüri Üyeleri
1. Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ
2. Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ
3. Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL

Temmuz 2025
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu tezin kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynaklar listesine aldığımı, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Uğur SALUR

İmza

	TEZ İNTİHAL RAPORU TESLİM FORMU	Doküman No	FR-287
		İlk Yayın Tarihi	8/02/2022
		Revizyon Tarihi	-
		Revizyon No	0
		Sayfa No	ii/1

T.C.
Kayseri Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Program Adı : Tefsir Bilim Dalı
Tez Başlığı : KUR'AN'DA ŞİRK VE DUA İLİŞKİSİ

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 66 sayfalık kısmına ilişkin 11/07/2025 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı**: % 29'**dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Giriş dahil
2- Ana Bölümler dahil
3- Sonuç dahil
4- Alıntılar dahil
5- Kapak hariç
6- Önsöz ve Teşekkür hariç
7- İçindekiler hariç
8- Kaynakça hariç
9- Özet hariç
10- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Önerisi Hazırlama, Tez Yazma ve Teslim Yönergesini inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 11/07/2025

Danışman	Öğrenci
Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKS	Uğur SALUR
İmza	İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ başlıklı Yüksek Lisans / Doktora tezi, Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	**Tez Danışmanı**
Uğur SALUR	Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL
İmza	İmza

Temel İslam Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. Alparslan HANZADE

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL danışmanlığında Uğur SALUR tarafından hazırlanan "KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

….. /…… / ..…

(Tez savunma sınav tarihi yazılacaktır.)

JÜRİ:

Danışman	**: Doç. Dr. Muhamed Bahaeddin YÜKSEL**	İmza
Üye	**: Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ**	İmza
Üye	**: Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ**	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ……...…… tarih ve …… sayılı kararı ile onaylanmıştır.

……. /……../ ……

Doç. Dr. Ahmet TERZİ

İmza

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ / TEŞEKKÜR

Muvahhit bir müslim olma iddiasında olan her insan için, tevhidi ve şirki anlamak ve ona göre belirlenmiş olan ibadet usullerini öğrenmek elzem bir mahiyettedir. Bize furkan (tevhidi ve şirki ayırt etme yetisi) veren Rahman'a şükürler olsun. Kur'ân'ı bizlere bizzat tatbik ederek öğreten Allah elçisi, ibadetlerinde ve tüm hayatında olduğu gibi bir ibadet olan dua konusunda da Kur'an'ı referans almıştı. Bu düşünceyle biz de, işin doğrusunu ortaya koyma adına araştırmamızda, bir şahsı veya kurumu rencide etmeden, makul çerçevede, yanlış bulduğumuz fikirleri eleştiriye tabi tuttuk. Çalışma, içerisinde hiçbir iveç, tenakuz ve hata barındırmayan Kur'ân-ı Kerim esas alınarak yazılmıştır. İlk insandan beri var ola gelen ibadet kavramının süreç içerisinde nasıl yozlaştırılıp şirkle bir bütün haline getirildiğini ve bu çarpık anlayışın dua konusundaki yansımalarını incelemeye çalıştık. Tefsirlerin ilgili ayetlere bakışını ve konu hakkındaki diğer kaynakları incelmek suretiyle bir sonuca ulaşmaya çalıştık. Tezimizi insan aklının ortak kabulü olan doğrularla ve realiteyle desteklemeye çalıştık. Çalışma dönemim boyunca bana sabırla rehberlik eden, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren, kolaylaştırıcı ve sevdirici tavrıyla her zaman motivasyonumu artıran kıymetli danışmanım Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL hocama, kıymetli zamanlarını ayırarak tezimi inceleyen Prof. Dr. Mehmet DALKILIÇ ve Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ hocama, dualarını esirgemeyen anneme, bu zorlu süreçte güler yüzü ve sabrı ile yanımda olan eşime, işin teknik boyutunda sürekli yardımına başvurduğum oğluma teşekkür ederim.

Uğur SALUR

Kayseri, 2025

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ

Uğur SALUR

Kayseri Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans / Temmuz 2025
Danışman: Doç. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL

ÖZET

Çalışmada "şirk" ve "dua" kavramları ele alınmış ve incelenmiştir. Birinci bölümde, İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri var olan şirk kavramı ve nasıl tezahür ettiği; şirkin çeşitleri; insanların hangi bağlamda diğer insanları ilahlaştırdıkları ve bu sebeple şirk koşmuş oldukları; geçmişte ve günümüzde şirkin insanları hangi badirelere sürüklediğini; efsaneye ve mitolojiye çok fazla anlam yükleyen akımların ihdas ettikleri ruhban sınıfını Allah'a (c.c) ulaşmanın âdeta bir aracı ve ön şartı gibi kullanarak hidayet yolunu tıkamaları, söz konusu oluşumun Müminlerin kulluk bilincini ve yaşamlarını olumsuz yönde etkilemesi açısından şirkin farklı yönleri eleştirel bir tahlille inceleniştir.

İkinci bölümde, duanın bir ibadet oluşu ve onun mahiyeti, onu dua mahiyetinden çıkaran hatalar; bu çerçevede Allah Teâlâ'dan başka hiçbir varlığın dualara icabet edemeyeceği; Kur'an bağlamında duanın mahiyetine uygun olarak nasıl ifa edileceği ve sahih dua şekilleri; Allah Teâlâ'nın örnek gösterdiği Peygamber duaları Kur'an bütünlüğünde ve hadisler eşliğinde ele alınmış ve tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Şirk, Dua

THE RELATIONSHIP BETWEEN COMPANY AND PRAYER IN THE QUR'AN

Uğur SALUR

Kayseri Üniversity Institute of Graduate Education
Master Thesis / July 2025
Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Muhammed Bahaeddin YÜKSEL

ABSTRACT

In this study, the concepts of "shirk" and "prayer" are discussed and analyzed. In the first part, the concept of shirk, which has existed since the earliest periods of human history, and how it has manifested; the types of shirk; in which context people deify other people and therefore commit shirk; what misfortunes shirk has led people to in the past and today; The different aspects of shirk have been critically analyzed in terms of the clergy created by the movements that attribute too much meaning to myth and mythology, blocking the path of guidance by using the clergy as a means and prerequisite for reaching Allah, and the negative effects of this formation on the consciousness of servitude and the lives of the believers.

In the second part, the nature of prayer as an act of worship and its nature, the mistakes that take it out of the nature of prayer; in this context, no being other than Allaah can answer prayers; how to perform prayer in accordance with its nature in the context of the Qur'an and the authentic forms of prayer; the prayers of the Prophets, exemplified by Allah, are discussed and analyzed in the integrity of the Qur'an and with the hadiths.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Shirk, Prayer

İÇİNDEKİLER

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i

TEZ İNTİHAL RAPORU TESLİM FORMU ii

KILAVUZA UYGUNLUK iii

KABUL VE ONAY TUTANAĞI iv

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR v

ÖZET vi

ABSTRACT vii

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIM VE MAHİYETLERİ BAĞLAMINDA ŞİRK ve DUA

1.1.Şirk 4

1.1.1.İnsanın Şirk Koşma Nedenleri 5

1.1.2.Hadislerde Şirk 12

1.1.3.Şirkin Çeşitleri 13

1.1.3.1.Ulûhiyet 'de ve Rubûbiyet 'de Şirk 13

1.1.3.2.Esmâ ve Sıfatlarda Şirk 16

1.1.3.3.Hakimiyette Şirk 17

1.1.3.4.Mülkiyette Şirk 20

1.1.3.5.Sevgide Şirk 22

1.1.3.6.Tazim ve Yüceltmede Şirk 23

1.1.3.7.Korkuda Şirk 23

1.1.3.8.Şefaat Yetkisinde Şirk 25

1.1.3.9.Hesap Görmede Şirk 26

2.1.Dua 26
2. 1.1.Allah'ın (c.c) Duası 30
2. 1.2.Meleklerin Duası 30
2. 1.3.Peygamberlerin Duası 30
2. 1.4.Hz. Adem'in Duası 31
2. 1.5.Hz. İbrahim'in Duası 31
2. 1.6.Hz. Zekeriya'nın Duası 33
2. 1.7.Hz. İsa'nın Duası 34
2. 1.8.Hz. Musa'nın Duası 34
2. 1.9.Hz. Yusuf'un Duası 35
2. 1.10.Hz. Nuh'un Duası 36
2. 1.11.Hz. Eyyûb'un Duası 36
2. 1.12.Hz. Yunus'un Duası 36
2. 1.13.Hz. Süleyman'ın Duası 37
2. 1.14.Hz. Lut'un Duası 37
2. 1.15.Hz. Şuayb 'ın Duası 37
2. 1.16.Hz. Muhammed'in Duası 37
2. 1.17.Kur'an'dan Bazı Dua Örnekleri 39
2. 1.17.1.Alimlerin (Akıl sahipleri) Duası 39
2. 1.17.2.Hanne'nin Duası 39
2.1.17.3. Hz. Musa'ya İman Eden Sihirbazların Duası 40
2. 1.17.4.Havarilerin Duası 40
2. 1.17.5.Müminlerin Duası 40
2. 1.17.6.Cennetliklerin Duası 41
2. 1.17.7.Talut ve Askerlerinin Duası 42
2. 1.17.8.Mustaz'af'ların Duası 42
2. 1.18.Kuran'da Bazı Beddua Örnekleri 43
2. 1.18.1.H.z. Musa'nın Bedduası 43
2. 1.18.2.H.z. Nuh'un Bedduası 43

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRK-DUA İLİŞKİSİ ve KUR'AN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 1.Duayı Allah'a Yapmanın Önemi 46

3. 2.Kur'an'ın Tavsiye Ettiği Dua Şekli 48

3. 3.Kur'an'da Tasvip Edilmeyen Dua Şekli 49

3. 4.Dua'nın Şirke Dönüştüğü Durumlar 57

3. 5.Sahih Dua'nın Keyfiyeti 67

SONUÇ 70

KISALTMALAR LİSTESİ

Hz. : Hazreti

R.a : Radiyallahu anhu

A.s : Aleyhisselam

S.a.s : Sallallahu aleyhi ve sellem

c.c. :Celle celaluhu

Dia. :Diyanet İslâm Ansiklopedisi

T.d.v. :Türkiye Diyanet Vakfı

V.b. :Ve bu gibi

C. :Cilt

Vd. : Ve diğerleri

Vs. :Vesair

GİRİŞ

Kulluk, insanoğlunun fıtratına yerleştirilmiş aslî ve fıtrî bir özelliktir. Boynunda kulluk ipiyle yaratılan insan, elbette bu ipi bir makama teslim edecektir. Bazı insanlar arı-duru tevhidi bir imana sahip olup tek rab, tek ilah, tek hâkim, tek malik, tek kanun koyucu, tek otorite, tek helal-haram belirleyici olarak Allah'ı (c.c) bilmişler ve amellerine de şirk bulaştırmadan sadece Allah'a (c.c) ibadet edip, yalnız ona güvenip dayanmışlar, yalnız ondan yardım isteyip, ona sığınmışlar, en çok onu sevip-saymışlar, en çok ondan ittikâ edip, haşyet duymuşlar ve tevhide şirkin zerresini dahi bulaştırmamışlardır. Zira Allah'ın (c.c) istediği de budur, çünkü Allah (c.c) insanoğlunu sadece kendisine kul olsun diye yaratmış ve ona bazı emirler ve yasaklar bildirmiştir. Bu yasakların içerisinde de asla affetmeyeceği şirk'ten uzak durmasını ona emretmiştir. Hem fiziki hem de manevi olarak en güzel kıvamda (ahseni takvim) yaratılmış olan insan, dünyadaki tutum ve davranışlarına göre ya bu halini korur, yada aşağıların aşağısındaki bir mertebeye (esfelesafilin) iner. Ve dünyadaki bu durumu değerlendirerek mahşer gününde ya cezaya ya da mükafata layık görülür. Şirk insanı aşağıların aşağısına çeken amellerin başında gelmektedir. Fakat zaman içerisinde bazı insanlar kutsadıkları din büyükleri, salih insanlar, peygamberler vb. insan türünden, cin, melek veya kendi iç dünyalarında tahayyül ettikleri bazı varlıklardan, güneş, ay, yıldız vb. semavi varlıklardan, ya da canlı-cansız birçok ilahlar edinmişlerdir. Allah'ın (c.c) peşi sıra, güya Allah'a (c.c) yaklaştırsınlar diye, aracılar edinmişler ve Allah'tan (c.c) daha da uzaklaşmışlardır. Önceleri aracı olarak kabul ettikleri varlıklar zaman içerisinde amaç haline getirilerek Allah (c.c) tamamen devreden çıkarılmıştır. İşte bunun en güzel örneği dua meselesidir.

Dua inansın inanmasın her insanın muhtaç olduğu bir durumdur. Her insan aciz ve zayıf bir yaratılışa sahip olduğu için, aşkın bir güce sığınma iç güdüsüne sahiptir. İnançsız insanlar dillendirmese de birçok konuda, ulvî bir gücün yardımına başvurmaktadırlar. İnandığını iddia eden insanların bir kısmı ise bilerek veya bilmeyerek dua ederken Allah'ın (c.c) yasakladığı şekilde dua ederek şirke düşmektedirler. Dua müsbet bir eylem, hatta ibadet iken, yanlış yapıldığında menfi bir eyleme, hatta şirke dönüşebilmektedir. İnsanlar bazen duayı amacından saptırıp maddi kazanç vesilesine dönüştürmekte, bazen cahil insanların dini duygularını istismar etmekte, bazen dua ederken bilinçsiz ve yanlış dua etmektedirler. Benzer şekilde bazı insanlar örneğin üzerine düşen görevi yapmadan

Allah'ı (c.c) kendi emir eri gibi görüp oturduğu yerden emirler yağdırmakta, gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyler istemekte, dua ederken bağırıp çağırmakta, duygusuz bir şekilde kalıp ifadeleri dillendirmekte, kendisine de başkasına da faydası olmayan varlıklardan bir şeyler istemektedirler. İş bazen o kadar farklı boyutlara varmaktadır ki Allah'a (c.c) yakınlaşma sebebi olarak görülen aracılar, yüzü suyu hürmetine kendisinden bir şeyler talep edilen varlıklar, zaman içerisinde duaya cevap veren, duayı kabul eden varlıklar gibi algılanmaya başlanmakta ve Allah (c.c) devreden çıkarılarak dua direkt onlara yapılmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hem bir ibadet hem bir ihtiyaç olan dua, amacından saptırılmış, bazen insanların dini duygularını sömürme amacına, bazen dünyevi menfaat elde etme aracına dönüştürülmüş ve dua sadece Allah'a (c.c) yapılması gerekirken, zamanla ona ulaşmanın vesile gerektirdiği düşünülerek, bazı aracılar tayin edilmiş, bu aracılar sayesinde Allah'a (c.c) dua edilmeye başlanmış, iş bununla da kalmamış Allah (c.c) tamamen devre dışı bırakılıp bizzat aracıların kendisine dua edilmeye başlanmıştır. Bu da konunun ehemmiyetini göstermekte ve insanın dünya ve ahiretini berbat edecek bir vartaya düşmemesi için "şirk" ve "dua" kavramlarının muhtevasının sahih bir şekilde bilinmesi son derece önem arz etmektedir.

Bu araştırmadaki amacımız, geleneksel din algısının duaya bakışındaki çarpıklığı teşhis edip doğru bir dua tasavvuruna sahip olma çabasıdır. Allah'ın (c.c) dinini elbette Allah'tan (c.c) öğrenmek durumundayız. O halde inceleme konumuz da Kur'an'ın duaya dair ortaya koyduğu ve mahiyetini belirlediği sahih bir duanın ne ve nasıl olduğu; yanı sıra Kur'an-ı hayy (canlı Kur'an) ve Kur'an-ı nâtık (konuşan Kur'an, Kur'an'ın hayata geçirilmiş hali) diyebileceğimiz İslam'ın muazzez peygamberi olan Hz. Muhammed'in Kur'an'da ifadesini bulan duanın en güzel örnekleri eşliğinde konunun ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın Konusu ve Yöntemi

İslâm, iman-amel-ahlak üçgeninde bütün bir dindir. Dinin sahibi ise Allah'tır. Neye nasıl iman etmemiz gerektiğini, nasıl ve kime ibadet etmemiz gerektiğini ve imanında ibadetinde bir ahlakının olması gerektiğini, bize dinin sahibi öğretir. Dini başka

mecralardan öğrenen veya başkalarına din öğretmeye yeltenen bazı gruplar, Allah'ın (c.c) dininin dışına çıkmış, kendi iman konularını, kendi ibadet usullerini ve kendi ahlak anlayışlarını oluşturmuşlardır. Bir ibadet şekli olan dua da bu kötü eylemden payını almıştır. Özellikle bazı tasavvufî çevreler Allah'a (c.c) zatında değilse de sıfatlarında ortaklar koşmuşlar ve bu meyanda duayı da ondan başkasına yapar olmuşlardır.

Biz bu çalışmamızda, Allah'a (c.c) kimler hangi konularda şirk koşmuşlar, Sahih dua tasavvurundan kopuş süreci ve dua tasavvurunun yamulma serüvenini incelemeye çalışacağız. Tez çalışmamızda literatür taraması, eserlerde içerik tahlili yapılması, ulaşılan görüş ve düşüncelerin karşılaştırılması ve sahih veya sakim olarak değerlendirilen sonuçlar Kur'an'a ve Sünnete arz edilmek suretiyle netleştirme yöntemi kullanılacaktır. Ele alacağımız kaynaklarda müelliflerin fikirleri kendi ifadelerine bağlı kalınarak aktarılmaya özen gösterilecektir.

Literatür Değerlendirmesi

İstisnasız tüm peygamberlerin gönderiliş amacı olan tevhidi ve şirki anlama ve tevhide uygun dua etmenin, Kur'an ve sahih sünnetin öğretileriyle mümkün olacağından, müracaat edeceğimiz ilk kaynak Kur'an-ı Kerim ve Hadis kitapları olacaktır. Sonrasında Kur'an'ın meali ve tefsiri sadedinde; Süleyman Ateş Kuran Ansiklopedisi, İbn Kesir Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri, İbn Kayyım el cevziyye Bedâi'u'ttefsîr, İbn Acîbe el-Hasenî Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd, Fahruddîn er-Râzî Tefsir-i kebir Mefâtihu'l-gayb, Ömer Çelik Hakkın Daveti Kur'an-ı Kerim. Tevhit ve şirk konusunda; Ebu Mansur el-Matüridi, Kitabü't-Tevhid, Ebu'l Ala Mevdudi, Kurana Göre Dört Terim, İbrahim Sarmış Şeytan Üçgeni bid'at tevessül şefaat, Abdülmecid Zindanî Tevhit bilinci, Ercüment Özkan Tasavvuf ve İslam, İbrahim Sarmış Tasavvuf ve İslam, İsmail Raci Faruki Tevhit. Dua ile ilgili; İmam Nevevi Ezkar, Cemal Sofuoğlu Büyük Dua Kitabı, Ali Rıza Kaşeli Büyük Dua Kitabı, İbrahim Salihoğlu Hikmetli Dualar, Arif Pamuk Sureler ve Dualar vb. birçok eser incelenmiş ve karşılaştırmalı bir tahlile tabi tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIM VE MAHİYETLERİ BAĞLAMINDA ŞİRK ve DUA

1.1. Şirk

Yeryüzünde batıl olsun hak olsun, birçok inanç şekli bulunmaktadır. İslam'da ise inanç, genel olarak iman, nifak, küfür ve şirk olmak üzere dörde ayrılır. Bizim ilgi alanımız olan Şirk, yeryüzünde yaşamın ilk safhalarında bizatihi var olmasa da ilk insandan bu yana çağrışımı olan bir olgudur. Adem ve Şeytan'ın kıssasında şeytanın kibri, onu hevasını ilah edinmeye götürmüş ve kafir olmuştur. Şirk insanın fıtratına yabancılaşmasıdır. Şirk hem tabiata hem realiteye hem de fıtrata aykırıdır. Bu gerçeği Rabbimiz; "*Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle göklerin ve yerin düzeni bozulurdu. İşte bunun içindir ki, O mutlak hükümranlık tahtının Efendisi, O sınırsız yücelik ve kudret sahibi olan Allah, onların niteleme ve tasvir yoluyla kendisine yakıştırdığı her şeyden uzaktır, her şeyden yücedir."*[1] buyurmak suretiyle deklare etmiştir.

"Allah, size kendi hayatınızdan bir misal veriyor. Emriniz altında bulunanlara, size verdiğimiz servete ortaklar olarak görüp o serveti onlarla eşit olarak paylaşıp sizinle denk bir statüde olmasına razı olur musunuz? Kendiniz için duyduğunuz endişeyi onlar için de duyar mısınız? İşte biz, aklını kullanan bir toplum için ayetleri böyle açıklıyoruz."[2] Aklı selim sahibi her insan için bu sorunun cevabı aynıdır. "Tabi ki kendi emeğimizin ürünü olan şeylere, alın terimizin semeresine, işçi ve kölelerimizi ve bizimle beraber alın teri dökmemiş, emek vermemiş hiç kimseyi ortak etmeyiz" Hal böyleyken Allah (c.c) kendi yarattığı, dünyanın ve hatta ahiretin yönetimine ve idaresine neden ortak kabul

[1] el-Enbiyâ 21/22.
[2] er-Rûm 30/28.

etsin? Kavram olarak anlaşıldıkça görülecektir ki, Şirk; Allah'a (c.c) hem dünyada hem ahirette ortaklar tahsis etmektir. İnsanoğlu dünyanın yönetimine ortaklığa soyunduğu gibi, ahiretin (hesap günü) yönetimine de ortak olmak istemektedir.

Sözlükte şirk; Şerike-yeşrakü fiiliden "ortak olmak, ortaklık, ortak koşmak" anlamındaki işrâk'tan türeyen bir kelimedir. İsim konumunda bulunan şirk ise küfür demektir. Şirk koşana müşrik, şirk koşulana şerîk denir. Terim olarak "Allah'ın (c.c) zâtında, sıfatlarında, fiillerinde veya O'na ibadet edilmesinde ortağı, dengi yahut benzerinin bulunduğuna inanma" demektir.[3]

"Şirk bir özelliğin iki veya daha fazla kişi için bulunmasıdır".[4] "Şirk; Allaha (c.c) zatında veya fiillerinde ortak tanımaktır."[5] "Şirk; Dini anlamda Allah'a (c.c) ortak koşmak demektir."[6] "Şirk; Allah'a (c.c) rağmen helal- haram belirlemektir."[7]

1.1.1. İnsanın Şirk Koşma Nedenleri

Belki de hayatta hiçbir şey sebepsiz değildir. Şirk koşan insanların da kendilerine göre makul sebepleri vardır. Peki şirk koşmanın nedeni ne olabilir? örneğin; Allah'a (c.c) ulaşmak veya yakınlaşmayı arzulamak, O'nun katında şefaatçiler edinmek, gazabından korunmak veya O'ndan fayda elde etmek, kimi zamanlar da karşılaştıkları önemli olaylarla ilgili Allah'ın (c.c) kararını öğrenebilmek,[8] şirk koşulan varlığı kendisinden üstün (Allah'a (c.c) daha yakın) görmek, kendi imanına ve amellerine güvenmemek, kolaycılık.[9]

Mekke müşriklerinin bir kısmı cinlerin hayra da şerre de yönelik işler yapabildiklerine bu yüzden de yerleşmiş oldukları bölgede yaşayan cinlerle ve özellikle de bunların emirleriyle çok iyi ilişkilerde bulunmaları gerektiğine inanıyorlardı. Onlar Allah'ın (c.c) varlığına da inanmakta ve cinlerin de, putlarının içinde mekân tuttuklarına inanıyorlar ve cinleri de Allah'ın (c.c) kızları olarak tanıyorlardı. Böyle inanan insanlar, başlangıçta, putlarının içinde ikamet ettiğine inandıkları cini tatmin etmek için puta tazimde

---

[3] Mustafa Sinanoğlu, "Şirk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010).
[4] Ramazan Şahan, "Medeni Surelerde Şirk Anlayışının Ele Alınış Biçimi", *Kur'an Nüzulünün Medine Dönemi (X. Tefsir Akademisyenleri Buluşması)*, (2014), 287.
[5] Yaşar Nuri Öztürk, *Allah ile Aldatmak* (İstanbul: Yeni Boyut, 2009), 32.
[6] Hamdi Döndüren, "Şamil İslam Ansiklopedisi", *Caferiyye*, ed. Ahmed Ağırakça (İstanbul: Şâmil Yayınevi, 1999), 7/313.
[7] eş-Şûrâ 42/21.
[8] Fatih Tok, "Şirkin Tevhide Dönüştürülmesinde İlahî Metot", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, (01 Eylül 2019), 731.
[9] Feride Gürkan, Âyet Ve Hadisler Işığında Şirk Ve Müşrikin Psikolojisi (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 77.

bulunurlardı. Fakat daha sonraları gelen nesillerin, babalarının ve atalarının putlara karşı gösterdikleri tazimin sebebini unutmaları ve atalarını kuru kuruya taklit etmeleri sonucu putların bizatihi kudret sahibi birer ilah olduklarına inanmaya ve zaruret hallerinde Allah'a (c.c) iltica edecek, O'ndan yardım umacak yerde bu ilahlara iltica etmeğe, bu ilahlardan yardım ummaya ve selameti onlardan beklemeye başladılar.[10] Yani aslında şirk bozucu yapısını insan üzerinde göstermiş oldu ve imandaki milimetrik sapma, amelde kilometrelere tekabül etti. İnsanlar önce önemsedikleri varlıklara tazim ile yola çıkıp daha sonra ilahlaştırmaya kadar gitmiş oldular. Allah'a (c.c) yakınlaşma adına aracı olarak tasavvur ettikleri varlıklara önce tazim ettiler, sonra o varlıkları Allah (c.c) ile aralarında aracı kıldılar, giderek de Allah'ı (c.c) aradan çıkarıp, direkt olarak o varlıklardan bir şeyler istemeye ve beklemeye başladılar. Böylece Allah'ın (c.c) yerini o varlıklar almış oldu.

Mekke müşrikleri kutsal olarak gördükleri bu varlıkların, Allah'ın (c.c) hiçbir özelliğini taşımadıklarını bildikleri halde, bunlardan medet ummaktan vaz geçmemişler, inatla ve ısrarla bu anlayışlarını savunmuşlardır. Onların bu durumu bu insanların atalar dinini bırakmadıklarını göstermektedir.[11] Oysa Rabbimiz; *"Ya Ataları hiçbir şey bilmez ve hak yolu benimsememiş, doğruyu, aydınlığı, hayrı ve refahı bulamamış kimseler ise de mi, onların yolundan gidecekler*"?[12] buyurarak onların bu durumunu tenkit etmektedir. Onlar şirki o kadar benimsemişler ve şeytan onlara bunu o kadar süslü göstermiştir ki; "*Bir olan Allah'a çağrıldıklarında inkâr ederler, ona ortak koşulduğunda inanırlar*."[13] "*Allah tek olarak anıldığı zaman kalpleri daralır, Allah'tan başkası anıldığı zamansa hemen sevinirler."*[14]

Rabbimiz kendilerine bile bir rızık temin etmeye gücü yetmeyen, zayıf ve aciz varlıkların ilah edinilmesini kınamaktadır; *"Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden ve yerden hiçbir rızık sağlayamayan ve buna gücü de yetmeyen şeylere tapıyorlar."*[15] Tapınılan

[10] Ahmet Yüksel Özemre, "Cahiliye Çağı Şirkinin Kalıntıları", *Kubbealtı Akademi Mecmuası* XXV/1 (1996), 10-12.
[11] Özden Kanter- Fatih Teke, "İmam Maturidi'de Şirk Kavramı ve Türk-İslam Kültürüne Yansımaları", *Prof. Dr. Fuat Sezgin Anısına Geçmişten Günümüze Türkistan: Tarih, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu*, (2019), 533.
[12] el-Mâide 5/104.
[13] el-Mü'min 40/12.
[14] ez-Zümer 39/45.
[15] en-Nahl 16/73.

varlıklar, en azından kendilerine tapanlara, rızık vermeye güç yetirebilmelidirler. Oysa onlar kendileri Allah (c.c) tarafından rızıklandırılmaktadırlar.

Bu âyet şefaat anlayışındaki çarpıklığı ortaya koymaktadır; "*Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de yarar verebilen şeylere tapıyorlar ve: "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir diyorlar. De ki: "Allah'ın, göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi Allah'a haber veriyorsunuz?" O, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir."*[16] Ayete göre müşrikler, Allah'ın (c.c) dışında kulluk etikleri şeylerin, Allah (c.c) katında kendilerine şefaat edeceklerini, yardımcı olacaklarını zannediyorlardı. Oysa o şefaatlerini umdukları varlıkların, kendi kendilerine bile zarar ya da fayda veremeye güç yetiremeyecek kadar aciz varlıklar oldukları, Allah'ın (c.c) bu tür ortaklardan berî olduğu belirtilmektedir. Allah (c.c) zımnen böyle bir şefaat kurumu var da benim neden haberim yok demektedir.

Mekke müşrikleri, kâinatı Allah'ın (c.c) yarattığını biliyorlardı. Fakat Allah (c.c) katında şefaatini ve yardımını umdukları putlarında bir takım gizli ve olağanüstü güçleri olduğuna inanıyor, bundan dolayı onlara tapıyorlardı. Çünkü kulluk ettikleri putlar, aslında bazı gizli varlıkların sembolleriydi. Aslında bu tür inanç o zaman var olduğu gibi bugün bile dünyanın birçok bölgesinde, çeşitli isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bazı yerlerde canlı veya cansız bir insanın Allah (c.c) katında yardımcı olacağına inanılır, ona aşırı tazim etmek suretiyle tapılır mezarı (türbesi) kutsal görülmek suretiyle mabedleştirilir; bazı yerlerde kendisinde ilahi bir güç olduğu düşünülen herhangi bir varlığın sembolüne tapılır. Fahreddin Razi'ye göre; İnsanlardan bazıları putlara tapmanın, Allah'a (c.c) kulluğun ve üst düzey tazimin bir sonucu olduğuna inanıyorlardı. Onlar biz Allah'a ibadet etmeye yetkili değiliz. Biz ancak yıldızlar, ulvî ruhlar gibi Allah'ın (c.c) yüce kullarına ibadet ederiz. Allah'a (c.c) da onlar ibâdet eder ve bize şefaatçi olurlar, diyorlardı.

Bir diğer görüşe göre insanlar, dünyâda her bölgeyi felekler âleminden bir ruhun yönettiğine inanmışlar, bu ruh içinde bir put yapıp onun adına bu puta tapmaya başlamışlardır. Asıl maksatları o ruha tapmaktır. O ruhun büyük Tanrının kulu olduğuna ve O'na ibâdetle meşgul olduğuna inanıyorlardır. Bir başka görüşe göre de yıldızlara tapan insanlar, Allah'a (c.c) ibâdete sadece yıldızların yetkili olduğuna inanıyorlar, yıldızların doğup battığını görünce, onların sembollerini yapıp o sembollere tapıyorlardı. Tabi ki onların da asıl maksatları yıldızlara tapmaktı. Ve yine diğer bir görüşe göre de

[16] Yûnus 10/18.

insanlar kendi peygamberlerinin ve liderlerinin heykellerini yapmışlar, bu heykellere tapmakla o büyüklerin, Allah (c.c) katında kendilerine şefaatçi olacaklarını düşünmüşlerdi. Bir görüşe göre de bazı insanlar, Allah'ı (c.c) büyük bir nur olarak vehmediyorlar, yine meleklerin de nurlar olduklarını düşünüyorlar; büyük Tanrı için büyük put, melekler için de küçük küçük putlar yapıp onlara tapmaya başlıyorlar. Başka bir görüşe göre de bazı insanlar, Allah'ın (c.c) bazı yüksek cisimlere gireceğine inanıyorlar ve o cisimlere tapıyorlardı. İşte bu tür düşüncelerle puta tapmak ortaya çıkmıştır. Bunların hepsi bâtıldır.[17] Bu iş elbette Mekke müşrikleriyle başlamış bir şey değildi, daha önce de insanlar birtakım putlara yalvarmak suretiyle tapınıyorlardı. Örneğin; İlyas'ın (as.) kavmi en güzel şekilde yaratan Allah'ı (c.c) bırakıp, Ba'l adında bir puta dua ediyorlardı.[18] Bazı müşrikler de güneşe ve Ay'a secde ediyorlardı. Allah (c.c) onları da "*Eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, ne güneşe nede Ay'a secde edin, onları yaratan Allah'a secde edin*"[19] buyurarak uyarmıştır.

Şirk**;** Allah'ın (c.c) bazı özelliklerinin başkasında da olabileceğine inanıp, o özellikler de o varlığı Allaha (c.c) ortak kabul etmektir. Böyle düşünen kişi o varlığı Allah'a (c.c) yakın bilerek, onun vasıtası ile kendisinin de Allah'a (c.c) yakınlaşabileceğine inanır ve Allah'ı (c.c) bir melik (kral) o varlığı da Allah'ın (c.c) bir hısmı gibi görür**.**[20] Oysa Allah (c.c) ortağı,[21] dengi,[22] benzeri,[23] hatta benzeri gibi bir varlık bile olmadığını[24] bildirmektedir.

Allah'a (c.c) daha yakın olduğuna ve yardım edeceğine inanılan kimselerin çevresinde bir topluluk oluşur. İnsanları oraya bağlayan, menfaat ilişkisidir. Şu ayet, ona dikkat çekmektedir**;**[25] *İbrahim) dedi ki: "Sizin bu putlara sarılmanız, sadece aranızda kaynaşmaya vesile olsun diyedir. Kıyamet günü biriniz diğerini görmek istemeyecek her biriniz diğerini dışlayacaktır. Sığınacağınız yer o ateştir. Size yardım eden de olmayacaktır."*[26] Allah'a (c.c) daha yakın olduğuna inandıkları kişileri Allah ile aralarına koyarlar ki onlar bunları Allah'a (c.c) yaklaştırsınlar. Oysa onların bu tavrını Rabbimiz

[17] Süleyman Ateş, *Kuran Ansiklopedisi* (Yeni Ufuklar Neşriyat, 2002), 1476.
[18] es-Sâffât 37/125.
[19] Fussilet 41/37.
[20] Abdülaziz Bayındır, *Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015), 165.
[21] el-En'âm 6/163.
[22] el- İhlâs 112/4.
[23] Meryem 19/65.
[24] eş-Şûrâ 42/11.
[25] Abdülaziz Bayındır, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015), 37.
[26] el-Ankebût 29/25.

yalancılık ve nankörlük olarak değerlendirmekte ve onların doğru yolda olmadıklarını söylemektedir; *"İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.*" [27] Allah (c.c) ile araya konan şey teknik olarak, yakınlaşmaya değil uzaklaşmaya vesile olmaktadır, yakınlık tam tersine, aradaki şeyi kaldırmak suretiyle sağlanabilir. Zira aradaki şey bir paravan, sütre ve engel niteliğindedir. Yine dikkat edilmelidir ki bu insanlar, bizi doğru yola iletsinler diye değil, Allah'a (c.c) yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz demektedirler ki bu da onların uzak bir Allah (c.c) inancına sahip olduklarını göstermesi açısından oldukça manidardır. Onlar ibâdetin sadece Allah'a (c.c) has bir eylem olduğunu bildikleri halde, biz onlara ibadet ediyoruz demeleri manidardır. Zira onlar ibadetin sadece putlar önünde secdeye kapanmak olmadığını çok iyi bilmektelerdi. Onları kutsamak, yüceltmek, tazim ve niyazda bulunmak gibi işlerin bir ibadet olduğunun farkındalardı.

Allah (c.c) insanları şirkin pisliğinden ve karanlığından kurtarmak için Kur'anda tekit, tekrar, kasem, teşbih, kıyas, icaz, istifham vb. aklî delillerle muhataplarının tamamına ulaşmayı hedeflemiştir. Zira muhataplarından bazıları aklî muhakeme yapabilecek, işin vahametini kavrayabilecek kapasitede değildi. Bu kesimin ihmal edilmesi Allah'ın (c.c) adaleti gereği doğru değildi. Kur'an böylelerini ikna ve irşat etmek, onlara tesir etmek, düşünceye sevk etmek, kabul ve tasdike hazır hale getirmek için ifadeleri güçlendirmek adına bu şekilde çeşitli yollara başvurmuştur".[28]

Kur'an tevhidi bir bütün olarak ele alır; bir taraftan Allah'ın (c.c) tek rab, tek ilah, tek hâkim vb. olduğunu anlatırken, diğer taraftan da ondan başkasının ilahlaştırılmaması için, insanların değer verdikleri, kutsayıp yücelttikleri veya sakındıkları varlıkların acziyetinden bahseder. Örneğin Peygamberin de sadece bir insan olduğunu,[29] meleklerin her şeyi bilemeyeceğini,[30] cinlerin gaybı bilmediğini[31] vurgular.

Elbette şirk çeşitlerinin hepsi burada anlatılanlarla sınırlı değildir ve şirk sadece bir varlığı kutsayıp ona tazim ya da secde etmek değildir. Şirkin; Uluhiyette ve Rubûbiyette Esmâ

---

[27] ez-Zümer 39/3.
[28] Ahmet Gezer, "Kur'ân'da Şirkin İptalinde Vârit Olan İfadelerin Dilsel Özellikleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (30 Haziran 2020), 146.
[29] Fussilet, 41/6.
[30] el-Bakara 2/232.
[31] Sebe' 34/14.

ve Sıfatlarda Hakimiyette ve Mülkiyette, sevgide, tazim ve yüceltmede şirk vb. olmak üzere farklı türleri vardır.

Kur'an'ın hiçbir konudaki mücadelesi, şirkle olan mücadelesi kadar yoğun ve ısrarlı değildir.[32] Çünkü şirk hem en büyük zulümdür[33] hem de affı mümkün olmayan bir günahtır.[34] Allah (c.c) diğer günahları affetse bile şirk günahını affetmeyeceğini bildirmektedir. Allah resulü bu ayet için "Bana bundan daha sevimli bir ayet yoktur buyurmuştur."[35]

Aynı zamanda şirk, Allah'a ve şirk koşulan varlığa bir iftiradır. Bu manada Kur'an'da geçen "*Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Siz iftira atanlardan başkası değilsiniz*."[36] ayeti açıklayıcıdır.[37] Çünkü sadece Allah'a (c.c) has olan bir özelliği başkasında aramak Allah'a (c.c) iftira, bir kişiyi kendisinde olmayan bir özellikle vasıflandırmak da o kişiye iftira ve zulümdür.

Allah'a (c.c) olan güvenini ve sevgisini kaybetmiş, sadece kendini seven, nefsini veya kendi arzularını, menfaatlerini ve çıkarlarını, ön plana çıkararak adeta bunlara tapan bir insan gizli bir şirk içine düşmüş demektir.[38] Zira rabbimiz; "*İstek ve arzularını kendisine ilah edinen kimseyi gördün mü? Yoksa onu kollayıp, koruyan sen mi olacaksın*?".[39] buyurmaktadır.

"Allah'ı bırakıyorlar da kendilerine hiçbir zarar veya fayda veremeyecek olan varlıkların peşine takılıyorlar; birtakım putlara ve sahte ilâhlara kulluk ediyor ve "Bunlar, Allah katında bizim için aracılık ederek kurtuluşumuzu sağlayacak olan efendilerimiz ve şefaatçilerimizdir!" diyorlar. De ki: "Böyle şefaatçiler var da Allah'ın bundan haberi mi yok? Yoksa siz, göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz? Hayır! Allah hiç kimseye, böyle bir şefaat yetkisi vermemiştir! Zira Allah,

---

[32] Rıza Korkmazgöz, "Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an'da Şirkin Kavramsal Anlam Alanı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/1 (31 Mart 2020), 81.
[33] Lokmân 31/13.
[34] en-Nisâ 4/48, 116.
[35] "İbn Kesir (Hadisle rle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri) prof. Dr. Bekir Karlığa | Nadir Kitap", *NadirKitap* (06 Kasım 2024),5/ 1929.
[36] Hûd 11/50
[37] Şuayip Karataş, "Kur'ân'da Tevhidin Zıttı Olarak Şirk Kavramı", ed. Atilla vd. Yargıcı, *Hz. İbrâhim (as) ve Nübüvvet Sempozyumu. ed. Atilla Yargıcı-Mahmut Öztürk* 1 (2019), 209.
[38] Cihat Tunç, "Şirk (Ortaklar Edinmek) ve Günah Problemi", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 [Prof. Dr. Şaban Kuzgun'un Anısına] (2001), 32.
[39] el-Furkân 25/43. el-Câsiye 45/23.

onların müşrikçe yaklaşımlarından tamamen uzaktır, yücedir! Zaten insanoğlu, bu hakikate uygun bir fıtrat üzere yaratılmıştır. Fakat bazı cahiller, zamanla hak dini tahrif edip uydurdukları hurafeleri din haline getirdiler".[40] Ayetten anlaşılıyor ki Allah'tan (c.c) başka şefaatçiler edinmek şirktir. Zaten Rabbimiz cehennemi hak eden kişiyi peygamberin bile kurtaramayacağını bildirmektedir.[41]

Allah'a (c.c) kulluğa giden yolda hedefin doğru tespit edilmesinin önemli olduğu kadar hedefe götüren vasıtaların da doğru tespiti önemlidir; işte müşrikler her ne kadar hedeflerini doğru tespit etseler de hedefe giderken seçtikleri vasıtaları yanlış seçtikleri için şirke düşmüş oluyorlar. Onlar belki de niyetlerinde samimi olarak, biz Allah'a (c.c) daha fazla yakınlaşmak gayesiyle böyle yapıyoruz deseler de Allah Teâlâ onların bu iyi niyetlerini değerlendirmeye bile almadan onları müşrik olarak tavsif ediyor.[42] Zaten hiçbir müşrik "Ben şirk koşuyorum" diyerek şirk koşmamış ve hiçbir müşrik kendisinin şirk içerisinde olduğunu kabul etmemiştir. Çünkü bir amelin doğru (salih amel) sayılabilmesi için doğru bir şekilde (doğru niyet ve metotla) yapılmalıdır. Aksi takdirde burada olduğu gibi o amel fasit bir iş olacaktır.[43]

Şirk çeşitlerinin tamamı uzak tanrı tasavvurundan kaynaklanmaktadır. İnsan aracısız bir şekilde tanrıya ulaşamayacağını düşünmeye başladığı anda şirkin kapısını aralamış olur**.**[44] Elbette ki Kur'anî bir tevhid bilincine sahip olmayan insanın o kapıdan içeri girip şirkin karanlıklarında boğulurken dahi kendisini tevhidin aydınlığında zannetmesi ayrı bir garabettir. Zira insanlar şirkin ne olduğunu bilmedikleri için, şirk içinde olduklarını da bilmemektedir.

Şirk meselesinin hakkıyla öğrenilmesi o derece hayati öneme sahiptir ki, Allah (c.c) bu konuda, nebisini birçok kez uyarmıştır.[45] Şirk koşan kimse peygamber dahi olsa amelleri boşa gidecek,[46] kınanmış ve terkedilmiş olarak tek başına kalacaktır.[47] Şirk bir saman yığınının içten içe yanması gibi tüm amelleri kül ederken, şirk içerisindeki insan kendisini hala doğru yolda zannedebilir. Onların amelleri Allah'ın tevhit delillerini inkâr

[40] Mahmut Kısa, "Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali", Yûnus 10/18. 198-199.
[41] ez-Zümer 39/19.
[42] Ömer Çelik, *Hakkın Daveti Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri* (İstanbul: Erkam Yayıncılık, 2013), 4/256.
[43] Mustafa İslamoğlu, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir*-(Düşün Yayıncılık, 2024), 702.
[44] Mustafa İslamoğlu, *İslam Nedir* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 144.
[45] en-Nisâ 4/36.
[46] M. Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri* (Beyan Yayınları, 2016),4/ 367. ez-Zümer 39/65.
[47] el-İsrâ 17/22.

etmelerinden dolayı boşa gitmiştir.[48] Üç yanlış cevabın bir doğru cevabı götürdüğü gibi bir şirk kendisinden önceki tüm doğru işleri silip süpürmektedir.[49] Şirk koşan kişi, ebedi kalmak üzere cehenneme gidecektir.[50]

Zira Rabbimiz o şirk koşulan varlıklar hakkında (bunlar benim veli kullarımdır, bunlarla bana tevessül edin, bunları aracı edinerek bana yakınlaşmaya çalışın vb.) hiçbir delil indirmemiştir. "*Onlar, Allah'ı bırakıp da haklarında hiçbir delil indirmediği ve haklarında bir bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur..*"[51]

Şirk, insanı Allah'ın (c.c) yardımından mahrum bırakmaktadır. Öyle ki; Tevhidi bilinci kavramış bir insan Allah'ı hem düşüncesinde hem de hayatında birleyip buna göre bir hayat yaşar. Şirk koşmadan iman etmeyen insan ise canlı-cansız varlıklara bir takım farazi güçler atfeder, onlardan beklediği yardımı göremeyeceği için de kınanmış olarak, yardımsız ve korumasız yaşar, ahirete de bu bedbahtlıkla göçüp gider.[52] Şirk, insanın kendisine yapabileceği en büyük zulümdür. Şirke düşen insan kendisini cennetten mahrum ve ebedi bir azaba maruz bırakmış olur.[53]

Rabbimiz, ilk ve en önemli görevi tevhidi anlatmak olan peygamberlerden, İbrahim'e (a.s) önce kendisinin şirkten uzak durması gerektiğini tembihleyip,[54] sonra da bize yönelerek aynı emri tekrar ediyor; *"Allah'a yönelen, O'na ortak koşmayan kimseler (olun). Kim Allah'a ortak koşarsa, sanki gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir."*[55]

Anne-baba'ya itaate büyük önem veren, kendisine şükürle, anne-baba'ya şükrü aynı cümle içerisinde emreden Rabbimiz, konu şirk olunca onların bile hatırını görmezden gelmekte ve şöyle buyurmaktadır; "*Eğer onlar (anne- baban) bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onlara itaat etme."*[56]

---

[48] İmam Ebu'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Cevzi, *Zadü'l-Mesir: fi ilmi't-tefsir*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009), 4/ 89.
[49] el-En'âm 6/88.
[50] Kâf 50/26.
[51] el-Hac 22/71.
[52] Ali Bulaç, *Kur'an Dersleri Meal-Tefsir Dirasatu'l-Kur'an* (Çıra Yayınları, 2016), 4/ 390.
[53] Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli alisi ve Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, ts.), 6/2740. Maide 5/72.
[54] el-Hac 22/26.
[55] el-Hac 22/31.
[56] Lokmân 31/14-15.

1.1.2. Hadislerde şirk

Allah resulünün tasavvurunu her konuda Kur'an inşa ettiği gibi tevhid ve şirk konusunda da Kur'an inşa etmiştir. Aşağıdaki hadislerde görüleceği üzere peygamberin şirk ile ilgili düşüncesi Kur'an'la paralellik arz etmektedir.

Abdullah b. Mesut (r.a.) anlatıyor: Resulullah'a, *"Allah katında en büyük günah nedir?" diye sordum. "Seni yarattığı hâlde Allah'ın bir denginin olduğunu kabul etmendir."* buyurdu.[57]

Abdullah b. Mesut (r.a.) tarafından rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Her kim Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölürse cehenneme girer."*[58]

Abdurrahman b. Ebûbekir (r.a.), babası Hz. Ebûbekir'den (r.a.) rivayet ediyor: Resulullah, *"Size en büyük günahın ne olduğunu söyleyeyim mi?"* diye sorunca, ashâb**, "***Evet, buyur ey Allah'ın Resulü"* dediler. Bunun üzerine Resulullah, *"Allah'a ortak koşmak ve anaya babaya saygısızlık etmektir..."* buyurdu.[59]

1.1.3. Şirkin çeşitleri

1.1.3.1. Ulûhiyette ve Rubûbiyette Şirk

Uluhiyette şirki anlamak için öncelikle ilah kavramının iyi anlaşılması gerekmektedir.

İlah; "İbadet edilen, üstünlüğünden dolayı hayran kalınan, yürekten bağlanılıp sığınılan, duyu organlarıyla algılanamayan varlık" demektir.[60]

Uluhiyette şirk; Allah'tan (c.c) başka ilahlar edinmek ve kulluğu (ibadeti) onlara yapmak demektir ki bunun zıddı Allah'tan (c.c) başka ilah olmadığına kesin olarak iman etmek ve ibadetleri yalnızca ona yapmak demektir. Uluhiyette tevhit, tüm tevhit çeşitlerini içerisine almaktadır.[61]

Tabii ki burada ibadet kavramının manasını bilmeden uluhiyette şirki anlamak mümkün değildir. Bir varlığa ibadet etmiş olmak için, o varlığa secde etmek veya birtakım ritüellerle veya sembolik hareketlerle o varlığa kul köle olmak gerekmez. Kayıtsız şartsız teslimiyet gösterdiğimiz bir varlığı ilah edinmişiz demektir.

İbadet; İtaat etmek, boyun eğmek, itiraz etmeden boyun eğerek itaat etmek demektir.[62]

---

[57] Buhârî, Tefsîr, 2.
[58] Müslim, Îmân, 150.
[59] Buhârî, Edeb, 6.
[60] Yusuf Şevki Yavuz, "İLÂH", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 06 Kasım 2024).
[61] Mustafa Yiğit, Amentü Şerhi (Kayseri: el-Âsar Yayınları, 2015), 22-23.
[62] Ebu'l Ala Mevdudi, *Kurana Göre Dört Terim*, çev. Osman Cilacı (İstanbul: Beyan Yayınları, 1998), 80.

"*Senden önce hiçbir resul yoktur ki ona; benden başka ilah yoktur bana kulluk edin diye vahyetmiş olmayalım.*"[63] buyurulmaktadır. Bu Ayet bizleri Allahtan başka ilahlar edinmekten sakındırmaktadır.

"*Kendilerine güç versin diye Allah'tan başka ilahlar edindiler."*[64] Oysa onlar tüm güç ve kuvvetin Allah'ın (c.c) yanında olduğunu çok iyi bilmekteydiler. Onlar yaratan, öldürüp-dirilten, yağmuru yağdıran, rızık veren, kimdir diye sorulduğunda elbette Allah (c.c) diyerek cevap vermekteydiler.[65]

"Onlar, kendilerine yardım edecekleri (ümidiyle) Allah'tan başka ilahlar edindiler"[66] Mekke müşrikleri ilah edindikleri varlıklara dua ederek yardıma çağırıyorlardı.[67]

"*Rabbinin emri gelince, Allah ile kendi aralarına koyarak yardım istedikleri ilahları hiçbir işe yaramadı. Sadece ziyanlarını artırdı*."[68] Bu ayette yardım istemek diye çevrilen kelime dua kelimesidir, dolayısıyla Allah'tan (c.c) başkasına dua etmek o varlığı ilah edinmek (uluhiyette şirk) olduğu gibi, onların faydaları değil zararları olmaktadır.

Oysa Allah (c.c) Kur'an'da kendisinden başka ilah olmadığını defaatle vurgulamaktadır;[69] *"Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilâh olmadığına adaletle şâhitlik ettiler. O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."*[70] *"Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur"*[71] "*Kim, hakkında hiçbir delili olmadığı hâlde Allah ile birlikte başka bir ilâha taparsa, onun hesabı ancak Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler asla kurtuluşa eremezler*."[72] "*O, gökte de ilâh olandır, yerde de ilâh olandır*"[73]

Rububiyette şirk; Allah'a (c.c) fiillerinde ortak isnat etmek demektir. Bunun zıddı olan tevhit ise Allah'ın (c.c) yaratma-yönetme, öldürme-diriltme, rızık verme ve tasarrufta bulunma vb. fiillerinde biricik olduğuna inanmak demektir.[74] ***"****İyi bilin ki yaratmak da emretmek de Allah'a aittir. Alemlerin rabbi Allah ne yücedir"*[75] buyurulmaktadır.

---

[63] el-Enbiyâ 21/25.
[64] Meryem 19/81.
[65] Yûnus 10/31. Sebe' 34/24.
[66] Yâsîn 36/74.
[67] Mevdudi, *Kurana Göre Dört Terim*, 18.
[68] Hûd 11/101.
[69] Bakara 2/163, 255; Nisa 4/87; Maide 5/73; Kasas 28/70.
[70] Âl-i İmrân 3/18.
[71] Âl-i İmrân 3/62.
[72] el-Mü'minûn 23/117.
[73] ez-Zuhruf 43/84.
[74] "İbrahim B. Muhammed'i Salih B. Abdullah. Pratik Akaid Dersleri. 33-34.
[75] el-A'râf 7/54.

"De ki: "Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rab edinmesin." Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun, biz Müslümanlarız."[76] Yukarıda "İbadet" kelimesinin, itiraz etmeden, boyun eğerek itaat etmek, manasına geldiğini açıklamıştık, Âyette Allah'tan (c.c) başkasına ibadet (koşulsuz itaat) etmek o varlığı Rab edinerek Allah'a (c.c) ortak koşmak olarak değerlendirilmektedir.

"(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde, O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol."[77] Gökler, yer ve ikisi arasındaki her şey aslında tüm yaratılmışlardır.

Rububiyette şirk meselesinde dikkat edilmesi gereken husus; doğru olan, hiçbir mürebbi (terbiye edici) öğretmen kabul etmemek değil, Allah'ın (c.c) ilkelerinin dışında bir şekilde terbiye etmek isteyen terbiyeci kabul etmemektir. Aksi ise hür olmak zannedilse de hercailiktir**.**[78] Eğer hiçbir terbiyeciye gerek olmasaydı, Allah (c.c) elçilerini terbiye etmez ve bizleri terbiye edecek elçiler de göndermezdi.

İnsanların birçoğu rab olarak Allah'ı kabul eder, onun dışında rab aramaz, fakat Allah'a (c.c) yaklaştıracağını zannederek onun peşi sıra veli ve yardımcılar edinirler, işte şirk tam olarak budur. Tevhit, Allah'tan (c.c) başka veli ve yardımcı edinmemektir.[79] Rabbimiz kendisinden başka veli edinmemizi yasaklamıştır, çünkü veli edinilen zât aynı zamanda rab edinilmiş demektir.[80]

Allah adeta meydan okuyarak, herkesin aslında cevabını çok iyi bildiği bir soruyu vicdanlara haykırmaktadır. ***"****De ki: "Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir*?"[81] bizlere de elbette "Sensin ya Rabbi"! demek düşmektedir.

Kişi hiçbir cihetten Allah'a (c.c) benzeyemez, çünkü insan, çeşitli acz ve zaaflar taşımakta, bazı ihtiyaçlar hissetmekte, dahası her bakımdan yaratılmış özelliklerine sahip bulunmaktadır.[82] Ebetteki bu haliyle insan, kendisini veya Allah (c.c) dışında başka bir varlığı, Rab olarak görmemelidir.

---

[76] Âl-i İmrân 3/64.
[77] Meryem 19/65.
[78] Mustafa İslamoğlu. İman Risalesi., 183.
[79] İbn Kayyım el Cevziyye, *Bedâi'u'ttefsîr*, ed. Harun vd. Öğmüş, çev. Ahmet vd. Ağırakça (İstanbul: Polen Yayınları, 2011), 81.
[80] el-A'râf 7/3.
[81] el-Mü'minûn 23/86.
[82] Ebu Mansur Matüridi, *Kitabü't-Tevhid / Açıklamalı Tercüme*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 2014), 173.

1.1.3.2. Esmâ ve Sıfatlarda Şirk

İnsanlardan bir kısmı, sadece Allah'a (c.c) ait olan özellikleri başkalarına da atfetmek suretiyle esmâ ve sıfatlarında o'na şirk koşmaktadırlar.

El-Mucîb: Dualara icabet eden ve kullarının sorularına cevap veren/kafa karışıklıklarını gideren Allah, demektir.[83]

Rabbimiz Raûf ve Rahîm isimlerini Kuran'da resul için kullandığı gibi,[84] Esmasından bazıları insanlar için kullanılabilir, fakat öyle isimler vardır ki, bu isimlerin Allah'tan (c.c) başkası için kullanılması kesinlikle doğru değildir. Örneğin; Rab, İlah, Allah vb.[85] İşte Mucîb ism-i şerifi de böyledir. Bir insanın dualara cevap verdiğini düşünmek o kişiye Mucîb ismiyle hitap edilmese de o kişinin Mucîb ismini taşıdığına inanmaktır.

El-Mugiys: Yağmur yağdıran[86], istigâse yapılan, yardım istenen[87] manalarına gelir. İnsanları aşan durumlarda yardım sadece Allahtan istenir. Bu isim Gavs şeklinde değiştirilerek insanlara verilmiştir.

Gavs; Tasavvufçuların zor ve sıkıntılı zamanlarında sığındıkları ve yardımına baş vurdukları kutuptur. Darda kalan müritler, "Medet ya Gavs!" diyerek gavsın yardımını isterler. Allah'ın (c.c) Esma ve sıfatlarının onların zatında tezahür ettiğine inanırlar. Abdülkadir Geylânî, "Gavs-ı azam = en büyük Gavs" lakabıyla ünlüdür[88].

El-Alîm: gizli-açık her şeyi bilen demektir. Her şeyi bilen Allah[89] (c.c) kulunun her ihtiyacını, her sıkıntısını ve her halini bilir ve geleceği de bildiği için, bu sıkıntı ve ihtiyaçlara nasıl cevap vermesi gerektiğini ve kulun menfaati doğrultusunda bu ihtiyaçları gidermeyi de bilir. Oysa yaratılmışların bilgisi sınırlı olduğu için sonuç bakımından bizim için neyin hayırlı olduğunu bilemez. Bir an için Allah (c.c) dışında bir varlığın dualara cevap verebileceğini düşünsek, bilgisi sınırlı olan bir varlık, o anki duaya icabetin hayırlı veya hayırsız olduğunu bilmediği için, sıkıntılı sonuçlar doğabilir.

El-Basir: Her şeyi gören demektir. Allah (c.c) gizlinin de gizlisini gören olduğu için, kullarının da her haline şahittir. Onların dualarını kabul veya reddetmesi durumunda

---

[83] Halis Bayancuk, *El-Esmaul Husna* (İstanbul: Tevhid Basım Yayın, 2020), 719.
[84] et-Tevbe 9/128.
[85] Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Çocuklara Allah için kullanılan isimler verilir mi Din İşleri Yüksek Kurulu: Dini Bilgilendirme Platformu" (Erişim 02 Ocak 2025). http://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/6/cocuklara-allah-icin-kullanilan-isimler-verilir-mi
[86] İsmail Karagöz, "Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esma-i Hüsna, 39.
[87] Karagöz, "Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esma-i Hüsna", 289.
[88] Bayındır, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*, 102.
[89] el-Enbiyâ 21/4.

onlardaki olası değişimi de önceden görmektedir. Benim şeyhim kalbimden geçeni bilir, benim efendim beni her an görür gibi cümleler o insanın Allah'tan (c.c) başkasını Basir olarak tanıması demektir. Oysa Allah (c.c) ne güzel gören ne güzel işiten ve gaybı da bilendir.[90] Öyleyken neden Allah'tan (c.c) başka birilerinin duymasına, görmesine, bilmesine ihtiyaç olsun ki?

Es-Semi': her şeyi duyan demektir. Bir yaratılmışın duyma kapasitesi sınırlıdır. Yanında veya yakınında olmayan bir sesi duymak sadece Allah'a (c.c) has bir özelliktir. İnsanların bir ihtiyacına cevap verebilmek için en azından her şeyi duyan olmak gerekmektedir. Allah (c.c) her şeyi duyandır.[91]

İnsanlardan bir kısmı bazı varlıkların her şeyi bildiğini, duyduğunu ve gördüğünü düşünmektedir. Oysa iman ettikleri peygambere, Rabbimiz Kur'an'da, "Ben gaybı bilmem"[92] dedirtmektedir.

Yaratılmış olan hiçbir varlık yaratıcıya benzeyemez. Çünkü yaratıcıya benzemeyi sağlayacak özellik, yaratılmıştaki sonradan var olmanın veya yaratıcıdaki varlığının başlangıcı olmamasının benzerinde de olmasını gerektirecektir. Daha veciz bir ifade ile; yaratılan bir varlığın yaratıcıya benzediğini iddia edebilmek için, yaratılan varlığın da yaratıcının da ya kıdem ya da hades olma özelliğinde eşit olmaları gerekir. Oysa Allah (c.c) kıdem sıfatına sahip iken yaratılanlar hades sıfatına sahiptir. Ayrıca yaratılanı yaratıcıya benzetebilmek için, o yaratılanın zâtı ilâhiyye de tasarrufta bulunması gerekir, böyle bir şey ise mümkün değildir. Bu iki ilke bütün yaratılmışlar için mevzu bahistir, zira onlar arasında her zaman başka birilerine ve bir şeylere muhtaç olma, çeşitli istek ve arzulara maruz kalma, dahası her bakımdan yaratılmışlık özelliği taşıma noktasında paralellik vardır. Kişinin kendisinin de bir başka varlığın da hiçbir yönden Allah'a (c.c) benzemediğini bilmesi gerekir.[93]

1.1.3.3. Hakimiyette Şirk

Her ne kadar insanlar, bazı konularda, hükmü kendileri koymak isteseler de her konuda hükmetme yetkisini elinde bulunduran, sadece Allah'tır. (c.c)[94]

---

[90] el-Kehf 18/26
[91] el-Enbiyâ 21/4.
[92] el-En'âm 6/50.
[93] Ebu Mansur elMatüridi- Bekir Topaloğlu, *Kitabüt Tevhid Açıklamalı Tercüme* (Ankara, 2002), 173.
[94] el-Kasas 28/70, 88.

"*Haberiniz olsun, yaratmak da emir de (bütün işleri evirip çevirmek de yalnızca) O'na aittir*"[95] Buradaki "emir" kelimesinin kaza ve hüküm anlamına geldiğini söyleyenler olmuştur.[96]

Yine buradaki emir kelimesini Muhammed Esed tüm buyurma ve yasama yetkisi olarak anlamıştır ki,[97] yasama; her türlü yasa-kanun koymayı (helal-haram, yasak- serbest, ceza-mükafat, ibadet şekli, yeri ve zamanı vb.) içine almaktadır.[98]

"*Hüküm, yalnızca Allah'a aittir. O, Kendisinden başkasına kulluk etmemeniz (gerektiğini) emretmiştir."*[99] Bu ayetin tefsirinde her ne kadar hüküm ibadet etme konusunda Allah'a (c.c) aittir[100] denilmişse de hüküm ancak Allah'a (c.c) aittir demek; bu dünyada kullarının hayat tarzlarını belirleme yetkisi, yaşanan bu hayatın tüm kanunlarını, tüm değer yargılarını belirleme hakkı sadece ona aittir, çünkü bu hayata hâkim olan odur.[101]

Bu da *"Allah, hükmedenlerin en üstünü değil midir*"?[102] Ayetiyle birlikte düşünüldüğünde hükmetme yetkisinin sadece Allah'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

"Yoksa câhiliye hükmünü mü arıyorlar? İyi bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir"?[103] Bu ayetin tefsiri sadedinde şunlar söylenebilir; Allah'tan (c.c) başka hüküm koyma yetkisini elinde bulundurmak isteyenlere "İnsanı kim yarattı diye sorsan, elbette Allah (c.c) diyeceklerdir". "Peki insanı yaratan Allah (c.c) insanın zaaflarını, ihtiyaçlarını, meyillerini, mutluluklarını, hüzünlerini ve nefsinin insana neleri fısıldayacağını bilir mi" diye sorsan "Elbette bilir, hiç yaratan bilmez mi" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın (c.c) insanı bildiğini, ilminin her şeyi kuşattığını dolayısıyla insanın nefsinde olanı ve çevresinde meydana gelen şeyleri bildiğini bilirler, fakat inatları ve kibirleri yüzünden, Allah'ın (c.c) insanlar için razı olduğu programa uymak istemezler.

Oysa Allah (c.c) bütün eşyanın yaratıcısıdır, neyin insanın yararına olduğunu bilir ve dünya ve ahirette insana saadet getirecek olan kuralları da en iyi o bilir. Fakat insanları beşerî kanunlarla yöneten insanlar, bugün neyin huzur getireceğini bilseler bile, onların

---

[95] el-A'râf 7/54.
[96] İmam Ebu'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 2/339.
[97] Muhammed Esed, "A'raf suresi. 7/54. (Erişim 06 Kasım 2024).
[98] Serdar Mutçalı, *Arapça- Türkçe Sözlük* (Dağarcık Yayınlar, 2012), 25.
[99] Yûsuf 12/40.
[100] Aḥmad Ibn-Muḥammad Ibn-ʿAğība, *Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd.*, ed. Mustafa Bahadıroğlu, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand, 2014), 4/450.
[101] Ali Küçük, "Besâiru'l -Kur'an Tefsiri", (26 Eylül 2021), 2446.
[102] et-Tîn 95/8.
[103] el-Mâide 5/50.

getirdiği mutluluk dünyadan öteye geçmez. Hem belki bazı beşerî kanunlar, çıkar amaçlı, nefsin kötü isteklerine uygun ve zararlı olabilir. Allah (c.c) ise zaaftan, eksiklikten, acizlikten, bencillikten, çıkar duygusundan ve beklentiden uzak olduğu için yaptığı kanunlarda bu minvaldedir.

Müşrik Mekke'nin cahil insanı ile bugünün cahil insanı arasında hiçbir fark yoktur. Onlarda Allah'ın (c.c) her şeyi bildiğini idrak ettikleri halde pratikte Allah'ı (c.c) hayatın dışına itmişlerdi, bugün de yapılan aynıdır. İnsanlar kendi kanunlarını kendileri oluşturmak suretiyle yeryüzünün hâkimi biziz deme durumundalar. İnsanlık tecrübeyle gördü ki hiçbir beşerî sistem insana ebedi huzuru getirmiyor, birçok sistem denendi ve tarih oldu ve her beşerî sistem kendi savunucularının çıkarına kullanıldı. Tarihi tecrübe gösterdi ki Allah'ın (c.c) şeriatı dışındaki tüm kanunlar şahsi çıkarların esiridir, bu kanunları koyanların çıkarları doğrultusunda işletilmişlerdir.

Bugün de malesef Allah'ın (c.c) kanunları cari olmadığı için yeryüzü hiç olmadığı kadar ifsat olmuş durumda, insanlık hiziplere bölünmüş, adeta yok olmanın eşiğindedir, insanın güvenliği ve konforu tehlikededir, ayrıca iki dünya savaşı, insanlığa kan, gözyaşı ve ızdırap getirmiş ve bir üçüncüsü de kapımızdadır.

Aileler dağılmış, ahlak bozulmuş, sinirler geriliyor, insanlar yönünü şaşırıyor, stresler, bunalımlar, intihar olayları, çoğalmış durumda, insanlık tarihin hiçbir döneminde, şimdi olduğu kadar sıkıntılı bir dönem olmamıştır.[104]

Yahudiler "*Allah (c.c) yerleri ve gökleri altı günde yarattı, yoruldu ve yedinci gün (yevmissebt) istirahate çekildi*" diyorlardı.[105] Onlar bu düşünceleriyle artık Allah (c.c) bize karışmıyor göklerin rabbi odur, yerlerin rabbi biziz demek istiyorlardı,[106] böylece de yeryüzünde kendi kanunlarını oluşturup, yeryüzünün hakimliğine soyunmuşlardı. İşte Mekke müşriklerine de sirayet eden bu anlayış günümüz müşriklerine kadar devam edegelmiştir.[107] Onların bu düşüncelerine cevap olarak, rabbimiz, kendisine herhangi bir yorgunluğun dokunmadığını bildirmiştir.[108]

[104] Ahmet El-Kattan vd., *Tağut* (Konya: Esra Yayınları, 2016), 90.93
[105] Kadı Beydavi, *Beydavi Tefsiri Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil,* çev. Eren Şadi, 4/253.
[106] Küçük, "Besâiru'l -Kur'an Tefsiri", 5166.
[107] M. Beşir Eryarsoy, *İman ve Tavır* (İstanbul: Şafak Yayınları, ts.), 54.
[108] el-Ahkâf 46/33; Kâf 50/38.

Rabbimiz hükmüne hiç kimseyi ortak kabul etmediğini bildirmiştir.[109] O hükmetme konusunda aciz olmadığı için, yardımcıya da ortağa da ihtiyacı yoktur.[110]

1.1.3.4. Mülkiyette Şirk

Allah (c.c) hiçbir konuda, kendisine ortak kabul etmediği gibi, yönetim (mülkiyet) konusunda da ortak kabul etmez. "*Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. O'ndan başka hiç ilâh yoktur. O, şerefli ve yüce Arş'ın Rabbidir."*[111] Elbette Allah (c.c) hem dünyanın hem de ahiretin malikidir. Fakat bu dünyada mülkte, yani yeryüzünü yönetmede ona ortaklığa yeltenenler olabilir. Acaba o ortaklar ahirette de böyle bir şeye yeltenebilirler mi?[112]

Allah'a (c.c) güneşi, ayı ve başka bazı varlıkları yönetmede ortak koşan insanlara cevaben şöyle buyrulur;*"O, geceyi gündüzün içine sokar; gündüzü gecenin içine sokar, güneşi ve ayı da emre âmâde kılmıştır*"[113] İnsanlardan bazıları dünyayı ve kendi işlerini Allah'tan (c.c) başka varlıkların yönettiğine inanıyor ve onlara ilahlık yakıştırıp ibadet ediyorlardı. Kimisi güneşe kimisi aya, kimisi yıldızlara veya dünyayı yönettiğine inandıkları farklı varlıklara ibadet ediyorlar ve böylece Allah'a (c.c) hakimiyette ortak koşmuş oluyorlardı. Allah (c.c) da onlara cevaben "O ibadet ettiğiniz varlıkları yaratan ve yöneten benim, onlar ibadet edilecek varlıklar olmadıkları gibi sizin istifadenize sunulmuş varlıklardır, o halde kulluğu o varlıkları yaratıp-yöneten, size o varlıkları boyun eğdiren Allah'a (c.c) yapın"[114] diyordu.

"İşte bunları yapan sizin rabbiniz Allah'tır" (c.c) buyurarak da Rububiyette şerik kabul etmediğini beyan etmiş olmaktadır.

"*Mülk O'nundur. O'nu bırakıp taptıklarınız ise, bir hurma çekirdeğinin zarına bile sahip olamazlar*"[115] buyurmuştur. Buradan anlaşılan şudur ki: Mülk yani yaratma ve yönetme kime aitse ilahlık da ona aittir. Mülkiyet, ulûhiyet ve ibadet üçlü sacayağı arasında uyumlu bir ilişki vardır; bir varlık mülkiyette (yönetme) ortak tanımıyorsa, yönettiği alanı ancak kendisi yaratmış olmalıdır.

---

[109] el-Kehf 18/26.
[110] el-İsrâ 17/111.
[111] el-Hac 22/56.
[112]Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân tercümesi*, çev. Mehmet Erdoğan (Istanbul: Ensar, 2018), 10/74.
[113] Fâtır 35/13.
[114] el-A'râf 7/54.
[115] Fâtır 35/13.

Bir hurma çekirdeğinin zarına dahi sahip olamayan varlıklar yaratma gücüne de sahip olamazlar. Oysa Allah (c.c) hem yaratan hem de yarattığını yönetendir. İlah olma vasfı sadece ve sadece yaratıcıya aittir.

İşte ibadet yaratan, yöneten ve ilah olan varlığa yapılmalıdır ki o varlık Allah'tır. Nitekim Rabbimiz "*De ki: "İnsanların melikine sığınırım"*[116]*, "Din gününün maliki*"[117] gibi ifadelerle hem dünyanın hem ahiretin tek yöneticisi olduğunu ilan etmektedir.[118]

Allah (c.c) yerlerin ve göklerin yönetiminde ortak tanımadığını *"Göklerin ve yerin mülkü Allah'a aittir*"[119] buyurmak suretiyle bildirmiştir.

Yeryüzünde, gökyüzünde ve ikisi arasında bulunan her şey, dolayısıyla var olan her şey, zatı, sıfatları ve filleriyle Allah'a (c.c) aittir, çünkü bunların tamamını yaratan ve yöneten Allah'tır.[120]

Mülkün gerçek sahibini tanıtırken Kur'an şöyle buyurur; "*Mülkün sahibi olan Allah'ım dilediğine mülk verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın*"[121] Rabbimiz ayetin başında, mülk konusunda hakimiyetin tamamen kendi elinde olduğunu, onu istediğine verdiğini, istediği kimseden de çekip aldığını bildirmiştir. Yani ilk elden mülke hükmetme hakkı sadece Allah'ın (c.c) dır, bazı konularda istediği kişilere mülkünde söz sahibi olma yetkisi verebilse de son tahlilde mülkiyet konusunda tasarrufta bulunmak da sadece kendisine aittir. O'na mülkiyette ortak olabilecek hiç kimse yoktur. Ayet-i kerime "Gerçekten sen, her şeye gücü yetensin." buyurarak bitmiştir ki bu da mülkiyetin sadece Allah'ın (c.c) elinde olduğunu, onda dilediği gibi tasarrufta bulunduğunu anlatmaktadır.[122] *"De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin: "Her şeyin hükümranlığı elinde olan, kendisi koruyan, kendisine karşı korunulamaz olan kimdir*?"[123] Hiçbir istisna gösterilmeden, her şeyin, ticaretimizden siyasetimize, evlenmemizden boşanmamıza, ceza hukukundan miras hukukuna, ferdi ve toplumsal tüm işlerimizin yönetiminin, bizzat Allah'a ait olduğu bildiriliyor.

---

[116] en-Nâs 114/2.
[117] el-Fâtiha 1/4.
[118] Fahruddin Râzî - Suat Yıldırım, *Tefsir-i kebir = Mefâtihu'l-gayb*, ed. Ahmet Ünalmış (İstanbul: Huzur Yayıncılık, 1988), 11/389.
[119] Nûr 24/42; el-Mâide 5/40; ez-Zuhruf 43/85; Âl-i İmrân 3/189.
[120] Kadı Beydavi, "Beydavi Tefsiri Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil", 235.
[121] Âl-i İmrân 3/26.
[122] Cevziyye, *Bedâi'u'ttefsîr*, 2/439.
[123] el-Mü'minûn 23/88.

1.1.3.5. Sevgide şirk

Hüzün, sevinç, korku gibi duygular gibi sevgide fıtri bir duygudur. Ne var ki iman iddiasında bulunan insan istediği şeyi istediği kadar sevmek yerine, iman ettiği Allah (c.c) kimi, neyi ve ne kadar sevmesini istiyorsa o şekilde sevmelidir. Bu konuda şöyle buyrulur; *"İnsanlardan kimi de Allah'tan başka şeyleri O'na eş tutuyorlar da onları, Allah'ı sever gibi seviyorlar. Oysa iman edenlerin Allah sevgisi daha kuvvetlidir*."[124]

Burada Allah'ın (c.c) dışında, Allah (c.c) kadar sevilen şeyden kasıt; Allah'tan (c.c) alıkoyan ve uzaklaştıran her şeydir. Onları sevmelerinin gereği olarak da onlara saygı gösterip, tazim ve itaat ederler.[125]

Süddî, yukarıdaki âyeti açıklarken; Burada ortak koşulan varlıklardan kastın bazı insanlar olduğunu söylemektedir.[126] Zira Allah'a (c.c) itaat eder gibi o insanlara itaat etmektedirler. Hatta bu insanların verecekleri emirler, Allah'a (c.c) isyan niteliği taşısa da Allah'a (c.c) isyan pahasına yine o insanlara itaate devam ederler ." demiştir.[127]

*"De ki: 'Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, az kâr getireceğinden korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, sizlere Allah'tan, O'nun Resul'ünden ve O'nun yolunda cihat etmekten daha sevimli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyedurun. Allah, fasıklar topluluğuna hidayet vermez.***"**[128] İnsanlar bazen Allah'tan (c.c) daha fazla başka şeyleri sevip onları ilahlık derecesine çıkarabiliyorlar, onlardan sadece Allah'ın (c.c) yapabileceği şeyleri istemek suretiyle şirk koşuyorlar,[129] Rabbimizse kendisinden başka hiçbir şeyin veya hiç kimsenin sevilmemesini değil kendisinin müsaade ettiği şeyleri ve müsaade ettiği kadar sevilmesini istiyor ve her konuda olduğu gibi bu konuda da dengeli bir yol tutmamızı bizlere öğütlüyor.[130]

---

[124] el-Bakara 2/165.

[125] Kadı Nasıruddin Ebu Said Abdullah Bin Muhammed Eş-Şirazi el-Beydavi- Abdülvehhab Öztürk, *Beydavi Tefsiri: envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2013);1/228. *Celâleyn Tefsiri Kelime Anlamlı ve Açıklamalı Tercüme*, çev. Taha vd. Alp, ts., 2/148.

[126] İmam Taberi, *Taberî Tefsiri*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Ümit Yayıncılık, ts.), 1/391.

[127] Celâleddîn Ebu'l-Fadl Abdurrahman b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Suyûtî (849 H./1445 M.-911 H./ 1505 M.), *Hadislerle Kur'ân tefsiri ed-Dürrü'l- mensûr fi't-tefsîr bi'l-mensûr* (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013),2/ 116.

[128] et-Tevbe 9/24.

[129] Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an: Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 2/117.

[130] Feyzullah Birışık *Hem Cennete Götüren Hem Cehennemden Çıkartan Bir Kelime: Tevhid* (Polen Yayınları, 2015), 73.

Zira bazen Allah (c.c) kadar sevilen şeyler, bizleri Allah'tan (c.c) o derece uzaklaştırıyor ki, onun sevgisi Allah'ın (c.c) sevgisini bastırabiliyor. Örneğin İsa'ya (as.) olan sevgilerinden dolayı Hristiyanların bir bölümü*, "İsa (Mesih) Allah'ın oğludur*"[131] diyecek kadar ileri gidebilmişler ve onu Allah'ın (c.c) bir parçası saymak suretiyle ilahlaştırmışlardır. Allah (c.c) ise onların bu tutumunu, aşırılık olarak değerlendirmiş[132] ve onun eşi yok ki çocuğu olsun buyurmuştur.[133]

1.1.3.6. Tazim ve Yüceltmede Şirk

Aşırılığın sonucunun Allah'ın (c.c.) istediği yoldan sapmak olduğunu bildiren Rabbimiz şöyle buyurur;*"De ki: "Ey Kitap ehli! Hakkın dışına çıkarak dininizde aşırı gitmeyin. Daha önce sapmış, birçoklarını da saptırmış ve dümdüz yoldan da şaşmış bir milletin arzu ve keyiflerine uymayın."*[134]

Tazim ve yüceltmede şirkin bir örneği olarak; İsa'nın (a.s.) ilk takipçileri onu normal bir insan ve peygamber olarak görürken, daha sonra Hristiyanlar Mesih'e saygı, tazim ve bağlılık göstermede haddi o kadar aştılar ve felsefi yorumlardan ve fantezilerinden öylesine etkilendiler ki, Mesih'in gerçek öğretileriyle hiçbir benzerliği olmayan yeni bir din uydurdular**.**[135] Ve böylece de aşırı tazim ve yüceltmenin sonucu olarak İsa'yı (a.s.) Allah'a (c.c) ortak koşmuş oldular. Bugünün Müslümanı da peygamber yarıştırırcasına, Hz. Muhammed'i ilahlaştırma pahasına, ilahlaştırılan peygamberlerle kıyaslamışlar ve aşırı yüceltmeye kurban etmişlerdir.

1.1.3.7. Korkuda şirk

Korku fıtrî bir durumdur. Elbette yaratılmış olan her canlının korktuğu bir şeyler olabilir. Fakat fare'den korkmak ta bir korkudur, fil'den korkmak da. Fare'den korkan insan kınanabilir, ama filden korkan kişiyi hiç kimse kınamaz. Gücü ve yapabileceği şeyler sınırlı olan, aciz ve zayıf olan insanlardan korkmak yerine, Kâdîr-i mutlak olan, azabı çetin olan Allah'tan (c.c) (azabından) korkmak doğru olandır. Korku bazen o boyutlara varır ki, korkulan varlık ilahlık makamına yükseltilebilir. Kur'an bu gerçeğe şu şekilde değinir;

---

[131] et-Tevbe 9/30.
[132] en- Nisâ 4/171.
[133] el-En'âm 6/101.
[134] el-Mâide 5/77.
[135] Ebu'l A'lâ Mevdûdî- Muhammed Han Kayanî, *Tefhimu'l-Kur'an: Kur'an'ın anlamı ve tefsiri* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 1/501.

"Allah buyurdu ki: "İki ilah edinmeyin. Çünkü O, ancak tek bir ilahtır. Öyleyse sadece benden korkun!"[136] *"Ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam; ancak Rabbimin dilediği olur!"*[137] *"Savaşmaları emredildiğinde, onlardan bir grup, Allah'tan korkarcasına hatta daha da büyük bir korkuyla düşmanlardan korkuyor ve "Rabbimiz niye bize savaşı emrettin, bu savaşma emrini biraz daha ertelesen olmaz mı?'' dediler.*[138] *"Eğer inanıyorsanız bilin ki asıl korkmanız gereken Allah'tır."*[139] *"İnsanlardan korkmayın, benden korkunuz."*[140] *"Allah'ın göndermiş olduklarını tebliğ edenler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar. Allah hesap gören olarak yeter."*[141] Rabbimiz sadece kendisinden korkmamız gerektiğini emir buyurmakta ve elçilik görevi yapan, Allah'ın (c.c) ayetlerini insanlara duyurma gayretinde olan insanların sadece kendisinden korktuğunu beyan buyurmaktadır.

Elbette ki şirk çeşitleri burada anlatılanlarla sınırlı değildir. Örneğin; Şirk-i İstiklâl (Güneş, Ay, Yıldızlar gibi, semavi varlıklara tapma), Şirk-i Ta'bîd, bu şirk çeşidine Şirk-i Teb'iz de denir. (Teslis inancı gibi, Allah'ın (c.c.) birkaç varlıktan meydana geldiğini düşünme). Şirk-i Takrîb (Canlı-cansız varlıkların, Allah'a (c.c) yaklaşmada aracı olarak değerlendirilmesi). Şirk- i Taklîd (Din büyüklerinin ilahlaştırılması). Şirk-i Ağrâz (Heva ve heves'in ilahlaştırılması). Şirk-i Esbâb (Doğanın, Tabiat'ın ve Eşya'nın ilahlaştırılması).[142] Gizli şirk; Riyâ yani ibadetleri ihlastan ârî sırf insanlara gösteriş olsun diye yapmak.[143] vb. şirk türlerinden de bahsedilmiştir.

Aslında biz bu şirk türlerinden bazısını anlatmaya çalışmış, bir kısmını en azından bir nebze açıklamış, bir kısmına da dolaylı olarak değinmiş olsak da hem başlıkların farklı olması hem de farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmiş olmaları sebebiyle buraya aldık. Bunula beraber pek tabidir ki şirk meselesini daha detaylı anlatan kaynaklarda mevcuttur, fakat biz asıl konumuzun şirk konusu olmaması hasebiyle meramımızı anlatacak kadarıyla iktifâ ettik.

Buraya kadar işlediğimiz şirk çeşitleri, genel olarak dünyanın ve dünya hayatının yönetimi ile ilgiliydi.

---

[136] en-Nahl 16/51.
[137] el-En'âm 6/80.
[138] en-Nisâ 4/77.
[139] et-Tevbe 9/13.
[140] el-Mâide 5/44.
[141] el-Ahzâb 33/39.
[142] Namık Kemal Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk* (Araştırma Yayınları, 2015), 120-128.
[143] Nadim Macit, *Kuran ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum* (Konya: Ribat Basın Yayın, 1992), 39.

İnsanlar malesef Allah'a (c.c) mahşer alanı içinde ortaklar koşmuşlar ve bu ortakların onları, Kur'anda olmayan, sırat köprüsünden geçireceklerine, şefaat ederek tabir caizse Allah'ın (c.c) elinden kurtaracaklarına inanmışlardır. Hatta bir kısım insanlar, mahşerde hesap görürken bile Allah'a (c.c) ortak koşulmuştur. Şeyhlerinin bir kişinin hesap işini devraldığını söyleyen, yani mahşerde onu Allah'ın (c.c) değil meşâyih'in hesaba çekeceğine inanan vaizler bulunmaktadır.

1.1.3.8. Şefaat yetkisinde şirk

Sözlükte; "Birinin işini halletmeye çalışmak için önüne düşmek, işinin halledilmesi için birinin araya girmesini istemek" anlamlarındaki şef 'kökünden türeyen şefaat, "suçunun bağışlanması veya isteğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etme" mânasına gelir.[144]

İnsanlardan bir kısmı, Allah (c.c) haşa çok zalim bir varlık da daha merhametli olan insanlar, birilerini onun elinden kurtaracakmış gibi bir düşünceye kapılabilmektedir. Kimin neyi hak ettiğini, kimin cehenneme veya cennete gitmesi gerektiğini en iyi bilen Allah (c.c) olduğu halde insanlar maalesef böylesine bir garabete düşmektedirler.

"Şefaatin tamamı Allah'a aittir."[145] diyen Kur'an, insanlara şefaatin bir müşrik inancı olduğunu,[146] birçok ayetle anlatmaya çalışmış, fakat yine de insanlar ısrarla, Allah resulü başta olmak üzere, birçok insanda şefaat yetkisi olduğuna inanmışlardır. Onların bu görüşünü destekler mahiyette hiçbir ayet bulunmamaktadır. Tam tersine şefaatle ilgili ayetlerin tamamı olumsuz formda gelmektedir.

Ayetlerden şefaatin hak olduğu değil, tam tersine şirk olduğu anlaşılabilir. Şefaatin izne bağlanması ile ilgili ayetleri (Sebe, 34/23), (Taha, 20/109) vb. anlamaya çalışırken de bu mantıkla yaklaşılmalıdır.[147]

"Onun izni olmadan katında kim şefaat edebilir."[148] Bu Âyet zaten tek başına hiç kimsenin şefaat etme yetkisinin olmadığını anlamaya yeter mahiyettedir. Âyette vurgulanmak istenen Allah'ın bazı kişilere şefaat etmeleri için, izin vereceği değil, tam tersine müşriklere cevaben, Allah böyle bir şeye izin mi verdi? siz birilerinden şefaat

---

[144] "Şefaat", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 26 Şubat 2025).
[145] ez-Zümer 39/44.
[146] Yûnus 10/18; ez- Zümer 39/43
[147] Mehmet Ali Durmuş, *Kur'an'a Göre Şefaat* (Ankara: İşaret Yayınları, 2017), 81-86, 94-101.
[148] el-Bakara 2/255.

umuyorsunuz mesajıdır. Peygamberimiz de dahil hiç kimsenin böyle bir yetkisi bulunmamaktadır.[149]

1.1.3.9. Hesap Görmede Şirk

Yukarıda belirttiğimiz gibi birtakım insanlar, şeyh kabul ettikleri insanların, Allah (c.c) ile beraber, bazı insanları hesaba çekeceğine inanmaktadırlar.[150] Bu konuda Kur'an o gün, Hesabın Allah'a (c.c) ait olduğunu,"[151] yöneticinin Allah (c.c) olduğunu,[152] insanların hesap vermeye tek başlarına geleceğini,[153] kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağını,[154] tüm insanların kendini meşgul edecek bir derdinin olduğunu,[155] Peygamberlerin bile hesaba çekileceğini[156]Allah'ın korkusundan seslerin kısılacağını[157] bildirmiştir. O halde hesap Allah'a (c.c) aitse bu insanlar nasıl hesap soracaklar. Kişi herkesten kaçacak, sesler kısılacak ve peygamberler dahi hesaba çekilecekse bu iş pek de mümkün görünmemektedir.

2.1. Dua

Dua inançlı insan için bir sığınma, halini arz etme ve ibadet niteliği taşımaktadır. Kur'an; "*Duanız olmasa Allah size ne diye değer versin*"[158] buyurur. Dua insan için o kadar ehemmiyet arz etmektedir ki, inançlı- inançsız her insan, bir şekilde duaya ihtiyaç hissetmektedir. Dua, özellikle çaresiz kalan insanların, en güvenli limanıdır. Küçük-büyük, kadın- erkek, her insan duaya baş vurmaktadır. Dua'nın İnsan üzerinde reddedilemez bir pozitif etkisi bulunmaktadır. Dua insanı psikolojik ve ruhsal olarak rahatlatır, huzur ve dinginlik verir. Dua toplumların gündeminde o kadar fazla yer tutmaktadır ki, (özellikle İslam toplumunda) bu işin fıkhı bile oluşturulmuştur. Aklımıza gelebilecek veya gelmeyecek her konuda dua örnekleri, kafiyeli dua paketleri, hazırlanmış ve birçok dini konuda olduğu gibi, maalesef bu konuda da işin borsası

---

[149] Şeyh Muhammed Abduh- Muhammed Reşid Rıza, "Tefsiru'l-Kur'ani'l.-HakimTefsiru'l-Menar", (ts.), 3/70-73.
[150] Ebubekir Sıddık Kaya, "Tarikatçıların İslam'a Bir Faydası Olmuş mu Şu Ana Kadar", *Facebook,* (01 Mart 2025).
[151] el-Gâşiye 88/26.
[152] eL-Fâtiha 1/3.
[153] el-En'âm 6/94.
[154] el-Me'aric 70/10.
[155] Abese 80/33-37.
[156] el-A'râf 7/6.
[157] Tâhâ 20/108.
[158] el-Furkân 25/77.

oluşturulmuş, inanan insanların yumuşak karnı olan bu konuda, seküler düşünceye sahip insanlar fırsatı ganimet bilerek, adeta dua sektörü diye bir şey ortaya çıkarmışlardır.

İmam- Hatip olarak göreve başladığım köyde, bir eve misafir olmuş ve orada oturduğumuz odanın bir duvarında "*Şüphesiz inkâr edenler Zikr'i (Kur'an'ı) duydukları zaman neredeyse seni gözleriyle devirecekler. (Senin için,) "Hiç şüphe yok o bir delidir" diyorlar*."[159] Âyetinin bir kartpostal şeklinde asılmış olduğunu görmüştüm. Kartın üzerinde nazar ayeti yazmaktaydı. Aynı odanın diğer duvarında aynı ayet için, karınca duası, bir diğer duvarında ise, bereket duası başlıklı kartlar asılmıştı. İnsanın hayretler içerisinde ne ayetmiş be!.. diyesi gelebilir. Fakat üzülerek belirtelim ki ayet ne nazar ayeti ne bereket duası ve ne de karınca duasıdır. Âyetin ne olduğunu, devamında *"O sadece ve sadece alemler için bir öğüttür."*[160] buyurmak suretiyle ayetin sahibi kendisi beyan etmektedir. Akıl, iz'an ve vicdan sahibi her insan bu ayetin alemlere öğüt olmanın dışında bir işlevinin olmadığını, nazar, bereket veya karınca duası olmayacak kadar şümullü bir kapsama alanına sahip olduğunu kabul etmelidir. Fakat insanları sömürmeyi ve menfaat elde etmeyi aklına koymuş bir güruh ayeti kendi çıkarlarına alet etmek suretiyle amacının dışına taşımışlardır.

Dua Kur'an'da görüleceği üzere, zamanı ve zemini olmayan, herhangi bir kalıp ifadesi, ritüeli olmayan, bir ibadet şeklidir. İnsan halini arz ederek, her türlü ihtiyacını, direkt olarak Rabbinden ister. Fakat ne hazindir ki Kur'an'da olmayan ve İslam'la bağdaşmayan birçok düşünce, bu ibadeti de ifsat etmiştir. Öyle ki hazır dua paketleri,[161] tavsiye dua kalıpları,[162] kafiyeli dualar,[163] özel dua zamanları[164] ve mekanları,[165] icat edilmiş, olup-olmadığı veya mahiyeti bile tartışmalı olan şeylerden, Allah'a sığınmak için dualar[166] afakî, abartılı dualar, [167] din ile alakası olmayan, farazi işlerde yapılacak dualar

[159] el-Kalem 68/50.
[160] el-Kalem 68/51.
[161] Necdet Kahveci, *Nurlu Dualar* (İstanbul: Bayzem Yayınları), 491-492.
[162] Necdet Kahveci, *Faziletli Dualar* (İstanbul: Bayzem Yayınları, ts.), 169-171.
[163] Necdet Kahveci, *Sırlı Dualar* (İstanbul: Bayzem Yayınları), 394-397.
[164] Hüseyin Tokoğlu, *Büyük Dua Kitabı* (İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2001), 87-93.
[165] Cemal Sofuoğlu, *Açıklamalı Büyük Dua Kitabı* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 44; Şeyh Abdulselam Akbana, *Resulullah'ın Dilinden En Güzel Dualar* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2016), 40.
[166] Ali Mevlüt Kaya, *Büyük Dua Kitabı- 2* (Akit).
[167] Arif Pamuk, *Resulullah'ın Dilinden Sureler ve Dualar, Fazileti, Esrarı, Hikmeti* (Pamuk Yayıncılık, 2009), 509-517.

oluşturulmuş,[168] olur olmaz her şeyle ilgili bir dua,[169] Allah resulü yapmış gibi, günümüz insanına aktarılmıştır. Dua ederken şekle de önem atfedilmiş, kıbleye yönelme, elleri açıp havaya kaldırma gibi şeyler de duanın ayrılmaz bir parçası gibi algılanır olmuştur.[170] Hatta bu konuda eller açılırken, parmakların ve avuç içinin durumu ile ilgili çok fazla detaylar verenler dahi olmaktadır.[171] Oysa Kur'an dua konusunda, çok detaylı bilgiler ve emirler verdiği halde, şu zamanda, şu mekanda, şu şekilde, dua edin dememiş, kıbleye yönelmek, elleri açmak vb. ritüellerden hiç bahsetmemiştir.

Dua etme işlemi üç yönü bulunan bir işlemdir; Dua, Dua eden, Dua edilen ve sonuç olarak ya duanın hemen kabulü ya ertelenmesi ya da reddi ile karşılık verilir. Allah (c.c) duaya icabet edeceğini söylemiştir[172] duayı kabul edeceğini değil. Duayı kabul etmemesi de bir cevap şeklidir, bizim duanın mahiyetini, nasıl, ne zaman dua etmemiz gerektiğini bilmemiz gerektiği gibi, dua eden insanın yerine getirmesi gereken vecibeleri ve dua edilen varlıkta bulunması gereken özellikleri bilmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde bir ibadet şekli olan dua şirke, en azından yanlış bir amele dönüşebilir.

Dua, haddi aşmadan, gizlice,[173] yalvara yakara,[174] haşyet duyarak ve gönülden isteyerek, umutla,[175] olması gerektiği gibi, aceleci olunmamalı ve namazla desteklenmelidir,[176] ve her ibadet gibi dua da dünyada geçerlidir.[177] Dua eden insanda, samimi ve içten olmalıdır.[178] Dua edilen varlıksa, duayı işitmeli,[179] dua eden kişinin durumuna vakıf olmalı,[180] onun açıklayamadığı gizli hallerini bilmeli,[181] onu görmeli,[182] yaratılmış değil,

---

[168] İbrahim Salihoğlu, *Hikmetli Dualar* (İstanbul: Bayzem Yayınları) (Erişim 13 Şubat 2025), 316.; Mehmed Paksu, *Peygamberimizden Günlük Dualar*, ed. Abdurrahman Alp (İstanbul: Nesil Yayın Grubu, 2015). 91,92.
[169] Ali Rıza Kaşeli, *Büyük Dua Kitabı* (İstanbul: Merve Yayınları, ts.), 176-178; Yakup Yıldırım, *Kalbe Dokunan Dualar* (Istanbul: Yayın Dünyamız Yayınları, 2017), 43.
[170] İsmail Boylu, *Kur'an'dan Duâ Ayetleri Peygamber Efendimizin Dilinden Dualar Türkçe Okunuşu ve Anlamı* (Konya: Kitapmatik Yayınları, 2014), 114.
[171] İbrahim Ünal, *Kur'an ve Sünnet'ten Dualar*, ed. Abdurrahman Alp (Istanbul: Nesil Yayın Grubu, 2013), 35-36.
[172] el-Bakara 2/186; el-Mü'min 40/60.
[173] *Incil- Müjde Incil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi* (Istanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1991), Matta,6/5, 12.
[174] el-A'râf 7/55.
[175] el-Enbiyâ 21/90; es-Secde 32/16.
[176] el-Bakara 2/45, 153.
[177] el-Mü'min 40/49-50.
[178] el-A'râf,7/29.
[179] Â'li-İmrân 3/38; eŞ-Şuarâ 26/72.
[180] Fâtır 35/31.
[181] Â'li-İmrân 3/29.
[182] Fâtır 35/45.

yaratıcı olmalı,[183] zarar veya fayda vermeye gücü olmalı,[184]varlıklara hükmedebilmeli,[185] ve duayı kabul edecek güce ve sıkıntıyı giderecek güce sahip olmalıdır.[186] Allah'tan (c.c) başkasına dua etmek Allah'ı (c.c) gereği gibi takdir edememektir.[187]

Bu konuda Allah (cc) Salih'in (a.s.) diliyle şöyle buyurur; *"Şüphesiz Rabbim yakındır ve dualara cevap verendir."*[188]

Duanın mahiyetini, dua eden kişide ve dua edilen varlıkta bulunması gereken özellikleri, vereceğimiz örneklerle daha da açıklamış olacağız.

Duanın kelime manası; "De'â-yed'û kelimesinden mastar olup, nida etmek, birinden bir şey istemek, yardım istemek, küçüğün büyüğünden, mevki olarak alttakinin üsttekinden bir şeyler umarak talepte bulunmasını ifade eder. Allah'a (c.c) arz edilmek istenen isteklerin yazılı veya sözlü bir şekilde dile getirilmesine dua denilir."

Istılahi manasına gelince; Allah'ın (c.c) üstünlüğü karşısında insanın acizliğini itiraf etmesi, sevgi- saygı, hamd ve sena içerisinde, lütuf ve inayetini istemesidir. Birlikte kullanıldığı edata göre, bazen bedduada, bazen hayır duada bulunmak manalarına gelir.[189]

Dua Kur'an'da "isnat etmek" manasında da kullanılmıştır. Allah'a (c.c) çocuk isnat edenlerden bahsederken, dua kelimesi geçmektedir.[190] Dua feryat manasına da kullanılır.[191] Dua, kalbin Allah'la (c.c) konuşmasıdır**.**[192] Dua, çağrı ve istektir; Dua Kur'an-ı Kerim de birçok ayette, hiçbir ibadet veya dini bir kasıt olmaksızın, birini bir yere veya bir şeye çağırma, birinden bir şey isteme anlamlarında da kullanılmıştır.[193] Dua, tövbe ve istiğfardır.[194]

Duayı kabul eden, isteklere cevap veren anlamında, Allah'ın (c.c) el-Mucîb ism-i şerifi bulunmaktadır.[195] Elbette dua eden birileri varsa, o halde duaya icabet eden birisi de

---

[183] en-Nahl 16/20.
[184] el-Hac 22/12.
[185] el-Mü'min 40/20.
[186] el-Hac 22/73; Hûd 11/61; en-Neml 27/62.
[187] el-Hac 22/74.
[188] Hûd 11/61.
[189] Osman Cilacı, "Dua", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994).
[190] Meryem 19/91.
[191] el-Enbiyâ 21/15.
[192] Mustafa İslamoğlu, "Kur'an Sürelerinin Kimliği", 22.
[193]el-Enbiyâ 21/45. el-Mü'minûn 23/73. en-Nûr 24/48,51,63. el-Furkân 25/13. el-Kasas 28/41,64. er-Rûm 30/25. El-Ahzâb 33/5; Fâtır 35/6, 18; Yâsîn 36/57; Sad 38/51; el-Mü'min 40/10. Vb.
[194] Â'li-İmrân 3/135.
[195] Abdülkerim Kuşeyri, *O'nun Güzel İsimleri Şerh-i Esmaillahi'l-Hüsna*, çev. Cevher Caduk (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2012), 122.

olmak zorundadır. O varlık sadece Allah'tır. (c.c)

Hülasa; Kur'an'da Allah'ın (cc), meleklerin, peygamberlerin, cennetliklerin vs. birçok dua örneği bulunmaktadır.

2.1.1. Allah'ın (c.c) Duası

Dua; davettir.[196] Bu açıdan bakıldığında Allah'ın (c.c) duası da davettir. Ebetteki bizim düşündüğümüz manada duaya ihtiyacı olmayan Rabbimiz, bizim gibi birilerinden yardım istemek üzere dua edecek değildir. Bu bağlamda Allah (c.c) kullarını hem İslam'a hem barışa hem de selam yurdu olan cennete davet etmektedir. "*Allah kalıcı mutluluk ve esenlik yurduna çağırıyor, zira O dileyeni dosdoğru yola yöneltmektedir*."[197]

2.1.2. Meleklerin Duası

Rabbimiz bizlere Kur'an'da meleklerin bizler için dua ettiğini bildirmektedir. Meleklerin bizim için yaptığı dualardan anlıyoruz ki dua günahlardan istiğfardır.

"*Arş'ı taşıyanlar ve onun çevresinde bulunanlar (melekler) Rablerini hamd ederek tespih ederler, O'na inanırlar ve inananlar için (şöyle diyerek) bağışlanma dilerler: "Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O hâlde tevbe eden ve senin yoluna uyanları bağışla ve onları cehennem azâbından koru. Rabbimiz! Müminleri ve babalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine koy; şüphesiz güçlü olan, Hâkim olan ancak Sensin. Onları kötülüklerden koru. Sen o gün kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmiş olursun. İşte bu büyük başarıdır."*[198] Bizler için dua melekler Rabbimizden mağfiret ve azaptan kurtuluş dilemektedirler. Anlıyoruz ki dua istiğfardır.

2.1.3. Peygamberlerin Duası

Rabbimiz Kur'an'da bazı peygamberlerin duasını bize aktarmış ve zımnen nasıl dua etmemiz gerektiğini de öğretmiştir. Peygamberlerin dualarında görüleceği üzere, onlar isteyecekleri şeyleri, direkt olarak Allah'tan (c.c) istemişler, araya hiç kimseyi koymamışlar, falancanın hatırı için, filancanın yüzü suyu hürmetine dememişlerdir. Bu iş için özel mekân veya zaman aramamışlar, kafiyeli dualar yapmak yerine, kısa ve öz cümlelerden oluşan, samimi ve tevhidi dualar yapmışlardır. Sadece bu bile duayı yalnızca

---

[196] el-A'râf 7/193; el-Ahzâb 33./53.
[197] Yûnus 10/25.
[198] el-Mü'min 40/7-9.

Allah'a (c.c) yapmamız gerektiğini bize açıkça göstermeye yetmektedir, zira peygamberler bize her konuda en güzel örnektir. Peygamberlerin Kur'an'da geçen dualarını, kronolojik sıraya göre veya Kur'an'daki mushaf sırasına göre değil konunun akışına göre almayı uygun gördük. Duanın gücünü görmemiz açısından, önemini belirtelim ki, Rabbimiz Kur'an'da geçen tüm duaları kabul etmiştir. Dua öyle bir silahtır ki, tek başına bir peygamber, onunla bazen bir ordunun helak olmasına vesile olmuş, bazen kaybettiklerini geri almış, bazen insanların zulmünden kurtulmuş ve daha nice lütuflar elde etmişlerdir. Tabi ki sadece peygamberler değil, dua eden herkes, umulmadık kapıların açıldığına bizzat şahit olmuşlardır.

2.1.4. Hz. Adem'in Duası

İstiğfarın da bir dua olduğunu söylemiştik. Hz. Âdem ve eşi yasak meyveyi yediklerinde, Allah'ın emrine karşı geldikleri için hemen tövbe ediyorlar ve "*Dediler ki: "Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."*[199] Rableri de onların dualarını kabul ederek, onları affediyor.

2.1.5. Hz. İbrahim'in Duası

Hz. İbrahim, çok şümullü dualar etmiş, hem kendisi ve ailesi için, hem de gelecek nesiller için, hem dünyayı mamur edecek, hem de ahireti mamur edecek isteklerde bulunmuştur.

"Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle denemiş, o da onları yerine getirmişti. Allah, "seni insanlara önder kılacağım" demişti. O "soyumdan da" deyince, "zalimler benim ahdime erişemez" buyurmuştu. İbrâhim, "Rabbim! Burayı güvenli bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları da çeşitli ürünlerle rızıklandır" diye dua etmişti. Allah buyurdu ki: "İnkâr edene de az bir süre dünya nimetleri veririm, ama sonunda onu cehennemin azabına sürerim. O ne kötü bir sondur!"[200] Peygamber soyundan da olsa zalim olanlar, halifeliğe (önderliğe) nail ve layık olamazlar, ancak buna layık olanlar, adil ve zulümden beri olanlardır. Oysa rızık meselesi böyle değildir. Allah (c.c) herkesi rızıklandırır.[201] Burada dikkat edilirse aslında Rabbimiz Hz. İbrahim'e (a.s) nasıl dua etmesi- etmemesi gerektiğini öğretmektedir. İbrahim (as.) soyundan da önderler çıkarmasını istediğinde, Allah'ın (c.c) cevabı; "*Ahdim zalimlere erişmez*" olurken, sadece

[199] el-A'râf 7/23.
[200] el-Bakara 2/124,126.
[201] Zemahşerî - Harun Ünal, *El-Keşşâf* (İstanbul: Ekin Yayınları, 2016), 349.

Müminler için rızık istediğinde ise herkesi rızıklandıracağını söyleyerek, Hz. İbrahim'e (a.s) sahih duayı öğretmektedir. İbrahim'in (a.as) duası şöyle devam etmektedir.

"Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen (duayı) işitensin, hakkıyla bilensin" diyorlardı. Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın." Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin."[202] Hz. İbrâhim Allah'ın duayı işittiğine vurgu yapmaktadır. Mevdudî ve Zemahşerî bu duanın kabulü olarak, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesini ileri sürmüşlerdir.[203]

İbrahim babasından ve kavminden ayrılırken "*Ben duamı rabbime yapıyorum ve duamda mahrum kalmayacağımı umuyorum."*[204] demişti. O hiçbir zaman da mahrum bırakılmamıştı.[205]

İbrahim, kavmine; "Taptığınız şeyler siz onlara dua ettiğinizde sizi duyarlar mı"? diye sormuş onlar da "Hayır, fakat atalarımızı bu şekilde bulduk" cevabını verince, duaya icabet etme gücüne sahip olan bir varlıkta bulunması gereken özellikleri sıralamış ve bu özelliklerin içerisinde duyma özelliğini de saymıştı.[206] Kendisi de duasını duyan Rabbine şöyle yapmıştı; "*Ey Rabbim! Bana bir hikmet bahşet ve beni Salih kimseler arasına kat. Sonra gelecekler arasında beni doğrulukla anılanlardan kıl."*[207] İbrahim'in (a.s) bu duası da kabul olmuş ve günümüze kadar tüm topluluklar onu saygıyla anmışlardır. Bu da göstermektedir ki, dua samimi bir şekilde yapılırsa kabul edilebilir.[208] *Beni Naîm cennetinin varislerinden eyle. Babamı da bağışla. Çünkü o gerçekten yolunu şaşıranlardandır. (Kulların) diriltilecekleri gün beni utandırma!"* [209]

---

[202] el-Bakara 2/127-129.
[203] Zemahşerî - Ünal, *El-Keşşâf*, 361. Mevdudî, Tefhim, 101.
[204] Meryem 19/48.
[205] "İbn Kesir (Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri). prof. Dr. Bekir Karlığa. 10/5149.
[206] eş-Şuarâ 26/72-82.
[207] eş-Şuarâ 26/83-84.
[208] Bilmen, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meâli alisi ve Tefsiri*, 5/2469.
[209] eş-Şuarâ 26/85-87

"Rabbim bana Salihlerden bir evlat ver."[210] Duası da kabul olmuş ve Rabbi ona sözünde sadık olan İsmail'i[211] ve salih bir nebi olan İshak'ı[212] vermiştir. İsmail İbrahim'in duasının kabulü olarak, İshâk ise mucize olarak verilmiştir.[213]

Hz. İbrahim kime dayanıp yönelinmesi gerektiğini, gücün, hüküm ve hikmetin kime ait olduğunu ve dönüşün nereye olacağını beyan şu sözlerle duasına devam eder; "*Ey Rabbimiz! Ancak sana dayandık, içtenlikle yalnız sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır. Ey Rabbimiz! Bizi, inkâr edenlerin zulmüne uğratma. Bizi bağışla. Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin."*[214] Buradaki devrik cümlelerden oluşan dualar, manayı kuvvetlendirmekte, Allah'tan (c.c) başka "güven kaynağı'; "yöneliş adresi" ve "varış yeri" olmadığını göstermektedir.[215]

2.1.6. Hz. Zekeriya'nın Duası

Zekeriya (as.) Hz. Meryem'in Allah (c.c) tarafından rızıklandırıldığını ve onu bir bitki gibi yetiştirdiğini görünce, onun gibi bir evlat sahibi olmak isteyerek dua eder[216] ve "*Duayı hakkıyla işiten sensin"*[217]der.

"Orada Zekeriya Rabbine dua etti: "Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin" dedi."Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona, "Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi (İsa'yı) doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler" diye seslendiler."[218] Burada duayı hakkıyla işitenin Allah (c.c) olduğu vurgulanarak, duayı işitme yetisi Allah'tan (c.c) daha güçlü olan kimse yoktur mesajı verilmektedir.

Hz. Zekeriya kendisinden sonra tebliğ işlerini yürütecek birisinin olmadığını ve bu işe akrabalarının da layık olmadığını düşünerek şöyle dua eder; *"Zekeriya'yı da hatırla. Hani o, Rabbine, "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın" diye dua etmişti. Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık. Eşini de kendisi için, (doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışırlar,*

---

[210] es-Sâffât 37/100.
[211] Meryem 19/54.
[212] es-Sâffât 37/112.
[213] İslamoğlu, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir,* 370.
[214] el-Mümtehine 60/4-5.
[215] Mehmet Okuyan, *Kur'an Meal-Tefsir: Geniş Açıklamalı.* (Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022), 1340.
[216] İmam Kurtubi, *el- Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an*, çev. M. Beşir Eryarsoy (Istanbul: Burûc yayınları, 1997), 4/184.
[217] Âl-i İmrân 3/38.
[218] Âl-i İmrân 3/38-39.

(rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi."[219] Bu dua hem dua'nın nasıl olması gerektiğini hem de sahih bir dua ile olmaz işlerin olabileceğini göstermesi açısından oldukça manidardır.

2.1.7. Hz. İsa'nın Duası

Havariler İsa'nın peygamber olduğuna kalplerinin tatmin olması için Allah'ın (c.c) gökten bir sofra indirmesini isterler. Bunun üzerine İsa şöyle dua eder; "*Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofra indir ki hem bizim için hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve senin kudretini, benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun. Bizi rızıklandır; çünkü sen rızık verenlerin en hayırlısısın!"*[220] Ayetin devamında, Rabbimiz sofrayı indireceğini söylemektedir ki bu da bir peygamberin duasının daha kabul olduğunu göstermektedir. İsa, rabbine hem "Allah'ım"! hem de "Rabbimiz"! diyerek iki kez hitapta bulunmuştur. Bu da onun dua ve niyazında ne kadar içten ve samimi olduğunu göstermektedir.[221] Burada bize duanın nasıl olması gerektiği ile ilgili ince bir mesaj vardır.

2.1.8. Hz. Musa'nın duası

Hz. Musa Allah tarafından Firavun'a gitmek üzere görevlendirilince dua etmeye başlar;

"Mûsâ, dedi ki: "Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi bana kolaylaştır. Dilimdeki tutukluğu çöz ki sözümü anlasınlar. Bana ailemden birini yardımcı yap, kardeşim Harun'u. Onunla gücümü artır. Onu işime ortak et. Seni çok tespih edelim diye, seni çok zikredelim diye. Çünkü sen bizi hakkıyla görmektesin. Allah, şöyle dedi: "İstediğin sana verildi ey Mûsâ!"[222] Sen bizi hakkıyla görmektesin buyurularak dua'yı kabul edecek olan varlıkta bulunması gereken bir özellik vurgulanmaktadır. Burada yine son ayette, bu duanın da kabul edilmiş bir dua olduğu anlaşılmaktadır.

Musa gençlik çağına geldiğinde, başından 10 seneyi bulacak bir serüven geçmektedir ve bu serüvenin başlangıcında yanlışlıkla bir adam öldürür. Bundan dolayı da rabbine şu şekilde niyaz eder; "*Mûsâ, "Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmettim. Beni affet" dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*."[223]

---

[219] el-Enbiyâ 21/89-90.
[220] el-Mâide 5/114.
[221] Çelik, "Hakkın Daveti Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri", 2/49.
[222] Tâhâ 20/25-36.
[223] el-Kasas 28/16.

Öldürdüğü adamın karşılığı olarak, cezalandırılmak üzere, şehrin ileri gelenleri tarafından aranmaya başlar. Etrafı gözetleyerek oradan kaçar ve "*Ey rabbim beni bu zalim kavimden kurtar*."[224] diye dua eder.

Medyen'e doğru yola çıkar, "*Umarım rabbim bana doğru yolu buldurur*" diye dua eder ve oraya varınca "*Rabbim bana indireceğin her hayra muhtacım*"[225] diyerek duaya devam eder.

Bir süre sonra peygamberlikle görevlendirilip Firavun'un karşısına çıkınca, Firavun Hz. Musa'yı öldürmek ister ve derki; "*Bırakın beni şunu öldüreyim de rabbine dua etsin bakalım" Mûsâ da "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım."*[226] *"Bunlar suç işleyen günahkar bir topluluktur diye rabbine dua etti."*[227] Ve tabi ki tüm yaşanan olayların sonunda Musa'nın duası ve sığınışı kabul edilmiş, Firavun ve adamlarının zulmünden hem Musa hem de ona iman edenler kurtarılmıştı.

Dua'nın gücünü birçok kez, Allah'ın (c.c) yardımı ve lütfu olarak bizzat müşahede eden Firavun bile, inanmadığı Allah'a dua etmesi için Musa'ya (as.) birçok kez başvurmuş ve her seferinde Allah (c.c) Musa'nın onlar için yaptığı duayı, kabul etmek suretiyle, onların üzerindeki azabı kaldırmıştır.[228]

2.1.9. Hz. Yusuf'un Duası

Hz. Yusuf kadınlar kendisine çirkin tekliflerini sunduklarında, onlardan Rabbine sığınmış ve onların tekliflerini reddederek şöyle dua etmişti; *Yusuf, "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum. Rabbi, onun duasını kabul etti ve kadınların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Şüphesiz ki O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."*[229] Hakkıyla işiten ve hakkıyla bilen bir Rab Bu ifadeler yine kulun her haline vakıf olan ve onun dualarına icabet eden bir ilahta bulunması gereken vasıflar olarak zikredilmektedir. Netice olarak rabbi onun sesini işitmiş ve duasını kabul etmişti.

---

[224] el-Kasas 28/21.
[225] el-Kasas 28/22-24.
[226] el-Mü'min 40/27.
[227] ed-Duhân 44/22.
[228] ez-Zuhruf 43/49.
[229] Yûsuf 12/33-34.

2.1.10. Hz. Nuh'un Duası

Her Peygamber gibi Nuh'da (as.) davası tevhit olan birisiydi. O kavmini tek ilah olan Allah'a ibadet etmeye çağırdı, fakat kavmi onu yalanlayıp, göz hapsine aldı ve eğer bu işe devam ederse onu taşlayacaklarını söylediler. Oda Rabbine dua etti; (*Nuh), "Rabbim! Ben mağlup oldum.*"[230] *Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!"*[231] *"Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı. Artık onlarla benim aramda sen hükmet. Beni ve benimle birlikte olan Müminleri kurtar*."[232] dedi. Rabbi de onun duasını kabul ederek hem onu hem de ailesini içinde bulundukları büyük sıkıntıdan ve tufanda boğulmaktan, gemiyle kurtarmıştı.[233] Bir başka duası da şöyledir; *"Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla.***"** [234]

2.1.11. Hz. Eyyûb'un duası

Allah (c.c) Eyyûb'u (as.) bir hastalıkla imtihan etmiş, o da hastalığın verdiği ızdırapla dua etmiş ve Rabbi de duasını kabul etmişti. Ayette dua etti değil de nida etti şeklinde geçmektedir. Nida'nın da bir dua şekli olduğunu söylemiştik. "*Eyyûb'u da hatırla. Hani o Rabbine, "Şüphesiz ki ben derde uğradım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin" diye nidâ etmişti.*"[235] **"***Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, Rabbine, "Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu" diye seslenmişti."*[236]Dua merhameti sonsuz, rahmeti sınırsız bir varlığa yapılmalıdır ki o da sadece Allah'tır. (c.c)

2.1.12. Hz. Yunus'un duası

Yunus (a.s.) Allah'ın (c.c) izni olmadan görev yerini terdekince, bir gemi yolculuğu esnasında, (Allah'tan) bir ceza olarak denize atılmış, bir balık tarafından yutulmuş ve karanlıklar içinde nida etmiş, duası kabul edilmiş ve içinde bulunduğu durumdan kurtarılmıştı; "*Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" diye dua etti*."[237]

Balığın karnında yapabileceği tek şey tesbih etmek olan Yunus (a.s.) için Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır; *"Eğer tesbih edenlerden olmasaydı, o balığın karnında kıyamet gününe*

---

[230] el-Kamer 54/10.
[231] el-Mü'minûn 23/26.
[232] eş-Şuarâ 26/117-118.
[233] el- Enbiyâ 21/76; eş-Şuarâ 26/119.
[234] Nûh 71/28.
[235] el-Enbiyâ 21/83.
[236] Sâd 38/41.
[237] el-Enbiyâ 21/87.

kadar kalacaktı."[238] Tesbihin de bir dua şekli olduğu, unutulmamalıdır. Taberî Yunus'un (a.s) burada zikredilen tesbihinin balığın karnında değil, balığın kendisini yutmadan önceki zamanda olduğunu dile getirmekte ve eğer Yunus (a.s) çok zikreden (dua eden) biri olmasaydı kıyamet gününe kadar o balığın karnında kalırdı tespitinde bulunmaktadır.[239] Bu da duanın önemini göstermektedir

2.1.13. Hz. Süleyman'ın Duası

İnsanlar arasında, dünyalık için dua edilmesinde sakınca görenler bulunmaktadır. Oysa Süleyman (a.s.) dünyalık için dua etmiş ve duası da makbul dualar arasında yerini almıştır; Süleyman, "*Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi.*"[240]

2.1.14. Hz. Lut'un Duası

Lut (as.) kavminin sapkınlıklarına karşı gelmiş, onları uyarmış, fakat etkili olamamıştır. O da her peygamber gibi, çareyi Allah'a (c.c) sığınmakta bulmuştur. *"Ey Rabbim! Beni ve ailemi onların yaptıkları çirkin işten kurtar."*[241] *"Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et" dedi."*[242]

2.1.15. Hz. Şuayb 'in Duası

Hz. Şuayb kavmini İslam'a çağırmakla görevliyken, kavmi onu kendi sapkın dinlerine döndürmek istediler. O da niyazını Rabbine yaptı ve karşılığını kavminin helaki ile aldı. *"Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında gerçekle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırlısısın."*[243]

2.1.16. Hz. Muhammed'in Duası

Peygamber (as.) Mekke'den Medine'ye hicret edince, bir müddet namazlarını Mescid-i Aksa'ya yönelerek kılmıştı. Fakat sürekli Kâbe'ye yönelerek namaz kılmayı arzuluyordu.[244] Kur'an duasının metnini vermese de kıblenin Kâbe'ye tahvili için başını göğe çevirerek dua ettiğini haber vermektedir.[245]

---

[238] es-Sâffât 37/143-144.
[239] Taberi, *Taberî Tefsiri*, 7/107.
[240] Sâd 38/35.
[241] eş-Şuarâ 26/169.
[242] el- Ankebût 29/30.
[243] el-A'râf 7/89.
[244] M.âsım Köksal, *Hz. Muhammed ve İslâmiyet Medine Devri* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981),2/ 38.
[245] el-Bakara 2/144.

Kur'an'da "De ki"… ifadesiyle başlayan dualar, Rabbimizin Hz. Peygambere öğrettiği dualardır;

Bu dua kime güvenip dayanılması gerektiğini göstermektedir. *"Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Ben ancak O'na tevekkül ettim. O, yüce Arş'ın sahibidir*."[246] Dua edilen varlık, tevekkül edilmeye, güvenip dayanmaya layık bir varlık olmalıdır.

Gerçek güç ve kuvvet'in kime ait olduğunu beyan eden mahiyette şöyle buyrulur; *De ki: "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin."*[247] Her duası hikmet dolu olan Kur'an hayrın Allah'ın elinde olduğunu, aziz ve zelil edecek ve her şeyi yapabilecek güce sahip olan tek varlığın yine "O" olduğu vurgusu yapmak suretiyle dua'nın adresini göstermektedir.

Sığınılacak tek varlığın kim olduğunu gösterir mahiyette *De ki: "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım. Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."*[248] buyrulur. Her türlü cin ve ins şeytanından gelebilecek kışkırtmalardan ve onların şerrinden sığınılacak tek ve yegane merci, Allah'tır. (c.c)

Merhametin membaını gösteren bir dua örneği olarak *De ki: "Rabbim! Bağışla, merhamet et. Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!"*[249] buyurulmuştur. Dua edilmeye layık olan varlık, merhamette hiç kimsenin önüne geçemeyeceği bir varlık olmalıdır.

Doğruluk ve esenliğin kime ait olduğunu gösteren bir dua örneği olarak şöyle buyuruluştur; *De ki: "Rabbim! (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver."*[250] Bunları yapabilecek güç ve kudret sadece yüce yaratıcıda bulunmaktadır.

---

[246] et-Tevbe 9/129.
[247] Âl-i İmrân 3/26.
[248] el-Mü'minûn 23/97-98.
[249] el-Mü'minûn 23/118.
[250] el-İsrâ 17/80.

Yardım istenmesi gereken varlığın kim olduğunu gösteren bir dua örneği olarak şöyle buyurulur; *(Peygamber), "Ey Rabbim! Hak ile hüküm ver. Bizim Rabbimiz, sizin nitelemelerinize karşı yardımı istenecek olan Rahmân'dır" dedi."*[251] Yardımı istenecek olan varlık aynı zamanda Rahman olmalıdır. Merhameti kuşanmış, ilke edinmiş, kendisine farz kılmış,[252] Rahmeti her şeyi kuşatmış olan[253] Allah'tan (c.c) başka Rahman ism-i şerifine layık olan kimse yoktur.

2.1.17. Kur'an'dan bazı Dua örnekleri

Peygamber duaları dışında Kur'an'da bazı dua örnekleri şunlardır;

2.1.17.1. Alimlerin (Akıl sahipleri) Duası

Akıl sahipleri muhkem ve müteşabih ayetlerin tamamına iman ettiklerini, hepsinin Allah (c.c) katından geldiğini itiraf ederek şöyle dua ederler;

"(Onlar şöyle yakarırlar): "Rabbimiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize katından bir rahmet bahşet. Şüphesiz sen çok bahşedensin."[254]

Akıl-Baliğ olmuş bazı insanlar, içinde bulundukları nimetlerin şükrünü eda babında, dua ederler ve Rableri de onlara yaptıkları iyilikleri kabul edip, günahlarını bağışlayacağını ve onları cennetine alacağını vaat eder. *"Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: "Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım."*[255]

2.1.17.2. Hanne'nin Duası

Hz. Meryem'in Annesi Hanne, mabede adamak istediği kızını, kabul etmesi için, Allah'a (c.c) yalvararak, kızını ve soyunu şeytandan Allah'a (c.c) sığındırmış, Allah (c.c) da hem adağını hem de duasını kabul etmişti.

"*Hani, İmran'ın karısı, "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin. Onu doğurunca, "Rabbim!" dedi, "Onu kız doğurdum." -Oysa Allah, onun ne doğurduğunu*

[251] el-Enbiyâ 21/112.
[252] el- En'am 6/12.
[253] el- A'râf 7/156.
[254] Âl-i İmrân 3/8.
[255] el-Ahkâf 46/15.

daha iyi bilir, Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum."[256] demişti.

2.1.17.3. Hz. Musa'ya İman Eden Sihirbazlarının Duası

Sihirbazlar her ne kadar bu işi Firavun adına yapmış olsalar da daha sonra iman ettikleri için başlığı, sihirbazları Hz. Musa'ya nispet ederek oluşturmayı uygun gördük.

Sihirbazlar Musa'nın (as.) yaptığı şeyin sihir olmadığını anlayınca, *"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak canımızı al!" diye yalvardılar*."[257] Ayetlerin devamından anlaşılan o ki rabbimiz onların duasını da kabul buyurdu.

.2.1.17.4. Havarilerin Duası

İsa (as.) kavminin inkarını sezince, Allah (c.c) yolunda benim yardımcılarım kim demiş, Havariler de biz Allah'ın (c.c) yardımcılarıyız diyerek, Allah'a (c.c) ve İsa'ya iman ettiklerini söyleyip hem İsa'yı imanlarına şahit tutmuşlar hem de kendilerinin hakka olan şahitliklerini Allah'ın (c.c) kabul etmesi için dua etmişlerdi.

"*Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve Peygamber'e uyduk. Artık bizi (hakikate) şahitlik edenlerle beraber yaz ve bizim Müslüman olduğumuza şahit ol."*[258]

2.1.17.5. Müminlerin Duası

Bir takım mümin insanlar Hz. Muhammed'le beraber, Allah'tan (c.c) bağışlanma dileyerek şöyle dua ederler; *"İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır. Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."*[259]

Yine Müminlerin nasıl dua etmesi gerektiğine güzel bir örnek; *"Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru"*[260]

Birtakım insanlar da Allah'ın (c.c) tasvip ettiği ve kabul edeceğini taahhüt ettiği şekilde şöyle dua ederler; "*Onlardan, "Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik*

[256] Âl-i İmrân 3/35-36.
[257] el-A'râf 7/126.
[258] Âl-i İmrân 5/111.
[259] el-Bakara 2/285-286.
[260] Âl-i İmrân 3/16.

ver ve bizi ateş azabından koru" diyenler de vardır. İşte onlara kazandıklarından bir nasip vardır. Allah, hesabı pek çabuk görendir.”[261]

Bazı peygamberlerle beraber Allah (c.c) yolunda savaşan Müminlerden bir kısmı, başlarına gelen, bela ve musibetlere sabretmişler, gevşeyip, yılmamışlar, sabredip direnerek şöyle dua etmişlerdir; “*Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. Kâfir topluma karşı bize yardım et"*[262] Allah (c.c) da onların dualarını kabul etmiş, onlara dünya ve ahiret nimetinin en güzellerini vermiştir.

Akıl sahibi olan bazı mü’minler yerlerin ve göklerin boşuna yaratılmadığını tefekkür ederken, ayakta, otururken ve yatarken yani her halde, Allah’ı (c.c) anarak, “*Bizi ateşin azabından koru, Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu rezil etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur. Rabbimiz! Biz, 'Rabbinize iman edin' diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla. Kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerin aracılığı ile bize vadettiklerini ver bize. Kıyamet günü bizi rezil etme. Şüphesiz sen, vadinden dönmezsin. Rableri, onlara şu karşılığı verdi: "Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de andolsun, günahlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır.*”[263] Bu dualar, kabul edilmiş dualara ve belki de en kapsamlı dualara örnek dualardır.

2.1.17.6. Cennetliklerin Duası

Cenneti hak etmiş olan insanlar, orada Allah’ın (c.c) kendilerine verdiği nimeti görünce ve cehennem gibi dehşet verici bir yerden kurtuldukları için dua ederler.

*“Bunların oradaki duaları, "Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım!", aralarındaki esenlik dilekleri, "selâm"; dualarının sonu ise, "Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur" sözleridir***.**”[264] Cennet Halkı’nın canı ne zaman bir şey istese, hemen “Allah’ım seni eksikliklerden tenzih ederiz” derler ve istedikleri şey onlara hemen verilir.

---

[261] el-Bakara 2/202.
[262] Âl-i İmrân 3/147.
[263] Âl-i İmrân 3/191-195.
[264] Yûnus 10/10.

Onlar da dualarını kabul edip, isteklerini yerine getiren Rablerini övgüyle hamd ederler.[265]

Bir kısım cennet halkı da, etraflarında hizmetçiler dönüp dolaşırken, Allah'ın (c.c) kendilerine öğrettiği şekilde, dua etmenin semeresini alarak, mutlu bir şekilde, "Biz dünyadayken sadece Allah'a (c.c) yalvarırdık" derler, onlar dualarının faydasını görmüşlerdir. *"Birbirlerine dönüp ("Ne iyilik yaptınız da bu nimetlere ulaştınız?" diye) sorarlar. Derler ki: "Şüphesiz daha önce biz, ailemiz içinde yaşarken (Allah'a isyandan) korkardık. Allah da bize lütfetti ve bizi iliklere işleyen cehennem azabından korudu. Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Şüphesiz O, iyilik edendir, çok merhametlidir."*[266]

2.1.17.7. Talut ve Askerlerinin duası

Hz. Musa'dan sonraki dönemde, Kur'an'da ismi geçmeyen bir peygamberden, İsrailoğulları savaşmak üzere, kendilerine bir komutan tayin etmesini isterler. O da onlara komutan olarak Talut adında birini tayin eder. Neticede Talut ve ordusu, düşman ordusuyla karşılaştıkları esnada, *"Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et."*[267] diye dua ederler, Allah (c.c) da onların duasını kabul eder. Onlara zafer nasip eder ve içlerinden birde peygamber çıkarır ki, işte o peygamber Davut (as.) dur. Davut'un (as.) Zebur'da, bir kısmı Kur'an'a uygun düşen 17 mezmurdan oluşan duası bulunmaktadır.[268]

2.1.17.8. Mustaz'afların duası

Allah Resulü ve diğer Mü'minlerle birlikte, Mekke'den Medine'ye hicret edemeyen yaşlı, kadın ve çocuklar bulunmaktaydı. Onlar şöyle dua ettiler; *"Ey Rabbimiz! Bizleri halkı zalim olan şu memleketten çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver"*[269] Allah (c.c) ayetlerin devamında, Mü'minleri savaşa teşvik etmek suretiyle, onların dualarını da kabul etmiş oldu.

---

[265] Ebu'l-Ferec Cemalüddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Cevzi, *Zadü'l-Mesir*, 3/12-13.
[266] et-Tûr 52/25-28.
[267] el-Bakara 2/250.
[268] Taşkın Köksal (ed.), *Zebur* (Ankara: Yason Yayıncılık, 2017), 86/92.
[269] en-Nisâ 4/75.

2.1.18. Kur'an'da Bazı Beddua Örnekleri

Kur'an'dan öğrendiğimize göre hem Rabbimizin bizzat kendisi[270] hem de bazı peygamberler hak ettiği zaman hak edene beddua etmişlerdir. Bu da demek oluyor ki beddua etmenin bir sakıncası yoktur.

2.1.18.1. Hz. Musa'nın Bedduası

Musa (a.s.) kardeşi Harun (a.s.) ile birlikte, Firavun ve hanedanı iman etsinler diye ellerinden gelen çabayı gösterdikten sonra, artık onların iman etmeyeceklerini sezince, onlardan ümitlerini kesmiş ve onlara beddua etmişlerdi. Allah da (c.c) onların dualarını kabul edip, sadece onların mallarını yok etmekle kalmamış, bizzat kendilerini tarih sahnesinden silmiştir.

"Mûsâ, şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun'a ve onun ileri gelenlerine, dünya hayatında nice zinet ve mallar verdin. Ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler. Allah da "Her ikinizin de duası kabul edildi. Öyleyse dürüst olmakta devam edin ve sakın bilmeyenlerin yolunda gitmeyin" dedi."[271]

2.1.18.2. Hz. Nuh'un Bedduası

Hz. Nuh kavmini, gece-gündüz, gizli-açık, tevhide davet etmesine rağmen, onlar ellerini kulaklarına tıkamışlar, elbiselerine bürünmüşler, yani söylenenleri duymak istememişlerdir. İnanmamakta direnip, kibirlenmişler ve bu davet onların sadece kaçışlarını artırmış, sahte ilahlarından vazgeçmemişlerdir. İleri gelen, şımarık, varlıklı, kimselere tabi olmuşlar, onlar da büyük tuzaklar kurarak, bunları Allah'ın (c.c) yolundan saptırmışlardır. İşte bunca çabanın karşılığını alamayan Hz. Nuh artık onlardan ümidini kesmiş ve beddua ederek şöyle demiştir; *"Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır. Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler. Zalimlerin ancak helâkini arttır."*[272] Duası kabul edilmiş ve onlar dünyada, suda boğulmak suretiyle helak edilmişlerdir. Ahirette de

[270] Abese 80/17; Âl'i-İmrân 3/119; el- Münâfikûn 60/4.
[271] Yûnus 10/88-89.
[272] Nûh, 71/24-28.

cehennem onları beklemektedir. Rabbimiz; *"Nuh bize yalvardı biz de duasını (beddua) kabul ettik. Biz duaları ne güzel kabul ederiz buyurmuştur*."[273]

Kur'an'da emredilmiş olmasa da hakkın ve hakikatin, haklının ve haksızın ortaya çıkması açısından mübâhele, yani karşılıklı beddualaşma da uygun görülmüştür.[274]

Yine beddua bağlamında; Mülâane (lanetleşme) ayetleri[275] örnek gösterilebilir. Zîrâ bir insanın Allah'ın (c.c) lanetini ve gazabını istemesi kendisine yönelik bir bedduadır. Bir erkeğin karısına zina isnadında bulunup da dört şahit getiremediği durumlarda bu yönteme başvurulur. Müddei erkek olduğu için ayetten de anlaşıldığına göre önce erkek başlar, karısının zina etiğini dört defa tekrar eder ve bu işe de Allah'ı (c.c) şahit tutar. Beşincisinde, yalan söylediği takdirde Allah'ın (c.c) lanetinin kendi üzerine olmasını diler. Sonra karısı, her seferinde kocasını tekzip eder ve o da Allah'ı (c.c) şahit tutar. Kadın eğer "Ben yalancıysam Allah'ın (c.c) gazabı benim üzerime olsun" der.

Yukarıda görmüş olduğumuz dualarda veya beddualarda anladık ki, dua olmazları olduran bir etkiye sahiptir. Bazen bir dua ile doğum yapması tıbben mümkün olmayan peygamber eşi gebe kalıp doğum yapmış, bazen hastalıklar iyileşmiş, bazen koskoca bir halk tarih sahnesinden silinmiş, bazen savaşlar kazanılmış ve kötü niyetli kişilerin tuzakları boşa çıkarılmış ve daha bir çok olay olmuştur. Aslında duanın gücü Allah'ın (c.c) gücüdür. Dua ilahi kudretin hareke geçmesidir, dua insanın Allah'ın (c.c) desteğini arkasına almasıdır. Dua bazen bir yetimin ahı, bazen yanık bir yüreğin feryadı, bazen haklı bir davanın isyanıdır. Dua o kadar etkili bir güce sahiptir ki biz eğer, *"Bir kitapla dağlar parçalansaydı veya ölüler konuşturulsaydı (o kitap yine bu Kur'an olurdu)"*[276] ayetindeki bu cümleyi dua için kurmuş olsak abartmış olmayız. Yani eğer bir iş ile dağlar yürütülse yer parçalansa ölüler konuşturulsa o iş dua etmek olurdu. Dua meteorolojiyi yanıltma gücüne sahiptir. Yeter ki insan bu gücün farkında olsun, bu gücü kullanmayı bilsin ve bu gücün sahibinin yalnızca Allah (c.c) olduğunun farkında olsun. Düşünelim ki meteoroloji yağmur bulutlarının arkasındaki rüzgârın hızını ve yönünü hesap ederek bir tahminde bulunmaktadır. Bu tahmine göre, rüzgâr bulutları "A" bölgesinden "B" bölgesine x hızında sürüklemektedir. Bu hızla devam ederse şu zamanda "B" bölgesine

[273] es-Sâffât 37/75.
[274] Âl-i İmrân 3/61.
[275] Nûr 24/6-9. "Ayrıntısı için bknz. Hayrettin Karaman vd, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir (*Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020), 4/55".
[276] er-Ra'd 13/31.

yağmur yağacaktır. Fakat "C" bölgesinde yağmur duasına çıkılmış ve rüzgarın da, bulutun da, yağmurun da Rabbi olan Allah (c.c) rüzgârın yönünü "C" bölgesine döndürmek suretiyle yağmuru oraya yağdırmış ve meteoroloji dua sebebiyle yanılmıştır.

Nitekim şöyle buyurulmaktadır; "*O Allah ki, rüzgârları rahmetinin öncesinde müjdeci olarak gönderir. Nihâyet bu rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları pek hafifmişçesine kaldırıp yüklendiği zaman biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete sevk ederiz; böylece oraya su indirir de onunla her çeşit ürünü çıkarırız. İşte biz ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız; umulur ki düşünüp ders alırsınız."*[277]

[277] el-A'râf 7/57.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRK-DUA İLİŞKİSİ ve KUR'AN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Duayı Allah'a Yapmanın Önemi

İnsanlardan bazıları Allah'tan (c.c) başkasına el açıp, dua ederler ve onların dualarına karşılık vereceklerine inanırlar. Oysa Rabbimiz, duanın kendisine yapılmasını emretmektedir. *"Gerçek dua ancak O'nadır. O'ndan başka yalvardıkları ise onların isteklerine ancak, ağzına ulaşmayacağı hâlde, ulaşsın diye avuçlarını suya uzatan kimsenin isteğine suyun cevap verdiği kadar cevap verirler. Kâfirlerin duası daima boşa çıkar."*[278]

Çünkü Allah'tan (c.c) başka hiçbir varlık duayı kabul edemez. Onlar da duaya ve Allah'a (c.c) muhtaç varlıklardır.[279] Allah (c.c) her konuda kendisine güvenip dayananları sever, elbette dua konusunda da. Çünkü o her konuda en güzel vekildir [280].

Allah'tan (c.c) başka dua edilen varlıkların tamamı batıl olduğu gibi, onlara dua etmek de batıldır.[281] Allah'tan (c.c) başka dua edilen varlıkların zararı, faydasından daha çoktur.[282] Bazen yapabileceğimiz tek şey dua etmektir elimizden hiçbir şey gelmez. İşte o zaman Allah'tan (c.c) başka hiç kimsenin bir şey yapamayacağını anlar ve Rabbimizin bize ne kadar yakın olduğunu hissederiz.

---

[278] er-Ra'd 13/14.
[279] el-İsrâ 17/ 56-57.
[280] Âl'i-İmrân 3/122,159, 173.
[281] el-Hac 22/62; Lokmân, 31/30.
[282] el-Hac 22/13.

Allah'tan (c.c) başka sığınılan varlıkların ne kadar aciz olduğunu göstermesi açısından bu ayet çok önemlidir; "*Allah'tan Başkasının korumasına sığınanların durumu, örümceğin durumuna benzer; örümcek, (ağını) kendine bir yuva edinir, ama yuvaların en çürüğü örümceğin yuvasıdır. Keşke bilselerdi."*[283] bu ayetin tefsirinde; Allah'ı bırakıp ondan başkalarını ilah edinen, Allah'tan beklenmesi gereken şeyleri onlardan bekleyen, onların yardımını ve desteğinin uman kişilerin, hiçbir zaman güvende olamayacakları çünkü sığınılan varlıkların yararsız olduğu anlatılmaktadır.[284]

Allah (c.c) kendi nebisini bile, çok şiddetli bir dille ikaz etmektedir; "*Öyle ise sakın Allah ile beraber başka bir ilâha yalvarma, sonra azaba uğratılanlardan olursun!"*[285]

Allah (c.c) duanın her durumda kendisine yapılmasını emretmektedir ve elçisi ne 'de aynı uyarıyı tekrarlamaktadır.[286] Çünkü sıkıntıyı gidermeye, fayda ve zarar vermeye ve duayı kabul etmeye, sadece Allah'ın (c.c) gücü yeter.[287]

Kur'an yapılan duadan hiçbir şekilde haberi olmayan, kıyamete kadar duaya cevap veremeyecek olan, hatta kıyamet gününde kendilerine dua eden kişilerin şirkini inkâr etmekle cevap verecek olan (insan, cin, melek, canlı, cansız) varlıklara yalvarmayı sapkınlık ve şirk olarak nitelemektedir; *Kim, Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere dua edenden daha sapıktır? Oysa onlar, bunların dualarından habersizdirler.*"[288] *"Eğer onları çağırsanız, çağrınızı duymazlar. Duysalar bile çağrınıza karşılık veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koştuğunuzu inkâr ederler."*[289]

Kur'an'ın bu konudaki uyarıları devam etmektedir*; "Kafirler hoşlanmasa bile siz dini ona has kılarak Allah'a dua edin."*[290]

Her ne kadar tahrif edilmiş olsa da Kur'an'a uygunluğu açısından, dua konusunda aslını koruduğunu düşündüğümüz, Tevrat da Allah (c.c) duaları duyduğunu, gördüğünü ve karşılığını vereceğini bildirmektedir.[291]

---

[283] el- Ankebût 29/41.
[284] Hayrettin Karaman vd, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020), 4/270-271.
[285] eş-Şuarâ 26/213.
[286] el-En'âm 6/71.
[287] el-En'âm 6/40-41, 63.
[288] el-Ahkâf 46/15.
[289] Fâtır 35/14.
[290] el-Mü'min 40/14.
[291] Kolektif, *Tevrat* (Ankara: Dorlion Yayınları, 2019), İkinci Tarihler, 7/11-14,449.

3.2. Kur'an'da Tavsiye Edilen Dua Şekli

Sahih bir dua'nın nasıl olması gerektiği konusunda şöyle buyurulur; *"Sabırla ve namazla Allahtan yardım isteyin, şüphesiz bu Allah'tan haşyet duyanlardan başkasına ağır gelir*." [292] Hem sabretmek hem namaz kılmak hem de sadece Allah'tan (c.c) yardım istemek, Allah'a (c.c) derin bir saygı duyan, onun sevgisini kaybetme kaygısı güden, bu konuda ürperip, titiz davranan kimseden başkasına ve Allah'a (c.c) güven konusunda zaafı olan kişiye, elbette zor ve ağır gelir. Rabbimiz yardımın kendisinden istenmesi gerektiğini açıkça bildirmektedir.

Yine nasıl dua edelim diye soran bir insan için cevabı Kur'an vermektedir; *"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin.*"[293] Dua etmek isteyen insan, Allah'ın (c.c) isimlerini kullanarak dua edebilir. Örneğin rızık isteyen birisi "Ey Rezzak olan Allah'ım bana rızık ver" diyebilir. Rabbimiz "*İster Allah diye dua edin ister Rahman diye dua edin*" buyurmaktadır.[294]

Rabbimiz sahih dua örneklerini öğretmeye devam ederek "*Ey iman edenler! Sabır göstererek ve namaz kılarak yardım isteyin. Allah sabredenlerle beraberdir.***"**[295] buyurmaktadır. Yukarıdaki ayet tekrarlandığına göre, belki duanın kabulü için namaz kılmak ve sabırlı olmak gerekmektedir.

Dua'nın sadece Allah'a (c.c) yapılması gerektiği, aksinin şirk olacağı ifade edilmektedir; "*De ki ben sadece Rabbime dua ederim; Ona kimseyi şirk koşmam*."[296] Buradan da anlaşılıyor ki Allah'tan (c.c) başkasına dua etmek şirktir.

Duaya karşılık verdiği düşünülen varlık ilah edinilmiş demektir; "*Darda kalan biri yardım istediğinde yardımına karşılık verip sıkıntılarını gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri yapan iyi olmaz mı? Allah ile birlikte başka bir ilâh mı var? Bilginizi ne kadar az kullanıyorsunuz!"*[297] "Allah (c.c) darda kalan Müminlerin duasına karşılık verirken**,** kafirlerin bu tür isteklerini karşılıksız bırakacaktır"**.**[298] şeklindeki ifade Kur'an'a uymamaktadır, zira *"Peki kimdir darda kalıp dua ettiğinde dua edenin duasına olumlu*

---

[292] el-Bakara 2/45.
[293] el-A'râf 7/185.
[294] el-İsrâ 17/110.
[295] el-Bakara 2/153.
[296] el-Cin 72/20.
[297] en-Neml 27/62.
[298] Abdulmecid Zindani, *Kur'an ve Kâinat Ayetleri Işığında Tevhid Bilinci*, çev. Üy Mevlüt Kula (Asalet Yayınları, 2021), 138.

cevap veren, üzüntü ve sıkıntıyı gideren"[299] buyurulmaktadır ki bu ayette mümin kafir ayrımı yapılmadan dua eden herkesi şamil bir ifade vardır.

"*İnsanı biz yarattık ona şah damarından daha yakınız"*[300] buyuran Allah (c.c) elbette insanların ihtiyaçlarını da en iyi bilen olduğu için duanın bizzat kendisine yapılmasını istemiştir.[301]

Rabbimiz Kur'an'ın hemen baş tarafında bizlere tevhidî bir duanın nasıl olması gerektiğini öğretirken; "*Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil*."[302] Buyurmaktadır. Son tarafta da görünür-görünmez her şeyin şerrinden, insanların Rabbi, Meliki ve İlah'ına, yani sığınılacak tek merciye sığınmamızı emretmektedir; "*De ki: "Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının Rabbine sığınırım. De ki: Cinlerden ve insanlardan; insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melikine, insanların İlahına sığınırım."*[303]buyurmaktadır. Böylece Kur'an okuyan insan, dua ile başlayıp dua ile bitirmiş olacaktır ve üstelik duasına hiçbir şirk unsuru bulaştırmadan yapacaktır! …

3.3. Kur'an'da Tasvip Edilmeyen Dua Şekli

Allah (c.c) mescitlerde kendisinden başkasına dua etmeyi yasakladığı gibi, tüm zaman ve zeminde yasaklamıştır. Oysa maalesef bazı camilerde Allah Resulü'ne dua edilirken bazı halka açık mescitlerde de veli diye düşünülen insanlara dua edilmektedir. Bazı mescitlerde ve camilerde, bazı din büyüklerinin mezarı inşa edilip, oralardan medet umulmaktadır. Bu yapılan şeyin şirk olduğu kendilerine hatırlatılınca "Bunun neresi şirk"? demektedirler. Şirk bu değilse o zaman şirk nedir? Şirk sadece bir put'un karşısında secdeye varmak mıdır? Laik, seküler bazı insanlarda bu kabirlerden bir kısmını, ticarethaneye dönüştürmüş durumdadır.

Allah'tan (c.c) başkasına dua etmememiz gerektiği konusunda şöyle buyurulur; *"Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O hâlde, Allah ile birlikte hiç kimseye dua etmeyin."*[304] Allah'tan

[299] en-Neml 27/62.
[300] Kâf 50/16.
[301] el-Bakara 2/186.
[302] el-Fâtiha 1/6-7.
[303] el-Felak 113/1-5; En-Nâs 114/1-6.
[304] el-Cin 72/18.

(c.c) başkasına iltica etmeden, müptela olunan her kıymet, meyledilen her şey, geriye atılarak, sadece Allah'a (c.c) dua edilirse, işte o zaman gerçek manada tevhid tesis edilmiş olur.[305] Allah (c.c) mescitlerin temiz tutulması gerektiğini bildirmektedir[306] ki bu temizlik orada Allah'tan (c.c) başkasının anılmaması demektir, Allah'tan (c.c) başkasına dua edilip yalvarılan mescitler kirlenmiş demektir.[307]

Bir varlığın duaları kabul eden olduğuna inanmak onu ilah edinmektir. Bu konuda şöyle buyurulur; *"(Ey Muhammed!) De ki: "Allah'ı bırakıp da ilâh olduklarını iddia ettiklerinize dua edin bakalım. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değillerdir. Onların yerde ve gökte hiçbir ortaklıkları yoktur. Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur."*[308] Dua edilen varlıkta bulunması gereken özellikleri anlatan en kapsamlı ayetlerden birisi hiç şüphesiz budur. Göklerin ve yerlerin yaratılması ve yönetilmesi konusunda Allah'a (c.c) ortak olmalı, Allah (c.c) onlardan kendisine yardımcı edinmiş olmalıdır. Oysa onlar yerde ve gökte zerre ağırlığınca bir şeye sahip değillerdir.

Dini sadece Allah'a (c.c) has kılmış olmanın bir şartı da duayı sadece ona yapmaktır: "*De ki: "Rabbim adaleti emretti. Her secde yerinde yüzlerinizi (O'na) doğrultun. Dini Allah'a has kılarak O'na dua edin. Sizi başlangıçta yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz*."[309] Duayı ihlaslı bir şekilde, Allah'a yapın, başkasına değil, sadece Allah'a (c.c) yönelin.[310]

Rabbimiz Kur'an'da birçok ayette, insanların sıkıntıya düştüğü zaman, dini sadece Allah'a (c.c) has kılarak ayakta, otururken ve yatarken, yani her durumda yalvardıklarını, onları o sıkıntıdan kurtardığı zaman, kiminin haksız yere taşkınlık yaptığını, kiminin şirk koştuğunu, bir kısmını da orta yolu tuttuğunu anlatır. Burada verilmek istenen mesaj; dini yalnızca Allah'a (c.c) has kılarak, duanın her zaman sadece ona yapılması ve her zaman samimi dua edilmesidir. Tabi ki dua ederken "Eğer bizden bu sıkıntıyı giderirsen şükredeceğiz" dediğimizi ve verdiğimiz diğer sözleri unutmamamız gerektiğidir. Zira Allah (c.c) isterse bizi tekrar sıkıntıya sokabilir ve isterse her şey yolunda giderken bize azap edebilir. Yani insan sürekli Allah'a (c.c) hem dünyada hem mahşerde muhtaç olduğunu bilmeli ve ona tabir caizse sadece işi düştüğünde dua etmemelidir.

---

[305] Seyyid Kutub, *Fizılâli'l-Kur'ân* (İstanbul: Madve Yayınları, ts.), 15/315.
[306] el-Bakara 2/125.
[307] Ebu'l A'lâ Mevdûdî- Kayanî, *Tefhimu'l-Kur'an*, 1/99.
[308] Sebe' 34/22.
[309] el-A'râf 7/29.
[310] Kadı Beydavi, "Beydavi Tefsiri Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Tevil", 2/25.

Allah'ın (c.c) gücünü, desteğini ve yardımını görmezden gelen, inayetine ve lütfuna nankörlük eden münafık ruhlu nankör insanlar, denizde fırtına çıkıp da gemi alabora olacak duruma geldiği anda, medet umduğu her şeyi unutarak ve dini yalnızca Allah'a (c.c) has kılarak yalvarmaya başlar. Fakat Allah (c.c) onları sağ salim karaya çıkarınca da sanki yalvaran onlar değilmiş gibi, bir kısmı tekrar nankörlük etmeye, bir kısmı da şirk koşmaya başlar.[311] Halbuki Allah (c.c) onları tekrar denize döndürmeye de sıkıntılardan emin olduklarını zannettikleri zaman, ayaklarını sağlam bastıkları karada da başlarına bir şey getirmeye kadirdir.

Rabbini tabir caizse sadece işi düştüğünde hatıra getiren insanla ilgili şöyle buyurulur; *"İnsana bir zarar dokundu mu hemen içtenlikle Rabbine yönelerek ona dua eder. Sonra Rabbi ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden ona yalvarmakta olduğunu unutur da Allah'a eşler koşmaya başlar. De ki: "Küfrünle azıcık yaşa, sen ateş halkındansın."*[312]Âyette anlatıldığı gibi insan, sıhhat, iyilik, afiyet, mal-mülk ve eş-dost gibi dünyanın çekici nimetlerinden mahrum kalınca, kimseden fayda olmadığını anlar ve Allah'a (c.c) döner. Fakat ne zamanki işleri yolunda gitmeye başlar işte o zaman, bu nimetleri verenin Allah (c.c) olduğunu göz ardı eder, nimetlerin bizzat kendisini Allah'a (c.c) ortak koşar."[313]

Nimet verilince, o nimetin bir imtihan olduğunu unutarak, bu bendeki ilim sayesinde verildi diyen insan, zararı ve sıkıntıyı kendisi gidermeye aciz olduğu için, bir zarara duçar olduğu zaman bu zararın giderilmesini Rabbinden ister.[314] Kendisindeki ilimle nimet elde edebilen insanın, yine kendisindeki ilimle zararı def edememesi manidardır.

İnsanlardan bir kısmı maalesef Rabbini sadece başı sıkışınca anmaktadır; *"Biz insana nimet verdiğimizde o, şükürden yüz çevirir, başını alır uzaklaşır. Fakat kendisine sıkıntı dokununca, bir de bakarsın uzun uzun yalvarır durur."*[315]

Bazı insanlar da vardır ki, şeytan onlara işlerini süslü gösterdiği için ve kalpleri katılaştığı için sıkıntıya düşseler bile, Allah ile (c.c) inatlaşıyor gibi dua etmeyi kendilerine

[311] el-Ankebût 29/65; Yûnus 10/22-23; el- İsrâ 17/67-69; Lokmân 31/32; el-İsrâ 17/67.
[312] ez-Zümer 39/8; er-Rûm 30/33; Yûnus 10/12.
[313] Thomas J. O'shaughnessy S- Çeviren: Ömer Kara, "Allah'a Yabancılaşma: Şirk", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (01 Haziran 1998), 365.
[314] ez-Zümer 39/49.
[315] Fussilet 41/51.

yediremezler. Allah da onların bu durumunu, "*Bari azabımız geldiğinde yalvarsalardı*"[316] buyurarak kınamaktadır.

Yukarıdaki bir çok ayette olduğu gibi burada da Allah'tan (c.c) başkasına dua etmenin şirk olduğu vurgulanmaktadır; *"Bilesiniz ki göklerde kim var, yerde kim varsa, hep Allah'ındır. Allah'tan başkasına dua edenler (gerçekte) Allah'a koştukları ortaklara tâbi olmuyorlar. Şüphesiz onlar ancak zanna uyuyorlar ve sadece yalan söylüyorlar."*[317] Ayette geçen ortaklar kelimesinden maksat, Allah'a yakıştırılan ortaklardır, Müşrikler canlı ve akıl sahibi varlıklara ilahi güç ve nitelikler atfediyorlar ve onlara dua etmek suretiyle Allah'a şirk koşuyorlardı. Kur'an bütün varlıkların varoluş sebebi olarak, Allah'a tabi ve ait olduklarını, kendilerinde ilahi bir güç olmadığını, dolayısıyla onlara dua edip, tapınmanın lüzumsuz olduğunu ve bu işin şirk olduğunu bildirmektedir.[318]

Şeytanın sapmasını Allah'a (c.c) isnat ettiği gibi, Müşrikler de "Biz ve atalarımız Allah'ın (c.c) izni ve dilemesi ile ortak koşuyor ve bazı şeyleri haram sayıyoruz" demektedirler.[319] Bu konuda onların şu sözünü Kur'an nakletmektedir; *"Müşrikler dediler ki: 'Allah isteseydi ne biz ne de atalarımız O'ndan başkasına tapardık*."[320] Ayetlerden anlaşılan o ki onlar "Allah (c.c) bizim bu şekilde inanmamızdan razıdır" diye düşünmektedirler. Bunun gerekçesi de atalarının bu dünyada, bu yanlış inanç ve uygulamalarının cezasını bulmamış olmaları, din ve dünya işlerinde muratlarına ulaşmış olmalarıdır. Zira onların bir kısmı Ahirete iman etmedikleri için tüm ceza ve mükafatlarının dünyada olup biteceğini düşünüyorlardı. Dolayısıyla şirk inançları onların ahirete inanmamalarını beraberinde getirmiştir. Yani bu iki yanlış inanç birbirlerini desteklemektedir**.**[321]

Bugün de Allah'a (c.c) şirk koşanlar kendilerine bu işi Allah'ın (c.c) emrettiğini ileri sürerek, "*Ey iman edenler! Allah Teâlâ'dan korkunuz ve O'na vesile arayınız ve O'nun yolunda mücahedede bulununuz ki, felâh bulabilesiniz*."[322] ayetini kendilerine delil olarak kullanıp, oradaki vesile edinmeyi, birilerini araya koyarak Allah'tan (c.c) yardım istemek olarak düşünüyorlar. Böylece "vesile edinme" "Allah'ın (c.c) bir emri" olmuş oluyor. Oysa ayette vesileden kastın Allah (c.c) yolunda cihat (mücahede, gayret) olduğu gayet

---

316 el-En'âm 6/43.
317 Yûnus 10/66.
318 Esed, "Yunus suresi (10. sure)- Muhammed Esed meali- Kur'an Ayetleri", 12.
319 el-En'âm 6/148.
320 en-Nahl 16/35.
321 Muhammed Ersöz, "Tefsirlerde Müşriklerin İnkâr Sebebi Olarak Şirki Allah'ın Meşietine Bağlama Sorunsalı", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (2021), 99.
322 el-Mâide 5/35.

açıktır.[323] Bu ayette kastedilen vesilenin, Allah'ın (c.c) razı olacağı işler yaparak ve ona itaat ederek ona yakınlaşmak manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur.[324] Kur'an'dan mesele ile hiç ilgisi olmayan bazı ayetler kullanılarak vesileye Kur'an'dan delil getirme çabasına girenler de olmuştur.[325]

Duanın özünü samimiyet oluştursa da ilahi kabul açısından duada gösterilen ciddiyet ve kararlılık da son derece belirleyici bir unsurdur. Zira dua, yalnızca sözlü bir talep değil, aynı zamanda iradeye ve fiilî çabaya dayalı bir yöneliştir. Örneğin, bir bireyin kötü bir alışkanlığı sürdürmeye devam ederken, o alışkanlıktan kurtulmak için dua etmesi, samimiyet açısından ciddi bir tutarsızlık ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, dua eden kişinin kendi sorumluluk alanında gereken iradeyi göstermeksizin yalnızca Allah'tan müdahale beklemesi, dinî anlamda doğru bir yaklaşım değildir. Zira Allah (c.c.), insan'ın isteklerini sorgusuz yerine getiren bir varlık değil, kulunun samimi yönelişine, iradesine ve gayretine göre karşılık veren mutlak hikmet sahibidir.

Nitekim Kur'an'da dua ile eylem arasındaki ilişki çeşitli ayetlerde açıkça vurgulanmıştır. Bu bağlamda, zulüm altındaki toplulukların yardım çağrısına dair şu ayet dikkat çekicidir: "*Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve 'Rabbimiz, bizi halkı zalim olan bu ülkeden çıkar, bize katından bir koruyucu gönder, bize katından bir yardımcı yolla' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklardan zayıf bırakılmış ezilenler adına savaşmıyorsunuz?"*[326] (Nisâ, 4/75). Ancak bu tür ayetler, çoğu zaman tarihsel bağlamına hapsedilerek yalnızca Asr-ı Saadet dönemine özgülenmekte ve günümüzle irtibatı kurulmamaktadır. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, bir yandan Filistin gibi mazlum coğrafyalar için dua edilirken, öte yandan o coğrafyalara zarar veren ülkelerin ürünleri bilinçsizce tüketilmekte; bu da inanç ile eylem arasındaki çelişkiyi görünür kılmaktadır.

Peygamber (as.) savaşa çıkacağı zaman önce tüm taktik ve stratejik hazırlıklarını yapmış, savaş düzenini ve güç dengelerini hesaplamış, savaşın tüm gereklerini ve kurallarını yerine getirdikten sonra, artık Allah'a (c.c) yönelip dua etmiştir. Yoksa "Ya Rabbi biz

---

[323] Karaman vd, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2/264.
[324] Muhammed Emin Şankıti, *Vesile Edinmek Hakkında*, çev. Ebu Turab bin Abdurrahman es-Sivasi (Kitap ve Sünnete Davet Neşriyat, ts.), 5.
[325] Sinan Yılmaz, *Tevessül Haktır* (Feyyaz Bilim ve Gelişim Derneği, ts.), 8-11.
[326] en-Nisâ 4/75.

ihanet etsek de kaçsak da korksak da kendimizi düşmana teslim etsek de sen bizi muzaffer kıl" diye dua etmemiştir.[327]

Peygamber Efendimiz'in (a.s) duası ile eylemini nasıl birlikte yürüttüğü incelendiğinde, bu çelişkinin ne denli problemli olduğu daha net anlaşılmaktadır. Örneğin Bedir Savaşı'nda Resûlullah (a.s) düşmanın güçsüz kılınması için dua ederken, aynı zamanda bizzat savaşa katılarak, hayatını riske atmıştır. Böylece duası, fiilî bir kararlılıkla desteklenmiş; ilahi yardım da bu samimi yönelişe mukabil olarak tecelli etmiştir. Günümüzde ise özellikle Gazze bağlamında, Müslüman toplumların yalnızca dua ile yetinmesi, fiilî destekten, bilinçli tüketimden ve siyasi sorumluluklardan uzak durması, duanın toplumsal etkisini sınırlı hâle getirmektedir.

Ayrıca, dua ile ilgili olarak toplumda yaygın olan "Kâbe'yi ilk görenin duası kabul olur" ya da "Hicr-i İsmail'de yapılan dualar geri çevrilmez" gibi söylemler, duanın ruhunu anlamaktan çok, onu mekânsal ve zamansal bağlamlara indirgeme tehlikesi taşımaktadır. Oysaki dua, evrensel ve sürekli bir ibadet biçimidir. Milyonların Kâbe'de toplanarak Gazze için dua etmesine rağmen, somut bir değişimin görülmemesi, yalnızca Allah'a yönelik beklentiler üzerinden açıklanamaz; bu durum aynı zamanda Müslüman toplumların ilahi sünneti, yani Allah'ın kainatta kurduğu sebepler düzenini yeterince kavrayamamasından da kaynaklanmaktadır. Neticede, gerekli sorumlulukları yerine getirmeksizin yalnızca Allah'tan yardım beklemek ve ardından ilahi yardımın gelmemesini sorgulamak hem inanç sistematiğiyle hem de ahlaki tutarlılıkla bağdaşmamaktadır.

Biz dua konusunda o kadar çarpık bir anlayışa sahip olmuşuz ki; Allah (c.c) bizlere peygambere yardım edin diyor,[328] biz "Ya Rabbi sen yardım et" diyoruz. Allah (c.c) bizlere fakirlere yardım edin diyor,[329] biz "Ya Rabbi fakirlere yardım et" diyoruz.

Allah'tan (c.c) başka varlıklara dua etmek onlara kulluk etmek demektir *De ki: "Allah ile aranıza koyup yardıma çağırdıklarınıza kul olmam bana yasaklandı. Bu yasak, Rabbimden bana, açık ayetler geldiği vakit kondu. Ben varlıkların sahibine teslim olma emri aldım."*[330] Âyette aracı olarak görülen varlıklara kulluk yapılmış olduğu

[327] Ali Şeriati, *Dua* (İstanbul: Bir, 1990), 53.
[328] el-Ahzâb 33/56.
[329] el-Bakara 2/273.
[330] el-En'âm 6/56.

bildirilmekte ve Peygamber'e (a.s.) ve onun nezdinde tüm Müminlere bu yasaklanmaktadır.

Allah ile araya konarak yardım talep edilen varlıklar Allah'a (c.c) ortak koşulmaktadır; *Sonra onlara şöyle denecek: "O şirk koştuklarınız nerede? Allah ile kendi aranıza koyduklarınız vardı ya işte onlar neredeler?" Diyecekler ki, "Onlar bizden ayrıldılar. Aslında biz, eskiden de Allah'tan başka bir şeyden yardım istemezdik." Allah, o kâfirleri, işte bu tavırlarından dolayı sapık sayar.*"[331] Yaptıklarının yanlış olduğunu anladıkları vakit geç olmuş olsa da biz aslında onlardan yardım istemezdik diyerek inkar yoluna gitmektedirler.

Yanlış yapılan dualara bir örnek de ahireti yok sayarak veya dünya-ahiret dengesini gütmeden dua etmektir. Dünya için dua etmek elbette yanlış değildir, fakat İnsanlardan bir kısmı, nasibini sadece dünyada istemektedir ki Rabbimiz böyle bir duayı reddetmektedir.[332]

İnsanlardan bazıları her türlü hayrı ister, fakat kendisine bir kötülük dokunduğu zaman da karamsarlığa kapılıp ümidini keser.[333] Bazıları da sonunun hayır mı şer mi olduğunu düşünmeden, aceleci davranarak, dua eder.[334] Bu şekilde ki duaları da Rabbimiz reddetmektedir.

Allah'ın (c.c) tasvip etmediği bir dua şekli de Karun'un kavminden, dünya ahiret dengesini güdemeyen ve sadece dünyayı arzulayan, bazı insanların duasıydı. Karun, zineti ve görkemi içerisinde kavminin karşısına çıkınca *"Keşke Kârûn'a verilen (servet) gibi bizim de (servetimiz) olsaydı. Şüphesiz o büyük bir servet sahibidir" dediler.*"[335] Ne zamanki Allah (c.c) Karun'un servetini yerin dibine geçirdi, o zaman pişman oldular.

İyi niyetli olunduğu takdirde, yapılmasında çok fazla sakınca olmasa da rukye ayetleri veya rukye duaları adı altında bazı dualar yapılmaktadır. Elbette her insan din adına yaptığı işi bir temele dayandırmaktadır, fakat Kur'an'ın böyle bir amacı var mı sorusuna verilen cevap pek tatminkâr değildir. Kur'an'ın şifa olduğunu beyan eden ayetler acaba neye şifadır. Tüm bedenî, kalbî, dünyevî ve uhrevî hastalıklara şifa oluğunu iddia edenler olmuştur. Kur'an ayetlerinin, hastaya, tam bir itikatla, işinin ehli tarafından, şartları

[331] el-Mü'min 40/73-74.
[332] el-Bakara 2/201.
[333] Fussilet 41/49.
[334] el-İsrâ 17/11; Yûnus 10/11.
[335] el-Kasas 28/79.

yerine getirilmek koşuluyla okunduğu takdirde, hastalığın kesinlikle devam edemeyeceğini de iddia etmektedirler.[336] Oysa bizler başkalarına gözlerin güçlenmesi ve nurlanması için rukye yapmayı öneren insanların, kendi gözlerindeki rahatsızlıktan dolayı katarakt ameliyatı olduklarına şahit olmakta ve rukye ve muska gibi şeylerle başkalarına şifa dağıttığını iddia eden insanların, kendi sorunlarına, sıkıntı ve hastalıklarına derman olamadıklarını ve hatta onların da başkalarından yardım istediklerini müşahede etmekteyiz.

Dua konusundaki bir başka açmazımız da sihir, göz değmesi (nazar), cin çarpması gibi, aslında vakıa olarak toplumun ilgilendiği, fakat pozitif veya negatif hiçbir etkisi olmayan bu uygulamalar için yapılan dualardır.[337] Toplum bu gibi meselelere vakıf olmadığı için, bu işi meslek haline getiren insanlar hem dini istismar etmekte hem de insanları maddi manada sömürmektedirler. Zaten Cin çarpması, nazar ve sihirle tedavi inancı cahiliye Araplarının yanlış dini inançlarından kaynaklanmaktadır.[338]

Bir insan kendisine dua ettiği gibi ailesine, sevdiklerine ve örnek aldığı Peygamberlere de dua edebilir ve hatta etmelidir de.[339] Bu manada Hz. Peygambere salavat okumanın faziletinden bahsedilmiştir.[340] Bu salavatlardan biri şu şekildedir; "*Allah'ım efendim Muhammed'e ve onun ehline salat eyle. Çok sıkıntım var, yardım et ya Resulallah".* Bu salavatı aktaran yazar, sözlerinin devamında, "Dünyada ve ahirette ondan başka kime sığınıp şefaat talep edeceğiz ki*"! …* [341] diyerek şirazeyi kaçırmış, işi şirke kadar vardırmıştır. Örneğin dua mahiyetinde her fırsatta okunan salâlar ele alındığında işin vahameti gözler önüne serilecektir. Şöyle ki; orada Peygambere dua edilirken, her cümlenin sonunda övgü ve tazimde bulunulmakta, en son cümlede ise övgülerin tamamının Allah'a (c.c) ait olduğu ifade edilmektedir.

İnsanın sevdiklerine dua etmeye elbette hakkı vardır, fakat hak eden kişiye dua etmeye hakkı vardır. Küfrünü, şirkini, nifakını izhar ederek hayatını sürdüren veya bu şekilde

---

[336] Harun Yıldırım (ed.), *Dua Hazinesi Dua ile Tedavi Rukye* (İstanbul: Sağlam Yayınları, 2012), 81.
[337] Said Kahtani, *Şifalı Dualar*, çev. Harun Yıldırım (İstanbul: Mercan Kitap, 2013), 23.55,62.
[338] Muhammed Bahaeddin Yüksel, "Uluslararası Din ve Medeniyet-1 Sempozyumu Din ve Sağlık", *Tebliğler Kitabı cilt-2,* ed. Erhan Yar- Mesut Şen (Elâzığ: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2021), 2/95-98.
[339] Bünyamin Erul - Ekrem Keleş, *Kutsal İklimde Dua* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 28.
[340]İmam Nevevî, *Ezkâr Dua ve Zikirler* (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2022), 1/94-97; Mehmet Hüsrevoğlu, *Kur'an da Zikir ve Dualar*, 116-119.
[341] Ahmed Hulûsi, *Dua ve Zikir* (İstanbul: Kitsan Kitap Basın Yayın Dağıtım, 2006), 225-226.

ölüp gitmiş bir kişi dua edilmeye layık değildir. Bu konuda Kur'an'ın sert uyarıları bulunmaktadır. Bu uyarılar hem Allah elçisine hem de tüm inananlara hitap etmektedir. İnsan fıtratı gereği duygusaldır, babası-annesi, kardeşleri, evlatları vefat ettiğinde cenazesine katılıp dua etmek ister, nitekim Hz. İbrahim de ailesi (anne-babası) için dua etmiştir.[342] Fakat bu konudaki uyarılar çok nettir: *"Ne Peygamber'in ne de inananların; şirk içinde ölüp de cehennemlik oldukları kesinkes açığa çıktıktan sonra, akrabaları bile olsa, böyle müşrikler için bağışlanma dilemeleri doğru değildir."*[343] Allah'a (c.c) iman ediyor gibi görünmekle birlikte nifakları pratikte ortaya çıkan, Müminlerin Allah yolunda yaptığı harcamaları angarya sayan, her durumda onlarla alay eden münafıklar için, peygamber bile yetmiş kez istiğfarda bulunsa onların affedilmeyeceği bildirilmekte ve onlara dua edilmesi yasaklanmaktadır.[344] Yine Allah'ı (c.c) ve elçisini kabul etmemek suretiyle yoldan çıkarak ölüp giden kişiler için, bir dua olan cenaze namazlarını kılmaması gerektiği kabri başında durup onlara dua etmemesi gerektiği tekrarlanmaktadır.[345] "*Zulmedenler hakkında bana hitap (dua) etme*."[346]

3.4. Dua'nın Şirke Dönüştüğü Durumlar

Kur'an-ı Kerim bu konuda net tavrını ortaya koymuş ve Allah'tan (c.c) başka canlı-cansız tüm varlıklara dua etmenin, o varlıkları ilah edinmek olduğu için, şirk olduğunu hükme bağlamıştır.

Allah'tan (c.c) başka dua edilen varlıklar Allah'a (c.c) ortak koşulmuş demektir; *"Allah'a ortak koşanlar, ortaklarını gördüklerinde diyecekler ki: "Rabbimiz! Bunlar, seni bırakıp kendilerine dua ettiğimiz ortaklarımızdır." Koştukları ortaklar da onlara: "Siz elbette yalancılarsınız" diye laf atacaklar. Onlar o gün Allah'a teslim olurlar ve uydurdukları şeyler de onları yüzüstü bırakıp kaybolur."*[347] Mahşer gününde dua eden kişinin duasını reddedecek olan onları yüzüstü bırakıp kaçacak ortaklar, acaba dünyada dua edilmeye değer mi?

Dua edilmeye layık olan varlık yaratılmış değil yaratıcı olmalıdır; "*Hiçbir şeyi yaratamayan, kendileri yaratılan şeyleri Allah'a ortak mı koşuyorlar? Hâlbuki onlar*

[342] İbrâhîm 14/41; eş-Şuarâ 26/86.
[343] et- Tevbe 9/113.
[344] et-Tevbe 9/80.
[345] et-Tevbe 9/84.
[346] Hûd 11/37.
[347] en-Nahl 16/86-87.

(edindikleri ilâhlar) ne onlara yardım edebilirler ne de kendilerine yardım edebilirler. "Allah'ı bırakıp dua ettiğiniz varlıklar, hepsi sizin gibi (yaratılmış) kullardır. Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi hemen onları çağırın da size cevap versinler (duanıza icabet etsinler). Onların yürüyecek ayakları mı var? Yahut tutacak elleri mi var? Veya görecek gözleri mi var, ya da işitecek kulakları mı var?[348] Ayetten anlıyoruz ki Allah'a ortak koşulan varlıkların en azından fayda ve zarar vermeye malik olmaları gerekir. El, ayak, göz, kulak gibi uzuvlar fayda veya zarar verecek bir iş yapmada, olmazsa olmaz uzuvlardır. Bu uzuvlara sahip olan canlı insan, bu uzuvlarını kaybetmiş olan ölü insandan daha üstündür.[349] Dolayısıyla hiçbir fonksiyonu olmayan varlıklardan medet ummak akıl kârı değildir.

Kur'ân-ı Kerimde şirki anlatan ayetlerde, kulluk edilen ve medet umulan hayalî ilâhların konumu "Allah'ın (c.c) dûnundan" tabiriyle anlatılır. Dûn kelimesi sözlükte; üst ve zirve olanın zıddı, en yüce makamdan berî, ondan biraz aşağıda, en yüksekte olana en yakın olan anlamlarına gelir.[350] Allah'ın (c.c) dûnun'dan, Allah'tan (c.c) daha aşağı bir yerde, biraz daha alt bir konumda demek olur. Şirkin bir çeşidi Allah'ı (c.c) bir kral olarak vehmederek, onu uzak zannetmek ve ona yakınlaşabilmek için ona yakın olarak düşünülen bazı varlıkları aracı koymak şeklinde tezahür eder. Teslisci Hristiyanların Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu, Mekke müşriklerinin kulluk ettikleri ruhanileri Allah'ın kızları, din büyüklerini Allah'a (c.c) aracı koyanların onlara, Allah'ın velileri, yani dostları demelerinin sebebi budur. Müşrikler şirk koşarken Allah'ın (c.c) zatında değil sıfatlarında ortağı olduğunu düşünürler. Onlar da Allah'ın (c.c) bir ve tek olduğuna inanırlar. Yani Allah (c.c) ile kendi aralarında vehmettikleri varlıklara, Allah'a (c.c) ait olan bazı özellikleri yakıştırırlardı. Onları ölümsüzleştirip onlara olağanüstü duyma, görme, anlama ve yardım etme özelliklerini atfetmelerinin sebebi budur. Buna ilaveten de onların bu özelliklerini ve bütün yetkilerini bizzat Allah'ın kendilerine verdiğini düşünmektedirler. Mekke müşrikleri şöyle diyerek Kâbe'yi tavaf ederlerdi: "Emret Allah'ım, senin ortağın yoktur. Yalnız bir ortağın var ki onun yetkilerinin de sahibi sensin.[351]

---

[348] el-A'râf 7/191-192, 194-195, 197.
[349] Rāzī, *Tefsir-i kebir = Mefâtihu'l-gayb*, 11/202, 205.
[350] Mutçalı, *Arapça - Türkçe Sözlük*, 280.
[351] Bayındır, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*, 47.

Bu ayette Allah'tan (c.c) başkasına dua etmeye şirk, dua eden şahıslara müşrik, dua edilen varlıklara da put denmektedir; *Gün gelir: "Neredeymiş Bana ortak saydığınız putlar?" diye nida eder de müşrikler: "İçimizden senin ortağın olduğuna şahitlik edecek bir tek kişi bile olmadığını sana arz ederiz!" derler. Böylece daha önce dua ettikleri putlar kendilerini terk eder, müşrikler de kaçacak yer kalmadığını anlarlar.*"[352] Hesap gününde, Allah (c.c) kendisinin ortak edindiğine dair bir kanıt istemekte, müşriklerse herhangi bir kanıt getirmek şöyle dursun şirk koştukları varlıkların onları terk etmesiyle ortada kalakalmakta ve kaçacak hiçbir yerin olmadığını esefle anlamaktadırlar.

Rabbimiz yardıma çağrılan varlığın ilah edinilmiş olacağını bayan buyurmaktadır; *Allah ile birlikte bir başka ilâhı yardıma çağırma. Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah dışında her şey yok olacaktır. Karar yetkisi ondadır. Hepiniz ona döndürüleceksiniz*."[353]

Aslında aşağıdaki ayetler, Allah'tan (c.c) başkasına dua etmenin şirk olduğunu, zaten onların Allah'ın açtığı hayrı geri çevirmeye de onun vereceği zararı def etmeye de güçlerinin yetmeyeceğini[354] açıkça bildirmektedir. Ayette Allah'tan (c.c) başkasına yalvarmanın zulüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü bu şirkdir, "Şirk ise en büyük zulümdür."[355]

Rabbimiz peygamber'e (as.) ve onun nezdinde tüm insanlığa, şirkten kesinlikle uzak durulması gerektiğini, her şeyden el-etek çekip, din dışı her şeyden sıyrılarak sadece hakka yönelinmesi gerektiğini tembihlemektedir. Şirkten sakındırarak, kendilerine de başkalarına da fayda veya zarar veremeyen varlıklara yalvaran kişinin zalim olacağını bildirmektedir. "*Eğer Allah sana herhangi bir zarar verecek olursa, bil ki onu, O'ndan başka giderebilecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lütfunu engelleyebilecek de yoktur. O, bunu kullarından dilediğine eriştirir. O, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."*[356] Allah'tan (c.c) başkasına dua edip, sığınmamak hanif ve mü'min olmanın gereğidir. Tüm dünya bir araya gelip sana zarar vermek istese, Allah'ın (c.c) izni olmadan bunu yapamazlar. Aynı şekilde tüm dünya sana fayda vermek için bir araya gelse yine Allah'ın (c.c) izni olmadan bu da mümkün değildir. Zarar da fayda da Allah'ın (c.c) elindedir. O halde sadece Allah'a (c.c) güvenip dayanılmalı, kendilerine bile fayda veya

[352] Fussilet 41/47-48.
[353] el-Kasas 28/87-88.
[354] Fâtır 35/2; ez-Zümer 39/38.
[355] Lokmân 31/13.
[356] Yûnus 10/105-107.

zarar veremeyecek varlıklara bağlanılmamalıdır. Allah'tan başkasından yardım beklenmemelidir. Allah'tan (c.c) başkalarına sığınıp güvenmek ve onlara kul olmak, kalbin, aklın, fikrin, düşüncenin hakkını vermemek olduğu için zulümdür.[357] Bu manada sihir-büyü-muska gibi şeylerle ve art niyetli kişilerin, salih insanlara yaptığı beddualarla da insanlara negatif veya pozitif bir etkide bulunmalarının mümkün olmadığı söylenebilir.

Müslümanım diyen insanların büyük veli olarak gördükleri zatlardan yardım ummaları, müşriklerin işlerini halletmek için daha büyük puta gitmeleri gibi değerlendirilmelidir.[358]

Nasıl ki Lat, Menat, Uzza adındaki putları Allah'a (c.c) aracı yapmak şirk ise, veli, efendi, lider bilinen şahısları da aracı yapmak aynı şekilde şirktir.[359]

Tasavvuf ritüellerinden biri olan rabıtada ise Allah'ı (c.c) aradan çıkarıp aracısız bir şekilde katıksız şirk koşulmaktadır. Çünkü rabıta müridin şeyhinden yardım, himmet ve bereket istemesidir.[360] Rabıta belli başlı kuralları olan bir uygulamadır. İnsanlar bu uygulama ile o kadar sapmışlardır ki aradan çıkarılması gereken aracılar, aciz ve çaresiz insanlar olması gerekirken Allah (c.c) olmuştur.

İslam dünyasında kabirleri kutsama eğilimi gulat-ı şia ile başlamıştır. Oysa Allah Resulü "Peygamberlerin ve salih kişilerin kabirlerini tapınak yapan Yahudilere ve Hristiyanlara Allah (c.c) lanet etsin" buyurarak kabirlerden medet ummayı, oralara ibadet etmek olarak nitelemiştir.[361] Buradan anlıyoruz ki; bir yeri tapınak edinmek, oraya ibadet etmek olacağı için, ilah edinmektir ve şirktir. Şia, imam olarak niteledikleri kişilerin kabirlerini ziyaret edip, oralarda ağıtlar yakıp dua etmiştir. Burada yadırganan şey, şia'nın kabir ziyareti veya ağıt yakması değil orada yaptığı duadır. Dua ederken onların ruhaniyetinden medet ummak ve onları vesile edinmek Kur'an'a uygun bir davranış değildir.[362]

Daha sonra tasavvuf da bu düşünceden etkilenmiş ve onlar da kabir ehlinin ruhaniyetinden istimdat ummayı, tasavvufun temel öğretilerinden biri olarak görmüşlerdir. Nitekim Kuşeyrî risalesinde Maruf el-Kerhî'nin kabrinin denenmiş bir panzehir olduğunu söyleyecek kadar ileri gidebilmiştir. İnsan bir fikre sahip çıkıp onu

[357] Küçük, *Besâiru'l -Kur'an Tefsiri,* 2317-2318.
[358] Ercümend Özkan, *Tasavvuf ve İslam* (Ankara: Anlam Yayınları, 2024), 242.
[359] Erhan Aktaş, *Hangi İslam* (Ankara: Kişisel Yayınlar, 2020), 88.
[360] Ferit Aydın, *Tarikatta Rabıta ve Nakşibendilik* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2000), 31.
[361] Buhari, Salat, 48.
[362] İbrahim Sarmış, *Tasavvuf ve İslam* (Ekin Yayınları, 2017), 183.

savunmak isterse, elbette delili ile beraber savunmak ister, işte delilin olmadığı yerde, imdada hemen hadis uydurma yöntemi yetişir ki, eğer sizin için daha önce uydurulmuş bir rivayet varsa işiniz daha kolay demektir. Tasavvufçular da bu yönteme başvurmak suretiyle kendilerine delil bulmuşlardır. Hemen burada imdatlarına *"İşlerinizde bir çıkmazla karşılaşırsanız, kabir ehlinden yardım isteyiniz"* mevzu hadisi yetişmiştir. Bu hadis diye rivayet edilen söz ise sadece, Aclunî'nin uydurma rivayetleri derlediği *Keşfü'l Hafâ* da olup o da İbn-i Kemal Paşanın *Erbain*'in den almıştır.[363] *Erbain*'de ise hiçbir kaynak verilmeden, bu söz hadis olarak rivayet edilmiştir.[364]

Oysa Kur'an-ı Kerim "*Ölülere sen duyuramazsın*"[365] buyurmak suretiyle ölülerin duyma yetisini kaybettiğini bildirmektedir. Denilebilir ki burada kastedilenler manevi ölülerdir, yani ölü gibi olanlardır. Elbette doğrudur. Fakat buradan açıkça anlaşılmaktadır ki; manen ölü olan duymuyorsa, fiziken ölü olan hiç duymamalıdır. Çünkü; benzetmenin bir anlam ifade edebilmesi için benzetme yönünün, kendisine benzetilenden daha güçlü olması gerekir.

Allah Resulü de konuyla ilgili olarak; bedirde müşrik maktullerin atıldığı çukura gelir ve "Rabbinizin size vaat ettiğini hak buldunuz mu"? diye sorar, sahabe şaşkınlıkla "Ya Resulallah ölülerle mi konuşuyorsunuz" deyince, cevaben; "Siz beni onlardan daha iyi duymuyorsunuz fakat cevap veremezler" buyurur. Burada yaşananlarla ilgili olarak Hz. Aişe; "Resulullah Bedir maktulleri işitir demedi, belki bu ölüler kendilerine söylediğim sözün hak olduğunu şimdi anlamışlardır" dedi, açıklamasında bulunur ve yukarıdaki ayeti (Fâtır 22) okur. Resulullah'ın buradaki tavrı o ölülerin hayattayken inkâr ettikleri vahyin hak olduğunu ahirette anlayacaklarını göstermektedir. Zira ölüm ile ahiret arasında bir göz açıp-kapamak kadar mesafe ancak vardır**.**[366] Zaten hem Allah Resulünün o ölüler için, cevap veremezler buyurması, hem sahabenin bu olaya şaşırması, görüşümüzü destekler mahiyettedir.

Tasavvufçular sadece uydurma hadislerle yetinmemiş, meşhur kişiler de bu konuda sözlerini söylemiş ve bu sözleri kendi görüşlerine mesnet olarak kullanmışlardır. Nitekim bu minvalde; eş-Şarani (ö. h. 973/1565), Allah'ın (c.c) velilerin kabirlerine insanların

---

[363] İsmail bin Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l Hafâ*, çev. Mustafa Genç (İstanbul: Bekâ Yayıncılık, 2019), 1/199.
[364] Bayındır, *Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış*, 16.
[365] Fâtır 35/22.
[366] Yâsîn 36/52; el-Mu'minûn 23/113.

ihtiyaçlarını cevap verecek bir melek görevlendireceğini söylemiş ve ölümden önceki son zamanlarında da "Kim bir şeye ihtiyaç hissederse kabrime gelsin" demiştir**.** Said Nursi de (ö. 1960) Abdülkadir Geylani (ö. 1166) ile tevessül edilebileceğini söylemiştir.[367]

Belki bu isimler bu kanıya Buhârî'nin (ö. h. 256/870) tahriç ettiği bir rivayet'e dayanarak varmışlardır. O riyayette şöyle denilmiştir: "*Hz. Ömer kıtlık zamanında Efendimizin amcası Abbas b. Abdulmuttalib'i (ö. h. 32/653) aracı kılarak yağmur duası yapmıştı. Duada şöyle demişti: "Ey Allah'ım biz sana Nebimiz ile tevessülde bulunuyorduk ve sen de bize yağmur gönderiyordun. Şimdi de Nebimiz'in amcası ile tevessülde bulunuyoruz. Bize yağmur yağdır." Bu dua üzerine yağmur yağdı*."[368]

Fakat zât ile tevessülün caiz olmadığını söyleyen İbn-i Teymiye (ö. h. 728/1328), Elbânî (ö. 1999) ve Useymin (ö. 2001) gibi alimler hadiste geçen "*Nebimiz ile tevessülde bulunuyorduk"* ifadesini "*Nebimizin duası ile tevessülde bulunuyorduk"* şeklinde anlamanın daha doğru olacağını söylemişlerdir.[369] Kanaatimizce bu görüş, bazı gerekçeler nedeniyle doğrudur. Bu gerekçelerden bazıları şunlarıdır:

1) Hadiste Allah Resulü vefat edene kadar onunla tevessülde bulundukları, onun vefatından sonra amcası ile tevessül etmek istedikleri bildirilmektedir. Eğer buradaki tevessülden kastın dua ile tevessül olduğu düşünülürse, Allah Resulü vefat etmiş ve dua edecek birisine ihtiyaç duyulmuştur. Zira yağmur duaları açık alanda Allah Resulünün riyasetinde, halkın katılımıyla gerçekleşen bir olaydır.[370] Bezen de sahabenin isteği üzerine Cuma hutbesindeyken yaptığı olmuştur.[371] Artık Allah Resulü vefat etmiş ve dua edecek yeni birisine ihtiyaç olmuştur.

2) Burada neden başkası değil de Hz. Abbas'ın ismi geçmektedir, şeklindeki sorunun cevabı da önem arz etmektedir. Şayet bu soruya "Allah Resulüne yakınlığı" gerekçe gösterilecek olursa, Hz. Fâtıma Allah Resulüne amcası Abbas'tan daha yakın olduğunda kuşku yoktur. Dolayısıyla söz konusu soruya yakınlık (kurbiyyet) üzerinden cevap vermek isabetli olmayacaktır. Bu da rivayette asıl olanın kurbiyyet değil, duanın kendisi

---

[367] Sarmış, *Tasavvuf ve İslam*, 422.
[368] Buhârî, İstiska, 3.
[369] Zekeriya Güler, "Vesile ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri", *Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi İslam Araştırmaları Merkezi* 2/1 (1997), 89. Şeyh Muhammed Salih el Müneccid, "Ömer, Abbas'ın - Allah onlardan razı olsun- Makamı ile Allah Azze ve Celle'ye Tevessülde Bulunmadı - İslam Soru-Cevap", *İslam Soru ve Cevap* (Erişim 15 Temmuz 2025).
[370] *Sahîh-i Buhârî Muhtasar Tecrîd-i Sarîh*, çev. Abdullah Feyzi Kocaer (Turkuvaz Matbaacılık, 2013), 1/263.
[371] *Zübdetü'l Buhârî*, çev. Ömer Ziyaeddin Dağıstânî (İstanbul: Hisar Yayınevi, ts.), 160-161.

olduğunu, tevessül edilen şeyin kan bağı değil, duanın bizatihi kendisi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yörenin sosyolojik yapısı gereği Hz. Ömer, Hz. Fâtıma'yı değil, Hz. Abbas'ın duasıyla Allah Teâlâ'ya niyazda bulunmayı tercih etmiştir. Şayet sorunun cevabı olarak Hz. Abbas'ın takvası gerekçe gösterilecek olursa, o takdirde Mekke'nin Fethi'ne veya Bedir Savaşı'na kadar Müslüman olmadığı rivayet edilen Hz. Abbas[372] daha İslam'ın ilk günlerinde İslam'a girmiş, malı ve canıyla cihat etmiş olan sahabeye neden tercih edildiğine dair ikna edici bir cevabın verilmesi gerekir.

3) Sahabe dine dair her şeyi, üsve-i hasene olan Allah Resulünden öğrenmiştir. Elbette dua etmeyi de ondan öğrenecektir. Şu halde sorulması gereken şudur: Allah Resulü dua ederken tevessülde bulunmuş mudur? Bu sorunun cevabı, Nebi'nin (as) siretini en sahih şekilde bize aktaran Kur'an'ın bütünlüğünde görüleceği üzere müspet cevap vermek mümkün görünmemektedir. Hatta diyebiliriz ki o tevessülü ortadan kaldırmak için gönderilmiştir. Zira Kur'an mütemadiyen Allah (c.c) ile kulları arasında bir aracının olmadığını dair beyanlarda bulunur.[373]

4) Gayesi tevhidi tesis etmek olan bir kitabın mübelliği olan Hz. Peygamberin sahabesi, bizzat o peygamberin zatını tevessül vesilesi edinir mi? Hele ki peygamber buna müsaade eder mi? Tevhit için Mekke'de bedel ödemiş güzide sahabenin seçkinlerinden olan Hz. Ömer, bu akideye aykırı söz konusu rivayette anlatılan böyle şaibeli bir iş yapar mı? Bütün aracıları ortadan kaldırmak için gelen İslam'a iman eden, onun mücadelesini veren, nice ızdıraplara maruz kalan sahabenin Kur'an'ın onca ayetlerine muhalif davranarak kendilerine aracılar edinmesi düşünülemez.

5) Tevessül kelimesinin "dua etmek ve dua talep etmek" manasına da geldiği düşünülürse,[374] bu anlamdaki tevessülün bir sorun teşkil etmeyeceği düşünülebilir. Zira dua etmek kadar başkalarından dua beklemek de sahih bir iştir. Bu durumda Kur'an anlatımlarıyla çelişkiye de düşülmemiş olur.

6) Söz konusu rivayetin farklı bir tarikinde, Hz. Ömer'in Hz. Abbas'ın elinden tutup, kıbleye yönelerek "Ey Allah'ım! Peygamber'in amcasıyla senden yardım istiyoruz." dediği, diğer bir rivayette yine Hz. Abbas'ın elinden tutup: "Hz. Peygamber'in amcasıyla

---

[372] DİA, "Abbas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988).

[373] el- Bakara 2/186; Kâf 50/16.

[374] Yusuf Şevki Yavuz, "Tevessül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012).

sana tevessülde bulunuyoruz" dediği rivayet edilir.[375] Bu rivayetlerden anlaşılan; Hz. Ömer duayı Hz. Abbas ile birlikte yapmakta ve Ey Allah'ım! "Peygamber'inin amcasıyla beraber sana dua ediyoruz" demektedir. Görüldüğü üzere rivayetin farklı tariklerinde kanaatimizi destekleyecek ifadeler bulunmaktadır.

Bazı şahıslar insanları, Kur'an ölülerin işitmeyeceğini bildirmesine rağmen,[376] kabir ehli olsun, hayatta olsun evliya olarak gördükleri kişilerden yardım istemeye teşvik etmişlerdir.[377]

Günümüz insanı da dua anlayışındaki sapmalardan etkilenmiş; diri veya ölü olarak kutsadıkları kişilerden yardım talep etmeyi ya da dualarında onları vesile kılmayı alışkanlık hâline getirmişlerdir. "Falancanın yüzü suyu hürmetine" veya "filanın hatırına" şeklinde dua eden kişilerin sayısı azımsanamayacak derecededir. Bazı kimseler, kabirlere giderek buralardan medet ummaktadır. Kur'an-ı Kerim, dolaylı olarak kabir ehlinden yardım beklenmemesi gerektiğini,[378] ve onların bu talepleri işitmediğini ifade etmektedir.[379] Örneğin, bazı dini sohbetlerde Hz. Nuh'un gemisinin bir veli tarafından kurtarıldığı şeklinde rivayetler aktarılmaktadır.[380] Hâlbuki Kur'an, Nuh'un gemisini[381] ve batma tehlikesi yaşayan diğer tüm gemileri kurtaranın yalnızca Allah olduğunu açıkça bildirmektedir.[382] Benzer şekilde, bir kişinin kabre giderek "Allah'tan da isterim, buradan da isterim" şeklinde sözler sarf etmesi veya tanınmış bir şahsın, türbülansa giren bir uçakta defalarca Abdülkadir Geylani'den yardım istediğini ve yardımın anında geldiğini ifade etmesi, meseleyi vahim bir boyuta taşımaktadır. Daha da ileri giderek, "Oku, oku, bir şey olduğu yok" diyerek Allah'a dua ettiğinde yardım gelmediğini, asıl yardımın Geylani'den geldiğini iddia edenler de bulunmaktadır. Bu tür uygulamaların yanlış olduğu hatırlatıldığında ise, söz konusu kişiler çoğunlukla sert tepkiler vermektedir.[383] Bu iş araştırıldığında görülecektir ki, birçok insanın durumu bundan farksız değildir.

---

[375] Hüseyin Akyüz, "Ebû Reyye'nin Tevessül Hadisi Konusundaki Görüşlerinin Tahlili", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 48.
[376] en-Neml 27/80.
[377] Sarmış, *Tasavvuf ve İslam*, 626-627.
[378] en-Nahl 16/20-21.
[379] Fâtır 35/22; er-Rûm 30/52; en-Neml 27/80.
[380] Hurafe Life, "Hz. Nuh'un Gemisini Kurtaran Şeyh", *Youtube* (30 Mart 2017, 10:30).
[381] Hûd 11/44.
[382] eş-Şûrâ 42/34.
[383] Gök Sofrası, "Ya Gavs Dedin mi Hemen Gelirler Havada Uçağı Tutarlar" *Youtube* (3 Aralık 2017, 21:49).

Nitekim Hz. Peygamber, peygamberlerin kabirlerini mescit edinen Yahudi ve Hristiyanlara lanet etmiştir.[384] Bu bağlamda, peygamberlerin kabrini ibadetgâh hâline getirenlere lanet eden bir peygamberin, sıradan insanların kabirleri için aynı uygulamayı yapanlara müsamaha göstermesi beklenemez.

Rabbimiz "*Ey Muhammed! De ki: Rabbimin dilemesi dışında benim kendime bile fayda veya zarar vermeye gücüm yetmez*".[385] buyurmuştur. O peygamber olduğu halde hayatta iken faydaya veya zarara malik değilse hem ölü olan hem de sıradan biri olan insan nasıl malik olabilir ki?

Yardım istenen, medet umulan varlığın yaratmada ve yönetmede bir payı olduğuna delil getirilmelidir; *"De ki; "Allah ile aranıza koyarak çağrıda bulunduklarınızın ne olduklarını gördünüz mü? Gösterin bana; yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa göklerde bir payları mı var? Söylediklerniz içinize yatıyorsa bu konuda bana, daha önce gelmiş bir kitap veya bir bilgi kırıntısı getirin*."[386] Onların böyle bir kitap veya bilgi getirecek delillerinin olmadığı aşikardır.

Yardım umulan varlıklar ebediyen yardım umanlara cevap veremezler; "*Kıyamete kadar kendisine cevap veremeyecek bir kimseyi, Allah'la arasına koyarak, yardıma çağırandan daha sapkın kim olabilir? Oysa bunlar onların çağrısının farkında bile değillerdir.***"**[387] Allah (c.c) kendisinden başkasına dua edenleri sapkın olarak tanımlamaktadır.

Yine Hz. İsa'nın öldükten sonra ümmetinin durumu hakkında hiçbir bilgisi olmadığını Kur'an'dan öğreniyoruz[388]. Söz konusu ayetten anlıyoruz ki ölüler için duyma, bilme, görme, vb. gibi dirilere ait olan hiçbir özellik artık yoktur. Dikkat edilmelidir ki yine burada da sözü edilen kişi sıradan birisi değil bir peygamberdir.

Tarihte olduğu gibi, saygı duyulan insanlara sadece saygı duyulmakla kalmaz, iş çığırından çıkarılırsa, önce aşırı yüceltmek, sonra vesile kılıp medet ummak ve nihayetinde şirk koşmak kaçınılmazdır**.** Neticede Mekke müşriklerinin şirk koştukları putlarda, insanların evliya olarak gördüğü kişilerden başkası değildi. Bir insana atfedilen kutsiyet ölümünden sonra daha da artmakta ve belli bir süre geçtikten sonrada iyice

[384] Buhârî, Salat, 54.
[385] Yûnus, 10/49; el-A'râf, 7/188.
[386] el- Ahkâf 46/4; Fâtır 35/40.
[387] el-Ahkâf 46/5.
[388] el-Mâide 5/117.

zirveye taşınmaktadır. Mazi her zaman ve zeminde sihirli bir nitelik taşımaktadır. Ne hazindir ki aşağıdaki ayette buyrulduğu üzere ilah edinilen varlıklar kendileri bile ilahlaştırıldığının farkında değiller. O halde nasıl ilah olabilirler? *"Onların hepsini toplayacağımız gün, o müşriklere şunu deriz: "Haydi yerlerinize! Hem siz hem de ortaklarınız." Artık aralarını ayırırız. Ortakları şöyle derler: "Siz bize tapmıyordunuz ki! Bizimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. Sizin bize taptığınızın farkında bile değildik***."***[389]

Şirk koşan insanlar şirkin mahiyetine vakıf olamadıkları için kendilerini doğru yolda zannetmeye devam etmektedirler. Bu yüzden müşrik bir insandan şirkini itiraf etmesi beklenmemelidir. Şirk insanın gözünü kör etmektedir. Bu konuda şöyle buyrulur; *"Sapıklar, Allah'tan önce, kendilerine daha yakın gördükleri şeytanlara sarılırlar ama yine de doğru yolda olduklarını sanırlar."*[390] *"Kim Rahman'ın Zikri'ne (Kur'an'a) bulanık bakarsa başına bir şeytan sararız; o, onun yakın arkadaşı olur. Şeytanlar bu gibileri yoldan çevirirler ama bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar."*[391]

Şirk affı mümkün olmayan bir günahtır; *"Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, tercihini doğru yapan kişi için bunun altında olanı bağışlar*"[392]

İşin vahametini göstermesi açısından, aşağıdaki ayetler çok büyük önemi haizdir. Eğer tevbe edilmezse, Allah'tan başkasına dua etmek, o varlığı ilah edinmek, yani şirk olduğu için, sonu ebedi cehennemdir.

Burada zina, haksız yere cana kıyma ve şirk mahiyeti taşıyan Allah'tan (c.c) başkasına dua etme ameli sonu hüsran olan işler olarak tasvir edilmektedir; *"Onlar, Allah ile beraber başka bir ilâha dua etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar. Kıyamet günü onun azabı kat kat artırılır ve horlanmış olarak orada ebedî kalır. Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Kim de tövbe eder ve salih amel işlerse işte o, Allah'a, tövbesi kabul edilmiş olarak döner."*[393]

---

[389] Yûnus 10/28-29.
[390] el-A'râf 7/30.
[391] ez-Zuhruf 43/36-37.
[392] en-Nisâ 4/48.
[393] el-Furkân 25/68.

Allah'ın dışında dua edilen varlıklar, dünyada duaya cevap veremediği gibi ahirette de dua edenleri yüz üstü bırakıp kaybolacaklardır. *Sonra da kendilerine şöyle denilecektir: "Allah'tan başka O'na şerik saydığınız putlar nerede?" Onlar: "Bizden uzaklaşıp ortadan kayboldular. Daha doğrusu, biz, taptıklarımızın (dua ettiklerimiz) bir hiç olduğunu, şimdi anladık. Meğerse bizim taptıklarımız, bir hiçten ibaretmiş. "İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır."*[394] Buradaki dua kelimesini hemen-hemen her meal ve tefsir yazarı ibadet (kulluk) olarak çevirmektedir.[395] Anlaşılan dua edilen varlığa kulluk ediliyor demektir, dua kulluktur. Allah Resulü; "*Dua ibadetin özüdür*"[396] buyurarak duanın ibadet olduğunu bildirmiştir. Zaten Allah'a ortak koşulduğu için, ayette Allah'tan (c.c) başkasına dua edenler kafirler olarak değerlendirilmektedir. Belki sadece Allah'tan başkasına dua ettikleri için küfre girmiş değillerdir fakat, ayetten anlaşılıyor ki, kafirler Allah'tan başkasına dua ederlermiş. Ne hazindir ki hesap gününde ortak koşulan putların durumu meydana çıkıyor ve kendilerine dua edenlere görünmemek için kaybolup gidiyorlar. Ortak koşanlarsa iş işten geçmiş olmakla beraber, gerçeği anlamakta ve meğer onlar (ortak koştuklarımız) bir hiçmiş diyerek hakikati itiraf etmektedirler.

Fatiha Suresi'nin 5. ayetine bizim tezimizi doğrular şekilde *"Yalnız sana kulluk ediyor (olmak için), yalnız senden yardım diliyoruz"* şeklinde mânâ verenler de vardır.[397] Bu meal en uygun mealdir zîrâ, Allah'tan başkasından yardım istemek, o varlığa kulluk etmektir, dolayısıyla o varlığı ilah edinmektir.

3.5.Sahih Dua'nın Keyfiyeti

Bu soruyu Kur'an'a sorduğumuz zaman, elbette bize önereceği dualar olduğunu göreceğiz. Rabbimiz bizlere böyle dua etmeyi tavsiye ettiğine göre, bu dualar sahih dua örnekleridir diyebiliriz.

De ki: "Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım." "Ey Rabbim! Onların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım."[398] *De ki: "Rabbim! Bağışla,*

---

[394] el-Mü'min 40/74.
[395] İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri,* Bekir Karlığa, 13/ 7016; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, çev. İsmail Karaçam vd (İstanbul: Zehraveyn Yayıncılık, 2012), 6/598; Kutub, *Fî Zılâl-il Kur'an*, 12/545.
[396] Tirmizî, Deavât, 1.
[397] Senai Demirci- Semine Demirci, *Her Güne Bir Dua/Dua Sözleri Dua Öyküleri Dua Ayetleri* (Furkan Yayınları, 2002), 69. Not; Senâi demirci, kitabında "*Fâtihâ suresinden İşâratü'l-İ'caz mealiyle"* şeklinde bir dipnot düşmüş, adı geçen kitabı incelediğimiz halde bu meale rastlayamadık.
[398] el-Mü'minûn 23/97-98.

merhamet et. Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!"[399] *De ki: "Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın*."[400] *De ki: "Rabbim ilmimi artır."*[401] Dua'ya Rab ismiyle hitap edilerek başlanmasını öğütleyen ayetler, dua'nın da bir terbiye metodu olduğunu göstermektedir.

Dua, kalpten Rabbe açılan en içten, pazarlıksız ve samimi bir kapıdır. Dua, insanın küçüklüğünü kabul edip kuvveti sınırsız olana yönelişidir. Dua, en girift durumlarda bile umut ışığı yakan sessiz bir sığınmadır. Dua, ruhun tatmini, kalbin sükunudur. Dua dilin sustuğu zaman kalbin konuştuğu dildir. Dua, insanın sahibine en yakın olduğu andır. Dua, kaderin insanı sürüklemesine teslimiyet göstermek değil, umutla rahmeti aramaktır. Her dua bir arayıştır. Hakkında verilecek hükmün sonucuna vakıf olmadan teslimiyet göstermektir. Bizler de bu duygu ve düşüncelerle, Kur'an'dan esinlenerek, tevhidî ve sahih dualar oluşturabiliriz; "Ya Rabbi bizlere imanı sevdir ve onu kalbimize süslü göster ve bizlere küfrü, isyanı ve fıskı da kerih göster".[402] "Ey Rabbim! Sen sonsuz ve sınırsız bağışlayansın. Her günahı, her zaman, herkes için bağışlayabilirsin. Beni de bağışla".[403] "Kalbimi kötü duygulardan temizle. Dünyamı da ahireti mi de aydınlat".[404] "Gizli yakarışlarımı duy. İçimden geçenleri hayra çevir".[405]

Örneğin kabrin başında, vefat etmiş bir yakınına dua etmek isteyen kişi, dirilere indirilmiş olan Kur'an-ı kerim okumak yerine, şu şekilde dua edebilir; "Ya Rabbi! kişinin anne-babasından, sevdiklerinden, eşinden-dostundan, kardeşlerinden kaçacağı, herkesin kendi derdine düştüğü,[406] işlerin yalnızca sana döndürüldüğü, kimsenin başkası adına bir şey ödeyemeyeceği,[407] kimseden fidyenin ve şefaatin kabul edilmediği,[408] o gün de onu yalnız bırakma. Amel defterini sağ tarafından alan,[409] gözleri ışıldayan, yüzleri parıldayan sevinçle cennete koşan o bahtiyar kullarından eyle. Amel defterini eline aldığında, "Alın kitabımı okuyun, ben zaten bugünüme kavuşacağımı biliyordum" diyen o mutlu kullarından eyle.[410] Amel defterini eline aldığında, korku ve dehşet içerisinde "Bu kitaba

[399] el-Mü'minûn 23/118.
[400] el-Mü'minûn 23/29.
[401] Tâhâ 20/114.
[402] el-Hucurât 49/7.
[403] ez-Zümer 39/53.
[404] et-Tahrîm 66/8.
[405] Kâf 50/16.
[406] Abese 80/34-37.
[407] el-İnfitâr 82/19.
[408] el-Bakara 2/123.
[409] el- İsrâ 17/71.
[410] el-Hâkka 69/19-20.

ne olmuş ki büyük-küçük demeden her şeyi sayıp dökmüş,[411] keşke amellerimle aramda mesafeler olsaydı, keşke toprak olsaydım,[412] keşke ölüm her şeyi bitirmiş olsaydı",[413] diyen o bedbaht kullarından eyleme. Amel defterinin sol tarafından ve arka tarafından almış[414] yüzleri kararmış gözleri kasvette dolmuş ve bedbaht olmuşlardan eyleme. Ben sizden razı siz de benden razı olarak girin cennetime, girin has kullarımın arasına[415] buyurduğun müjdeli kullarından eyle. Onu mahcup ve mahzun etme, hesabını kolay eyle, ona adaletinle değil, rahmetinle ve merhametinde muamele eyle. Settâr isminle onun ayıplarını kusurlarını günahlarını ört. Gaffâr isminle ona mağfiret et. Tevvâb isminle tevbelerini kabul eyle. Afüvv isminle affet. Rahmân isminle ona rahmet et. Rahîm isminle merhamet et".

[411] el-Kehf 18/49.
[412] en-Nebe 78/40.
[413] el-Hâkka 69/27.
[414] el-İnşikâk 84/10.
[415] el-Fecr 89/28-30.

SONUÇ

Allah (c.c) evreni yaratmış ve Yahudilerin iddia ettiği gibi altı günde yerleri ve gökleri yaratıp yorulmuş ve yedinci gün dinlenmeye çekilmiş değildir. Göklerin ve yerlerin hükümranlığını eline almış, arşa istiva etmiş, yani yönetime geçmiş ve bulutların sevk edilip yağmurun yağdırılmasını, güneşin ve ayın dünyayı ısı ve ışığıyla ısıtıp aydınlatmasını sağlamış ve daha birçok işi tanzim etmiştir. Daha sonra yaratacak olduğu insanoğlu için ihtiyaç duyulabilecek her şeyi önceden var etmiş ve insanın emrine boyun eğdirmiştir. Bu kusursuz sistem devam edegelirken insanı da yaratmış, yine insanın da terbiye ve eğitimini bizzat kendisi yüklenmiştir. İnsan için en faydalı olacak kânunlar koymuş, her an bir iş başında olduğunu bildirmiştir. İnsanı da başıboş bırakmamış aksine bazı görev ve sorumluluklar yüklemiştir.

Bu görevlerin başında şüphesiz Allah'a (c.c) kulluk gelmektedir. Kulluk nedir? nasıl yapılır? Bunları da öğretmek için insanın anlayabileceği dilden kitaplar göndermiş ve bir de yine insanların örnek alabilecekleri kendi türlerinden insan olarak, bu kitapları bizzat hayata aktararak örneklik edecek elçiler göndermiştir. Bu elçiler kulluğun yalnızca Allah'a (c.c) yapılması demek olan "tevhit" ve Allah'a (c.c) eş koşmak demek olan "şirk" kavramını toplumlarına anlatmışlar, şirkin tüm doğru amelleri silip süpürdüğünü bildirmişlerdir. Hiçbir resul Allah'ın varlığıyla ilgilenmemiş zira buna gerek duymamıştır. Çünkü sorun Allah'ın varlığı sorunu değil, birliği sorunudur.

Sayı olarak Allah'ı (c.c) bir bilen insanların bir kısmı, zaman içerisinde O'na sıfatlarında ortak koşmaya başlar hale gelmişlerdir. Dinin sahibi sadece Allah (c.c) olduğu halde, şirket dini haline getirerek, Allah'a (c.c) yakınlaşma vesilesi adı altında, bir sürü aracılar, sahte rabler ve ilahlar edinmişlerdir. Oysa Allah (c.c) şah damarından daha yakın olduğunu insana bildirmiştir.

İnsan bazen aşkın olanla içkin olanın hiçbir zaman mukayese edilmeyeceğini aklından çıkarmaktadır. Hiçbir şey yaratamayan, kendisi yaratılmış olan, kendisine de başkasına da zarar ve fayda sağlamaya malik olmayan bazı varlıklar, yaratan, yaşatan, rızık veren, duaları, tevbeleri, ibadetleri kabul eden, şifa veren, her şeyi görüp, bilip, duyan, Allah (c.c) kadar sevilmiş, Allah (c.c) kadar korkulmuş, Allah'tan (c.c) istenmesi gereken şeyler onlardan istenir olmuştur. Hakimiyette ulûhiyette Rububiyette esma ve sıfatlarda Allah'a

(c.c) ortaklar koşulmuştur. Allah (c.c) ise bu özelliklerin yalnızca kendisine has özellikler olduğunu, bu özellikleri başkasına atfetmenin şirk olacağını ve tüm günahları tevbesiz affetse dahi şirki tevbe edilmediği takdirde kesinlikle affetmeyeceğini bildirmiştir. Her ne kadar bazı insanlar, bu çağrıya kulak verip imanını titizlikle şirkin her çeşidinden korumayı başarmışlarsa da "insan nisyan ile malumdur" sözü muvacehesinde bazıları Allah'a (c.c) iyi niyetli de olsalar şirk koşmuşlardır.

Şirk, Allah'ın zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve ibadet edilmede O'na ortak kabul etmek demektir. Kur'an'a göre bu, affedilmez bir günahtır ve insanın hem dünya hem de ahiret hayatını felakete sürükler. Duanın şirkle ilişkisi ise, dua ederken Allah'tan başkasını aracı kılma veya doğrudan başkasına yönelme şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Şirk bazen canlı-cansız varlıkların kutsanması, bazen peygamber ve salih insanların aşırı yüceltilerek ilahlaştırılması, bazen heva hevesin ilah edinilmesi şeklinde tezahür etmiştir. İnsanlar birçok alanda şirk koştuğu gibi, bir ibadet olan dua konusunda da şirk koşmuşlardır. İlk insandan günümüze şirk çeşitleri hep çoğalarak ve şekil değiştirerek devam edegelmiştir. Kur'an'da ibadet kavramının en temel tezahürlerinden biri olan dua, Allah'a yönelişin, ihtiyaçların arzının ve kulluğun sözlü ifadesi olarak tanımlanabilir. Ne var ki tarih boyunca dua, yanlış anlamalar, geleneksel sapmalar ve din dışı etkilerle asli mahiyetinden uzaklaştırılarak, şirkle iç içe geçmiş bir yapıya bürünmüştür.

Daha önceleri bir nesnenin karşısına geçip secde eden ve ondan bir şeyler isteyen insanlar bugün de o nesnelerin yerine başka şeyleri koymuşlardır. Bazen dini veya siyasi liderlerini ilahlaştırmışlar onların isteklerini karşılayacak güçte olduklarını vehmetmişler, bazen bir ağaca çaput bağlayarak oradan medet ummuşlar, bazen nazar boncuğu veya muska denen şeylerden fayda beklemişler, bazen bir kabrin başına giderek oradan yardım talep etmişleridir. Hatta falanca baba, falanca dede falanca efendi ismiyle yüzlerce türbe icat edilmiştir.

Dua, Kur'an'da açıkça yalnız Allah'a yöneltilmesi gereken bir ibadet olarak tanımlanmıştır. Peygamberlerin duaları bu konuda en sahih örnekleri teşkil etmektedir. Ancak tarihsel süreçte gerek halk inançları gerekse bazı tasavvufî yaklaşımlar dua'nın mahiyetini bozmuş, sahih dua anlayışı yerini hurafelere ve şirk unsurlarına terk etmiştir.

Kur'an'da dua ederken yapılan yanlışlar açıkça eleştirilmiştir. Özellikle aracı kabul edilen veli, şeyh ya da ölmüş kimselere yöneltilen dualar, tevhit inancına zarar vermekte ve şirk

kapsamında değerlendirilmektedir. Dua, Allah ile kul arasında doğrudan bir bağdır ve bu bağa başka bir varlığı dâhil etmek, Kur'an'a göre kabul edilemez bir sapmadır.

Sahih dua, içten, samimi, bilinçli ve sadece Allah'a yöneltilen bir yöneliştir. Kur'an'da yer alan peygamber duaları, bu sahih dua anlayışının en güzel örnekleridir. Dua, sadece istemek değil; aynı zamanda teslimiyet, tevekkül ve kulluk şuurunun da bir yansımasıdır.

Günümüz Müslümanlarının önemli bir kısmı, dua konusundaki yanlış anlayışlardan dolayı farkında olmadan şirke düşebilmektedir. Bu durum, Kur'an'ın doğru anlaşılmasının ve tevhid inancının yeniden ihyâ edilmesinin zaruretini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma boyunca hem şirk hem de dua kavramları Kur'ânî bağlamda incelenmiş, aralarındaki ilişki çok boyutlu olarak ele alınmış, dua ibadetinin şirkten arındırılması gerektiği ve Kur'an'ın belirlediği ölçüler dâhilinde ifa edilmesinin zorunlu olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Tevhidi bilinçle yapılan her dua, kul ile Rabbi arasında kopmaz bir bağ oluştururken, şirk unsuru içeren dualar ise bu bağı zedeler ve kişiyi Allah'tan uzaklaştırır. Tezimizin gayesi, bu ince çizgiyi ortaya koymak ve sahih dua anlayışına katkı sunmaktır.

Kaynakça

Abduh, Muhammed - Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm Tefsiru'l Menâr*. çev. Mehmet vd. Erdoğan. 6 Cilt. İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.

Aclûnî, İsmail bin Muhammed. *Keşfü'l Hafâ*. çev. Mustafa Genç. 4 Cilt. İstanbul: Bekâ Yayıncılık, 2019.

Akbana, Şeyh Abdulselam. *Resulullah'ın Dilinden En Güzel Dualar*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2. Basım, 2016.

Aktaş, Erhan. *Hangi İslam*. Ankara: Kişisel Yayınlar, 7. Basım, 2020.

Akyüz, Hüseyin. "Ebû Reyye'nin Tevessül Hadisi Konusundaki Görüşlerinin Tahlili". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 35-72.

Alıcı, Mustafa. "Şefaat" T*ürkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* Erişim 26 Şubat 2025. https://islamansiklopedisi.org.tr/sefaat

Ateş, Süleyman. *Kuran Ansiklopedisi 30 Cilt*. Yeni Ufuklar Neşriyat, 2002.

Aydın, Ferit. *Tarikatta Rabıta ve Nakşibendilik*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2000.

Bayancuk, Halis. *El Esmaul Husna*. 2 Cilt. İstanbul: Tevhid Basım Yayın, 1. Basım, 2020.

Bayındır, Abdülaziz. *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2015.

Bayındır, Abdülaziz. *Kur'an Işığında Tarikatçılığa Bakış*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015.

Beydâvî, Muhammed eş-Şirâzî. *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil Beydavi Tefsiri*. çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2011.

Beydâvî, Muhammed eş-Şirâzî. *Muhtasar Beydâvî Tefsiri Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil.* çev. Şadi Eren. İstanbul: Selsebil Yayınları, 2011.

Boylu, İsmail. *Kur'an'dan Duâ Ayetleri Peygamber Efendimizin Dilinden Dualar Türkçe Okunuşu Ve Anlamı*. Konya: Kitapmatik Yayınları, 6. Basım, 2014.

Buhârî, Muhammed bin İsmail. *Zübdetü'l Buhârî*. çev. Ömer Ziyaeddin Dağıstânî. İstanbul: Hisar Yayınevi, ts.

Buhârî, Muhammed bin İsmail. *Sahîh-i Buhârî Muhtasar Tecrîd-i Sarîh*. çev. Abdullah Feyzi Kocaer. 2 Cilt. Turkuvaz Matbaacılık, 2013.

Bulaç, Ali. *Kur'an Dersleri Meal-Tefsir Dirasatu'l-Kur'an*. ed. Esad vd. Hocalar. 4 Cilt. İstanbul: Çıra Yayınları, 2016.

Cevzî, ibn Muhammed ebu'l Ferec. *Zadü'l-Mesir: fi ilmi't-tefsir*. çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009.

Cevziyye, İbn Kayyım el. *Bedâi'u'ttefsîr*. ed. Harun Öğmüş vd. çev. Ahmet vd. Ağırakça. İstanbul: Polen Yayınları, 2011.

Cilacı, Osman. "Dua". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/529-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Çelik, Ömer. *Hakkın Daveti Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Erkam Yayıncılık, 2013.

Demirci, Senai - Demirci, Semine. *Her Güne Bir Dua/Dua Sözleri Dua Öyküleri Dua Ayetleri*. İstanbul: Furkan Yayınları, 2005.

DİA. "Abbas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/16-17. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Din İşleri Yüksek Kurulu. *Çocuklara Allah için kullanılan isimler verilir mi*. Erişim 02 Ocak 2025. https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/6/cocuklara-allah-icin-kullanilan-isimler-verilir-mi

Döndüren, Hamdi. "Şamil İslam Ansiklopedisi". *Ca'feriyye*. ed. Ahmed Ağırakça. C. 7. İstanbul: Şâmil Yayınevi, 1999.

el-Kattan, Ahmet vd. *Tağut*. Konya: Esra Yayınları, 2016.

el-Matüridi, Ebu Mansur - Topaloğlu, Bekir. *Kitabüt Tevhid Açıklamalı Tercüme*. Ankara, 2002.

Ersöz, Muhammed. "Tefsirlerde Müşriklerin İnkâr Sebebi Olarak Şirki Allah'ın Meşietine Bağlama Sorunsalı". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (2021), 93-113.

Erul, Bünyamin - Keleş, Ekrem. *Kutsal İklimde Dua*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 16. Basım, 2018.

Eryarsoy, M. Beşir. *İman ve Tavır*. İstanbul: Şafak Yayınları, 3. Basım, ts.

Esed, Muhammed. "Yunus suresi (10. sure) - Muhammed Esed meali - Kur'an Ayetleri". Erişim 06 Kasım 2024. https://www.kuranayetleri.net/araf-suresi/muhammed-esed-meali

Gezer, Ahmet. "Kur'an'da Şirkin İptalinde Vâridt Olan İfadelerin Dilsel Özellikleri". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 129-148.

Güler, Zekeriya. "Vesile ve Tevessül Hadislerinin Kaynak Değeri". *Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi İslam Araştırmaları Merkezi* 2/1 (1997).

Gürkan, Feride. *Âyet Ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Hasenî, ibn Acîbe. *Bahrü'l-medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd.* ed. Mustafa Bahadıroğlu. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand, 4. baskı., 2011.

Hulûsi, Ahmed. *Dua ve Zikir*. İstanbul: Kitsan Kitap Basın Yayın Dağıtım, 35. Basım, 2006.

Hüsrevoğlu, Mehmet. *Kur'an da Zikir ve Dualar*. Kayseri: mhusrev@hotmail.com, 2. Basım, 2016.

İbnKesir, Ebü'l-Fidâ - Karlığa, Bekir. *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*. 16 Cilt. Çağrı Yayınları, 1983.

İncil - Müjde İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 5. Basım, 1991.

İslamoğlu, Mustafa. *İman Risalesi*. İstanbul: Denge Yayınları, 1993.

İslamoğlu, Mustafa. *İslam Nedir*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.

İslamoğlu, Mustafa. *Kur'an Sürelerinin Kimliği*. İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, 2011.

İslamoğlu, Mustafa. *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir-Mushafsız (Hafız Boy-Ciltli)*. Düşün Yayıncılık, 2024.

Kahtani, Said. *Şifalı Dualar*. çev. Harun Yıldırım. İstanbul: Mercan Kitap, 2013.

Kahveci, Necdet. *Faziletli Dualar*. İstanbul: Bayzem Yayınları, ts.

Kahveci, Necdet. *Nurlu Dualar*. İstanbul: Bayzem Yayınları, ts.

Kahveci, Necdet. *Sırlı Dualar*. İstanbul: Bayzem Yayınları, ts.

Kanter, Özden - Teke, Fatih. *62*. "İmâm Mâtürîdî'de Şirk Kavramı ve Türk-İslam Kültürüne Yansımaları". *Prof. Dr. Fuat Sezgin Anısına Geçmişten Günümüze Türkistan: Tarih, Kültür ve Medeniyet Sempozyumu*, 519-535.

Karagöz, İsmail. *Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları Esma-i Hüsna* Akara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Karaman vd, Hayrettin. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 7. Basım, 2020.

Karataş, Şuayip. "Kur'ân'da Tevhidin Zıttı Olarak Şirk Kavramı". ed. Atilla vd. Yargıcı. *Hz. İbrâhim (as) ve Nübüvvet Sempozyumu. ed. Atilla Yargıcı-Mahmut Öztürk* 1 (2019), 199-222.

Kaşeli, Ali Rıza. *Büyük Dua Kitabı*. İstanbul: Merve Yayınları, ts.

Kaya, Ali Mevlüt. *Büyük Dua Kitabı - 2*. Akit, ts.

Kaya, Ebubekir Sıddık. "Tarikatçıların İslam'a Bir Faydası Olmuş mu Şu Ana Kadar". *facebook.* 01 Mart 2025, 10:30. Erişim 01 Mart 2025. https://www.facebook.com/reel/641322274929833

Kısa, Mahmut. *Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli*. ed. Saffet Bakırcı. Konya: Armağan Kitaplar, 2017.

Kolektif. *Tevrat*. Ankara: Dorlion Yayınları, 2019.

Korkmazgöz, Rıza. "Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an'da Şirkin Kavramsal Anlam Alanı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/1 (31 Mart 2020), 55-94.

Köksal, M.âsım. *Hz. Muhammed ve İslâmiyet Medine Devri*. 2 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981.

Köksal, Taşkın (ed.). *Zebur*. Ankara: Yason Yayıncılık, 2017.

Kurtubi, İmam. *el- Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an*. çev. M. Beşir Eryarsoy. 4 Cilt. Istanbul: Burûc yayınları, 2. Basım, 1997.

Kuşeyri, Abdülkerim. *O'nun Güzel İsimleri Şerh-i Esmaillahi'l-Hüsna*. çev. Cevher Caduk. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2. Basım, 2012.

Kutub, Seyyid. *Fizılâl-İl-Kur'an*. çev. M. Emin vd. Saraç. 16 Cilt. İstanbul: Madve Yayınları, 3. Basım, ts.

Küçük, Ali. *Besâiru'l -Kur'an tefsiri*, 2021.

Macit, Nadim. *Kuran ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*. Konya: Ribat Basın Yayın, 1992.

Matüridi, Ebu Mansur. *Kitabü't-Tevhid / Açıklamalı Tercüme*. çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, 6. Basım, 2014.

Mâtürîdî, Ebû Mansur. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân tercümesi*. ed. Yusuf Şevki Yavuz. çev. Bekir Topaloğlu. Ankara: Ensar, 1. Basım., 2015.

Mevdudi, Ebu'l Ala. *Kurana Göre Dört Terim*. çev. Osman Cilacı. İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.

Mevdûdî, Ebu'l Al'â - Bulaç, Ali. *Tefhimu'l Kur'an: Kur'an'ın anlamı ve tefsiri*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.

Muhammed, bin İbrahim vd. *Pratik Akaid Dersleri*. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Ümmülkura Yatınları, 2008.

Mutçalı, Serdar. *Arapça - Türkçe Sözlük*. Dağarcık Yayınlar, 2012.

Nevevî, İmam. *Ezkâr Dua ve Zikirler*. 2 Cilt. İstanbul: Semerkand Yayınları, 3. Basım, 2022.

Okumuş, Namık Kemal. *Bütün Yönleriyle Şirk*. Araştırma Yayınları, 2015.

Okuyan, Mehmet. *Kur'an Meal-Tefsir: Geniş Açıklamalı (Ciltli)*. Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022.

Özemre, Ahmet Yüksel. "Câhiliye Çağı Şirkinin Kalıntıları". *Kubbealtı Akademi Mecmuası* XXV/1 (1996), 11-23.

Özkan, Ercümend. *Tasavvuf ve İslam*. Ankara: Anlam Yayınları, 2024.

Öztürk, Yaşar Nuri. *Allah ile Aldatmak*. İstanbul: Yeni Boyut, 2009.

Paksu, Mehmed. *Peygamberimizden Günlük Dualar*. ed. Abdurrahman Alp. İstanbul: Nesil Yayın Grubu, 2015.

Pamuk, Arif. *Resulüllah'ın Dilinden Sureler ve Dualar, Fazileti, Esrarı, Hikmeti*. Pamuk Yayıncılık, 2009.

Râzî, Fahruddin - Yıldırım, Suat. *Tefsir-i kebir = Mefâtihu'l-gayb*. ed. Ahmet Ünalmış. 18 Cilt. İstanbul: Huzur Yayıncılık, 1988.

Sahîh-i Buhârî Muhtasar Tecrîd-i Sarîh. çev. Abdullah Feyzi Kocaer. 2 Cilt. Turkuvaz Matbaacılık, 2013.

S, Thomas J. O'shaughnessy - Kara, Çeviren: Ömer. "Allah'a Yabancılaşma: Şirk". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (01 Haziran 1998), 361-374.

Salih el Müneccid, Şeyh Muhammed. "Ömer, Abbas'ın -Allah onlardan razı olsun- Makamı ile Allah Azze ve Celle'ye Tevessülde Bulunmadı - İslam Soru-Cevap". *İslam Soru ve Cevap*. Erişim 15 Temmuz 2025. https://islamqa.info

Salihoğlu, İbrahim. *Hikmetli Dualar*. Istanbul: Bayzem Yayınları, ts.

Sarmış, İbrahim. *Tasavvuf ve İslam*. İstanbul: Ekin Yayınları, 8. Basım, 2017.

Sinanoğlu, Mustafa. "Şirk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/193-198. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Sofuoğlu, Cemal. *Açıklamalı Büyük Dua Kitabı*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Suyûtî, Celalettin. *Celâleyn Tefsiri Kelime Anlamlı ve Açıklamalı Tercüme*. çev. Talha vd. Alp. 5 Cilt. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2012.

Suyûtî, Celalettin - Yıldız, Zekeriya. *Hadislerle Kur'ân tefsiri ed-Dürrü'l- mensûr fi't-tefsîr bi'l-mensûr*. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 1. baskı., 2012.

Şahan, Ramazan. "Medeni Sureler de Şirk Anlayışının Ele Alınış Biçimi". *Kur'an Nûzülünün Medine Dönemi (X. Tefsir Akademisyenleri Buluşması)*, 285-322.

Şankıti, Hafız ibn Kesir Şeyh Muhammed Emin. *Vesile Edinmek Hakkında*. çev. Ebu Turab bin Abdurrahman Sivasi. Kitap ve Sünnete Davet Neşriyat, 2015.

Şeriati, Ali. *Dua*. İstanbul: Bir Yayınları, 3. Basım, 1990.

Şimşek, M. Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Taberi, İmam. *Taberî Tefsiri*. çev. Mehmet Keskin. 6 Cilt. İstanbul: Ümit Yayıncılık, ts.

Tok, Fatih. "Şirkin Tevhide Dönüştürülmesinde İlahî Metot". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)* 11/2 (01 Eylül 2019), 713-733.

Tokoğlu, Hüseyin. *Büyük Dua Kitabı*. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2001.

Tunç, Cihat. "Şirk (Ortaklar Edinmek) ve Günah Problemi". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 [Prof. Dr. Şaban Kuzgun'un Anısına] (2001), 29-36.

Ünal, İbrahim. *Kur'an ve Sünnet'ten Dualar*. ed. Abdurrahman Alp. İstanbul: Nesil Yayın Grubu, 2013.

Ünlü, Ahmet Mahmut. "Kabir ehlinden yüzü suyu hurmetine istemek şirkmi". haz. Tekstil sanayi. Yayın Tarihi 18 Ocak 2016. https://www.youtube.com/watch?v=68cUoWAeJYY

Yavuz, Yusuf Şevki. "İlâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 06 Kasım 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/ilah

Yavuz, Yusuf Şevki. "Tevessül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/6-8. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. çev. İsmail Karaçam vd. 10 Cilt. İstanbul: Zehraveyn Yayıncılık, 2012.

Yıldırım, Harun (ed.). *Dua Hazinesi Dua İle Tedavi Rukye*. İstanbul: Sağlam Yayınları, 2012.

Yıldırım, Yakup. *Kalbe Dokunan Dualar*. İstanbul: Yayın Dünyamız Yayınları, 2. Basım, 2017.

Yılmaz, Sinan. *Tevessül Haktır*. Feyyaz Bilim Ve Gelişim Derneği, ts.

Yiğit, Mustafa. *Amentü şerhi*. Kayseri: el-Âsar Yayınları, ts.

Yüksel, Muhammed Bahaeddin. "Uluslar Arası Din ve Medeniyet-1 Sempozyumu Din ve Sağlık". *Tebliğler Kitabı cilt-2*. ed. Erhan Yar - Mesut Şen. Elazığ: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2021.

Zemahşerî - Ünal, Harun. *El-Keşşâf*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2016.

Zindani, Abdulmecid. *Kur'an ve Kainat Ayetleri Işığında Tevhid Bilinci*. çev. Üy Mevlüt Kula. Asalet Yayınları, 2021.

TEZ İNTİHAL RAPORU

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ 10.07.2025.docx

Yazar Uğur SALUR

Gönderim Tarihi: 11-Tem-2025 10:46ÖS (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2187330625
Dosya adı: KUR_ANDA_ŞİRK_ve_DUA_İLİŞKİSİ_10.07.2025.docx (189.6K)
Kelime sayısı: 17022
Karakter sayısı: 110352

KUR'ANDA ŞİRK ve DUA İLİŞKİSİ 10.07.2025.docx

ORİJİNALLİK RAPORU

%29	%27	%20	%15
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	archive.org İnternet Kaynağı	%5
2	hakkyoludeyisleri.wordpress.com İnternet Kaynağı	%3
3	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	%2
4	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	%2
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
6	www.okumedya.com İnternet Kaynağı	%1
7	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
8	isamveri.org İnternet Kaynağı	%1
9	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<%1
10	bbs.cantonese.asia İnternet Kaynağı	<%1
11	dokumen.pub İnternet Kaynağı	<%1
12	www.vesiletunnecat.com İnternet Kaynağı	<%1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**Uğur SALUR**

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lise	**Melikgazi İmam-Hatip Lisesi**	**2001**
Ön Lisans	**Anadolu Üniversitesi**	**2009**
Lisans	**Atatürk Üniversitesi**	**2019**

EĞİTİM BİLGİLERİ

Dil	Derece

İŞ DENEYİMLERİ

Görev	Kurum	Görev Süresi
İmam-Hatip	**Diyanet İşleri Başkanlığı**	**2012-2025 Devam ediyor**

UĞUR SALUR

YÜKSEK LİSANSİ

2025

Uygulama ve Proje Odaklı, İş Dünyası ile Bütünleşen Üniversite